

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

Preceptum Septimum

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

Acescant. Nullum pratu sit qd non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostru sit exors luxurie nostre. Contra quos. i. Jo. ij. Nolite diligere mundu: neq; ea que in mundo sunt. Quoniã omne quod in mundo est concupiscentia carnis etc. Si autẽ talis amor crescit q; preponat amori dei vel vite eterne vel redundat in iniuriã proximi: tũc est peccatũ mortale. **O**ctavo sequit despectio future beatitudinis: q; carnalis affectus concupiscentie carnali finaliter immerus sibi ipsi male conscius diffidit de futura gloria vel ventã consequenda. Sic rationabiliter cum eius spes sit certa expectatio future beatitudinis ex merito pueniens. Ille qui nullum conspicit in se meritum: de futura gloria diffidit. Hec omnia ponit Grego. vbi supra.

ExPLICIT sextum preceptum.
Incipit septimum preceptum.

Non furtũ facies.

Actes. Hoc est septimum preceptum in quo dominus prohibet nocumentum fieri primo in rebus temporalib; scilicet nõ furãdo occulte bona sua tpalia: q; hoc est cõtra charitatẽ pxiimi: g; est pctm mortale. Est etiã cõtra iusticiã: que reddat vnicuiq; qd suũ est. Est etiã ptra manifestationẽ veritatis ppter occultã fraudulentiã. Ergo merito dñs tãq; malũ i septimo loco prohibuit dicẽs nõ furtus facies. **D**ubitatũ vtrũ furtum sit grauius pctm q; homicidium vel adulteriũ. Rõdet Aug. de ancho. sup math. vi. Aliud est q; rere an furtũ sit grauius pctm q; homicidiũ vel adulteriũ: et aliud an sit pculosius. Planũ est em̃ q; homicidiũ vel adulteriũ grauius pctm est q; furtum ex pte illius q; offendit. Ista em̃ tria homicidiũ adulteriũ et furtũ intantũ sunt nocua iquãtũ pxiim; p ea offendit. Planũ est autẽ q; hõ magis vel proximus offendit per homicidiũ q; p adulteriũ: et magis p adulteriũ q; p furtũ: q; p homicidiũ offenditur hõ in psona ppxia eo q; tollit vita ei; per adulteriũ offendit in psona sibi cõiuncta q; est q; vna caro cũ ipso. Sed p furtũ offenditur in reb; exteriorib; sed ex pte offendit

tis: periculosius est furtũ q; adulteriũ qd p; tripfr. Prio tale pctm difficilius homini remittit. Sedo q; in plures derivat. Tertio quia in homicidio et adulterio assimilatur. Pxiimũ sic pbat. Nam tale pctm non remittit nisi hõ peniteat satisfaciendo. De homicidio aut vel de adulterio statim cessante ira et rancore penitet et satisfacit et cessante libidine sifr. Sed d; furto dato q; hõ peniteat nõ facilliter satisfacit: et potissime cum tenet hõ reddere nõ solum qd furtive accepit: sed etiã dãnũ qd pxiim; inde esset cõsecut; et sup hõ tenet portare pxiimã de pctõ. Ideo spũsanct; impcat furtũ facientibus maledicens. Ne qui multiplicat non sua. Sedo facies furtũ nõ solũ perdit aiam suã: sed si nõ restituit pdit etiã aias filiorũ et posterorũ suor; quibus hoc dimittit: cuz ipi etiã teneant restituere. Non autẽ sic est de homicidio vel de adulterio: q; aia que perdat tali pctõ ipsa morit et nõ derivat in alios: sicut furtũ. Tertio furtũ est causa homicidij et adulterij. Cũ em̃ hõ absq; reb; exteriorib; in vita sensibili non posset sustentari: sed cõtingit aliquẽ v; aliquã exterioribus rebus spoliari: et vita eius amittitur: v; hõ cogitat facere homicidiũ vt possit vivere: et mulier cogitat facere adulteriũ: sicut videm; in terris tyrannor; in quibus multi hoies efficiuntur homicide expoliati p tyrãnos et mulieres fiunt adultere et metrices. Ideo ppter suam maliciã est contra omnes leges. i. contra legẽ naturalem. Contra legẽ euangelicã. Contra legẽ mosaycã. Contra legẽ canonicã. Pxiimo est cõtra legẽ nature. vt patet Mat. vii. Que non vis tibi fieri: alteri ne feceris. Sed nemo vellet q; sibi furarentur bona sua: g; alteri minime facere deberet: id dicit Aristo. in. ij. li. Retho. Omnis fur malignus. Ideo dicit Aug. in li. cõfessi. de minimis rebus furatis confitetur dicẽs. Furtũ punit lex tua dñe: et lex scripta in corde hominis. Quam nec ipsa delet iniquitas. Quis em̃ fur equo animo furem patit. Et ego furtum feci nulla compulsus egestate. Sequit. Illa em̃ poma que furat; sum decerpta proieci epulatus in sola iniquitate. Hoc est contra multos qui nõ confitentur

Preceptum Septimum

Nisi magna furta: et de paruis sibi non faciunt conscientiam. Dubitatur utrum in paruis rebus ita committatur furtum: sicut in magnis. Respondet Raymun. in fine eoti. q. sic. Unde Hierony. Nam furtum non solum in maioribus: sed etiam in minoribus iudicatur non esse quod furto ablatum est: sed mens furantis attenditur. vt. xlii. q. vj. cap. ultimo. Idem dicit Hostien. rubrica de furtis. Hoc tamen intelligendum est secundum Auil. in. 9. dicit autem. quando voluntas talis esset quod etiam maiora subtraheret si posset: quod patet hic ex verbis Hierony. premissis. Vel intelligitur quando illa res parua tante magnitudinis est: quod ex ablatione eius molestatur dominus: assensum enim non tractat invito domino. Addit Thom. in scda scde q. lxxvj. ar. vj. in responsione ad vlti. arg. dicens quod si habebat animum fraudandi et inferendi nocentium proximo etiam in talibus potest esse peccatum mortale: sicut in malo cogitatu per consensum: vt tales sunt qui fructum agrorum rapas caules pira: et sic de alijs primo subtrahunt. Sicut pullos aucas auferes et quicquid cum aratro agrum proximorum diminuunt. Exim patet de parentibus qui debent pueros fideliter intimare: quod nec ipsis nec alicui homini aliquid furtiue accipiant. Legitur enim quod quidam puer defunctus est et iudici presentatus. et diabolus eundem puerum accusauit dicens. Domine iudica secundum iusticiam quia iste puer germano suo obulum furatus est: nec inde fecit penitentiam nec etiam restituit ablatum. Cui dominus. Velles quod pro tanto huic puerum damnarem: et ista iusticia non est sine misericordia. Supplicantes pro puero quibusdam sanctis quibus puer seruerat: culpa puero remittitur et pro preceptum iudicis puer in puteum piscium: in quo tantam penam sustinuit quod postmodum hanc verbis exprimere non potuit. Extractus postea de puteo puer ob preces sanctorum anima restituitur corpori: et sic puer reuixit et iustus est a iudice ablatum soluere: et sic postmodum vixit in timore domini. potest tamen esse ita puerum quod ille qui accipit putat hoc non esse contra voluntatem illius cui accipit: et sic potest esse aliqui sine peccato. Secundo est contra legem moysaycam. vt. q. dicitur precepit iudeis. Non furtum fa-

cies. Exodi. xx. Et ibidem. Si quis furatus fuerit ouem vel bouem: et occiderit vel vendiderit: quoniam boues pro vno restituat et quatuor oues pro vna oue. dicit Nicola. de lyra. Quare precipitur pro vno boue reddi quinque: et pro vna oue quatuor: dicitur. quia puniuntur aliqua parte grauius: non solum propter maiorem peccati grauitatem: sed propter prauitatem reprehendam: ne homines ad talia nimis se relaxarent. Res autem que in domo custodiuntur vt aurum et argentum non ita defacili presentur furto subtrahi: sicut oues que pascuntur in campo. Et quia facilitas accipiendi rem alienam inducit commisionem furti. Ideo pro furto ouis imponuntur quatuor restituende: quia facilius potest subtrahi furto quam alie res que seruantur in domo. Et. v. boues pro vno: quia boues adhuc non ita facilius custodiuntur: quia non ita gregatim et simul se tenent in pastu sicut oues. Secundo adhuc aliter puniebatur in lege moysayca: quia si quis occidebat furem nocturnum non erat reus homicidij. Iohannes sequitur ibidem. Si effringes fur domum: siue suffodiens fuerit inuentus et accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Super quo dicit Nicola. de lyra. quod presumptio est contra furem: quod non solum veniebat ad furandum: sed etiam ad occidendum si inueniret resistentem. Ideo erat debitor mortis. Sequitur ibidem. Quod si orto sole hoc fecerit homicidium perpetravit: et ipse morietur. Super quo dicit ibidem Nicola. de lyra. quod Habisalomon dicit. quod hec est metaphorica locutio. et est sensus. si clarum sit si cut dies est clara: quod ille non veniebat ad occidendum: vt puta si sit presentis domus vel frater vel ita amicus eius: quod luce clarius est quod non venit ad occidendum eum: sed solum ad furandum pro indulgentia supplenda. Et in tali casu percussor est reus homicidij et debet mori. Ista vero expositio concordat cum canone. extra de homic. c. suffodiens. Sequitur ibidem. Hoc etiam in antiquis legibus secularibus quibus ista est antiquior inuenitur impune. scilicet occidendo nocturnum furem: diurnum autem sub telo se defenderit: iaz enim plus est quam fur. dicit ibidem glossa. super verbo legibus secularibus vt patet. ff. ad. l. ad. l. itaq. 9. lex. et. ff. ad. l. cor. de sicca. l. furem. Sedposito quod vult me in-

terficere: nunquid possum eum puenire: dicitur
 q sic. arti. *L. ad. l. come. de lic. Sed posito*
 q percussit et recessit. Nunquid possum eum sequi
 vt percussit: Hugo dicit q non: q sic iniuri
 am vellet vlscisci qd non licet. *xlvi. di. sedi-*
tionarios: qa illud in continentia licet vim vi
repellere. de sen. exc. c. si vero. et de homi.
c. significasti. Tertio puniunt furem venditi-
one. Sequitur ibidem Exo. xxij. Si non ha-
buerit q p furto reddat ipm venundabit.
dicit Nicol. de ly. ibidem. q hoc refertur ad
legem supra positam de eo q furat est oue
vel boue et occidit vel vendidit: si non ha-
bet vni restituat. v. boues vel. iiii. oues de-
bet vendi: vt de pccio eius fiat dicta restitu-
tio. Sed si inuentu fuerit apud eum qd fura-
tus est viuens: siue bos siue asinus vel ouis
duplo restituet: qa pot hri aliqua presump-
ptio q vellet restituere ex quo reseruauit
apud se. Dubitat vtruz fures nunc in lege
noua debeant interfici aut suspēdi. Arguit
Jo. Sco. in. iiii. sen. dist. lv. q no: quia de-
bet nemo puniri vltra q demeruit i bonis
temporalibus: ergo solu debet puniri in rebus
temporalibus. Adator ptz. q fm mensura de-
licti erit plagaz modus. vt ptz Deut. xxv.
Adinor patz sifr. Si ergo fur occidit punit
vltra q demeruit: et sic faciunt iudices con-
tra lege nature seu naturalis equitatis. Itē
diuina lex no taxauit pena mortis furi: sed
restitutionis in q ponit duplu aut qntuplu.
Ergo nullibi lex debet statuere i oppositu:
scz q fur interficiat. Respondet Raymū. s. iij.
Pena furti variatur fm q varie de ipso agi-
tur. Nam quadoq criminaliter. i. ad pena
corpis infligenda: qmz ciuili. i. ad pena pe-
cuniarā. In pmo casu no est fur suspēdē-
du: aut demēbrandus aut ecultādu: sed
aliter arbitrio iudicis puniendus. s. vt fusti
gei vel exulet: vel alio mo prout iudici con-
gruu videbit i simplici fure. Huius tñ ptra-
riu i mltis locis fuat de psuetudine vbi iu-
gulant et suspēdunt. Dic guil. q hac cōsue-
tudinē fac necessitas pacis cōis: et frequēs
incorrigibilitas et hoim malicia. Jo iuste
fit si sunt famosi latrones. L. de penis. l. ca-
pitaliu. Hodie etiā fm cōsuetudinē et cōsti-
tutionē Frederici. s. si qnq. coll. x. si aliq
qnq solidos aureos valens furat: suspēdi-

tur: si minus scopis vel forctpe corrigatur. *L*
 vtz. s. si qnq. in auc. de pace tenenda. coll.
 x. Dubitat q pena iponat p furto an ciuili
 lis an criminalis. Vide late per doct. in. l.
 si. *L. de furtis. Nā de iure ciuili nēo debet*
 mori p furto. auc. sed nouo iure. *L. de ser.*
 fugi. Fallit tñ hoc qn fur frangit publicam
 pacē. vt in s. si qnq. in auc. de pace tenen.
 coll. x. q tūc ad furcas supēditur. Secūdo
 fallit si sit vir famosus: quia comisit tria ma
 gna furta. vtz in dicta glosa auc. sed nouo
 iure et c. Tertio fallit qn p statuta terraru
 aliqd disponit q de iure sunt approbata. l.
 omnes ppli. ff. de iusti. et iure. Quarto fallit
 qn est latro et aggressor: strataz publicaru
 q tūc suspēdit. l. La. s. famo. ff. de penis.
 Sed pchdolo: nūc magni fures suspēdunt
 minores: sicut legi dixisse diogenes cum
 vidisset q duo duxissent tertium: tūc risit.
 Interrogatus cur rideret: Respondit. Jo: qa
 video q magni fures ducunt puu ad suspen
 diu. Sic nūc parui fures suspēdunt q furat
 tur duos vel tres florenos: sed qui defraudant
 rempublicam in mille: no suspēdunt
 imo honorant et exaltant. Secūdo dubitat:
 vtruz furari sp sit pctm mortale: Rñr q in
 tribus casibus pot fieri sine pctō. Primo si
 fit no ex cupiditate: s; ex obediētia et ex pce
 pto diuino: sicut fecerunt filij israel auferēdo
 vasa egyptior: sicut dicit mgi senten. li. iij.
 di. xxxvij. Si ho qrit de filiis israel: q dno
 iubete ab egyptijs mutuauerunt vasa aurea
 et argentea et vestes pcciosas asportauerunt
 vtru furtu comiserunt: Rñr: q deo iubete
 illud fecerunt: et ideo nec fecisse furtuz nec
 omīno peccasse. An Augu. Israelite furtu
 no fecerunt: sed deo iubete ministeriu pbue
 runt. Hoc em de iussit q fm lege sicut minist
 stri iudicis sine pctō occidunt que lex pcept
 pit occidi: sed si illud spote facit: homicida
 est. Ideo d: Sap. x. Tulerunt iusti spolia im
 pioz. Sed opponit q nāle lege transgressi
 si sunt q dicit. Que tibi non vis fieri: alteri
 ne feceris. Quam veritas scripsit in corde
 hois. Et quia no legebat in corde: iterabat
 in tabulis: vt et voce forinsecus adunata re
 diret ad cor: et ibi iueneret qd extra legerat
 hac illi puaricati sunt. Respondet q hoc sic
 intelligēdu est: vt no alij iniuste fieret. s. no

Preceptum Septimum

Facies quod tibi non vis fieri. Alioquin iudeus preuaricator est dum punit reum volens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam illud intelligendum est: et sic non fecerunt furtum quia auctoritate domini hoc fecerunt: qui dominus omnium rerum est. Ideo sine iniuria iuste potest vni auferri et alteri dare: secundum suam voluntatem. Etiam fuit valde rationabilis ista dei ordinatio: quia hebrei in multis alijs gravibus seruiertit egyptijs: de quibus non habuerunt laboris compensationem: ideo hoc precepit deus. Secundo modo hoc fieri sine peccato in extrema necessitate. scilicet famis vel frigoris aut sitis: ita quod si non furem credat se non posse euadere mortem: nisi committat furtum. Ideo dicitur extra de furtis. cap. si quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria vestem vel pecus: peniteat per hebdomadas tres: et si reddiderit non cogatur ieiunare. Si enim fuerit magna necessitas: non imponatur ei poenitentia. vtz de consuetudine. v. ca. discipulos cum per segetes transiendum euellerent spicas et ederent ipsi christi vox innocentes vocat: quia coacti hoc fecerunt.

Ratio huius est: quia in necessitate extrema omnia sunt commoda. vtz. xlvij. di. sicut huius. et maxime cibaria. sicut patet. ff. ad l. rodiam de iact. l. ij. §. cum eadem. Sic propter necessitatem famis dauid comedit panes propositio nis. vt patet. ij. Regum. xxi. In tali quilibet vti iure suo. vnde potest tunc occulte subtrahere non tantum pro se sed etiam pro alio existente in necessitate eadem. Si autem non patitur magnam necessitatem: peccat quidem: sed tamen attenuatur peccatum propter necessitates. Tertio potest fieri sine peccato quando fit ex cautela: vt si aliquis furaretur gladium furioso ne sibi vel alijs noceat: et ille gladius non est sibi reddendus durante furia. vtz. xxij. q. ij. c. ne quis.

Tertio est contra legem euangelicam. Math. vij. Furta blasphemie adulteria et cetera. Ista sunt que conquinant hominem. Ioan. xij. Judas fur. Eph. iij. Qui furabatur iam non furem: magis autem laboret vt habeat unde tribuat necessitatem patienti: quia ad precepta decalogi etiam christiani sunt obligati. Non sic debent furari inferiores superioribus sicut sunt serui et ancille: que res dominorum suorum consumunt furtiue: et aliquid etiam de rebus dominorum

eis inuitis elemosinam faciunt. Tales enim propter pietatem intentionem a peccato mortali non excusantur: quia non sunt facienda mala: vt inde bona eueniant. Si furti neque virores debent furtiue subtrahere res virores: vt de ipsis contra voluntatem maritorum elemosinas faciant quod fieri non debet. Iohannes scribit. xxiiij. q. v. q. deo. Nichil ergo de tua veste nichil de auro vel argento vel de quocumque pecunia vel de terrenis rebus tuis sine arbitrio eius facere debuisti. Fal lit tamen hoc primo si virores fuerit lucratia. vt notat Iohannes. xxiiij. q. v. q. deo. Secundo si habuerit paternalia. De talibus enim bonis licet et rebus lucrativis: mulieres possunt facere elemosinam. Tertio si faciunt elemosinam de rebus sine dispensatione commissis: puta de pane: cereuisia et cetera. maxime quando maritus est nimis durus in actibus pietatis. Et tunc mulier potest facere elemosinam sine dispensatione commissis pro salute viri: dum tamen sit moderata: sic quod egestatem conjugalis non inducat. Etiam superiores non debent furari inferioribus. scilicet seruis et ancillis mercedem suam iniuriouse retinendo: quia hoc est de peccatis clamantibus in deum. vtz. Iaco. v. Du bitatur: vtrum serui et ancille si non possunt hic mercedem nisi pro furtiue: vtrum ne possint tantum furari a dominis suis: Respondetur quod non: quia nemo debet sibi usurpare sue rei iudicium: aut esse superiorius iudex. Ideo iudicium est quando illud quod meum est ab alio detinetur: et non possum illud recuperare: recupo tamen de suo valore: quod fieri non debet secundum sanctum Thome. in. ij. q. lxxvj. ar. v. Quia peccat contra communitatem iustitiam: dum ipse sibi usurpat sue rei iudicium: ordine iuris pretermisso. Potest tamen esse casus in quo recuperatio talis esset licita: quando scilicet aliquis haberet certitudinem quod ille qui alterius rem detineret nunquam ei restitueret: nec conscientiam de hoc faceret: nec eam posset recuperare per viam iuris. In tali casu videtur quibusdam quod tantum potest recuperare de suo quod de tuo habet. Et declarant hoc ex scriptura Gene. xxxi. vbi legitur quod socer Iacob dicitur laban tractauit eum male: et designauit eum in bonis temporalibus. An cum iacob cum virores suis recessit ab eo Rachel virores iacob filia laban: secreta abstulit secum deos patris sui compositos de auro et argento pretioso: quos ipse adorabat et colebat. In hoc recuperando precium quod patris suus

A debebat viro suo: q̄ etiā sciebat p̄rem suum de hoc non velle facere p̄sciam: ita vt viro suo p̄cū deferuitū daret. Sic etiā deus q̄a eq̄les non debēt furari equalib⁹. **¶** Quarto mō est p̄tra legē imperiale. vtz. ff. de furtis. l. j. z. insti. de obligationibus q̄ ex delictis nascunt. l. furtum. Et dicitur furtū a furno id est nigro: q̄ clam z. obscure fit: z. vt pluri mū in nocte: vel a fraudo vel ferendo. i. auferendo vel fusco. i. nigro. Et diffinitur sic. Furtū est p̄tractatio rei aliene mobilis corporalis: fraudulosa: inuito dño lucrificiēdi cā. **¶** Cōtractatio ponit in diffinitione: q̄a sine ea nō est furtū p̄prie: licet interueniat volūtas p̄bis vel scriptis. Alias si cōcupiscat rē alienā illucite sine cōtractatiōe ē trāsgressor: illius p̄cepti. Non concupisces rem p̄ximi tui. Aliene rei ideo apponit: q̄a qui nō cōmittit furtū in re plenissime: proprie plenissime dico: quasi accipiēs rem ad certum locū accōmodatā: sed eum vltra ducit furtum cōmittit nisi dño credat placere. Similiter si q̄s vtiq̄ re ad aliū vsum ad quē nō est sibi cōcessa. Et similiter creditor: furtum cōmittit si pignore sibi obligato vtaf. ff. eo. ti. de pignore. **¶** Mobilis z. corporalis dicitur quia in rebus immobilib⁹ z. incorporalibus nō cōmittit furtum: vt sunt agri: domus: z. in incorporeis vt sunt virtutes angelicæ. Fraudulosa apponit: q̄ si aliquis credebatur rem esse suā: z. tamē credebatur sibi licere illam rem surripere: furtuz nō cōmittit: tenet tamen restituere. Inuito dño q̄ si credebatur dominū pmissurū z. subest iusta causa credēdi nō peccat. **¶** Hostien. autē dicit. Dominus dicitur inuitus etiā si videaturē auferri q̄uis nō cōtradicit. ff. eodē titu. l. inter omēs. §. penulti. **¶** Lucrificiēdi grā dicitur: quia si quis ancillam alienam meretricem rapuerit: nō causa lucrificiēdi sed libidinis exercende: nō cōmittit furtum: licet alias grauiter peccet. Et nō solū factor rei: sed ille cuius opere z. cōsilio furtuz factum est: sicut qui nummos tibi excussit: vt alios eos raperet: vel obstitit tibi vt alius rem tuam eriperet aut oues tuas vel boues fugauerit vt alius eos raperet: vel qui scalas fenestris superposuit aut ipsas fenestras aut ostiū effregerit: vt alius fur-

tū faceret ac scalas cōmodauit. Tales rei sunt. vt patet in institu. vbi supra. Taliter etiam furatur sartores pistores z. textores z. c. **¶** Quinto est cōtra legē canonica. vtz. iij. q. v. c. **¶** Cōstitutū cū oibus q̄ nobiscum sunt ep̄is: vt homicide: malefici: fures: sacrilegi: raptores: adulteri z. c. Nullatenus ad accusationē vel ad testimoniū sint admittendi: quia infames sunt z. iuste repellendi. **¶** Idem ptz. vj. q. i. c. infames. **¶** Secundo punitur si in furando fur occidit: nō est p̄ eo orandum. vt ptz. extra de furtis. c. fures. vbi dicit. Fures z. similiter latrones si in furando z. dep̄dando occidunt: visuz ē p̄ eis nō esse oranduz. Dicit ibidem: quia in mortale peccatum eos decidisse constat. xxxij. q. v. c. **¶** Placuit. Sequit ibidem in. c. fures. sed si cōprehēsi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint sua p̄ctā: cōionem eis nō negamus. Dicit ibidem glossa sup illo verbo cōionē. i. eucharistiam corporis ch̄ri. Etiam sepulturā ex quo cōfessi sunt. vtz. xij. q. ij. c. quesitū. Si p̄sbyter fuerit dep̄hensus aut diaconus om̄i honore est priuandus z. deponēdus. vtz. lxxxj. dist. c. p̄sbyter. **¶** Tertio punitur fure restituēdi q̄a nō pōt penitere nisi furtū restituat vt patet xiiij. q. vj. ca. si res. Dicit Aug. Res aliena p̄pter quā p̄ctm̄ est cū reddi possit z. nō reddi: p̄nia nō agit sed s̄atur. Si autē veraciter agit. Non remittit p̄ctm̄ nisi ablatū restituat. **¶** Idem dicit regul. tu. lib. vj. **¶** Nō dimittit p̄ctm̄ nisi restituat ablatuz. Et si decem viri furati fuissent vnā vaccam vel auccam: q̄libet tenet in solidū. **¶** Idem intelligit de cōsentientib⁹ z. p̄cipatib⁹. vtz. extra de furtis. ca. **¶** Qui cum fure partit: occidit animā suā. Et nō fur solū: sed ille reus tenet q̄ furti cōsciuz q̄rente possessore nō indicat. Sequit etiā sepe talis cōfusio. **¶** Cuius exemplū narrat Diego. in li. dial. de q̄dam monacho hortulano. Fur q̄dā venire cōsueuerat: z. p̄ sepē ascendere z. occulte olera auferre. **¶** Cū ille multa plantaret q̄ min⁹ inueniret: z. alta pedib⁹ cōculcata: alia q̄z direpta cōspiceret: totū hortum circūiens: inuenit iter vñ fur p̄sueuerat venire. **¶** Repperit etiā serpentē. Cui p̄cipiens dixit. Sequere me: aditū furis inueniēs imperauit serpen-

Preceptum Septimum

ti diceñs. In noie iesu p̄cipio tibi vt adituꝝ
istū custodias: ⁊ furē huc ingredi non per-
mittas p̄tinus serpens se in itinere tetendit
⁊ monachus abiit. Cū meridiano tpe
frēs q̄scederēt fur venit ⁊ ascendit sepē. Et
dū in hortū pedem poneret subito serpens
tefus clausit viā. Fur tremefactus: eiusq̄
pes i sude sepi inhesit. Venit hortulanus
⁊ pendentē in sude furē repperit ⁊ serpen-
ti dixit. V̄as ago deo: implesti quod iussi:
mō recede: ⁊ ad furē dixit. Tradidit te mi-
hi deus: quare furtū fecisti? Hec dicēs: pe-
des ei⁹ soluit: ducēs eū ad hortū ⁊ dans si-
bi de oleribus. Vade inq̄t: ⁊ post hoc furtū
nō facias. Sed cum necesse habes: venies
ad me ⁊ dabo tibi ne cū peccato tollas illa.

De peccato sacrilegij.

Secundo peccant cōtra illud p̄ceptuꝝ
sacrilegi. Et est sacrilegium sacre rei
violatio vel eiusdem vsurpatio. Dici-
tur autem sacrilegiū quasi sacruꝝ ledēs v̄l
sacre rei lesio. Et habet fieri multis modis
scz quādoq̄ ratiōe persone: quādoq̄ rōne
loci. Rōne persone cum quis verberat cle-
ricū aut p̄sonā religiosā, vtz. xvij. q. iij. si
quis suadente. Vel si q̄s furaret̄ personā lē-
beram ⁊ venderet. De q̄ Exodi. xxj. dicit̄.
Qui furatus fuerit hominem ⁊ vendiderit
eum: conuictus noxe morte mortā. Ita q̄
ad incurrendam penam mortis vtrūq̄ re-
quirat̄. s. furtū ⁊ venditio. Idē textus po-
nit̄ extra de furtis. ca. j. ⁊ vocat̄ fm leges
plagiū. ff. ad. l. flautā. de plagi. l. vl. S3 fm
canonem hec pena non imponit̄. vtz extra
de rap. ca. in archiepatu. ⁊. xxxiij. q. ij. in-
ter hec. Hoc largo mō pōt vocari sacrilegi-
um: inquantū furat̄ persona deo consecra-
ta in baptismo. **S**cdo habet fieri rōne lo-
ci. vt ecclesie aut cimiterij cum illa violant̄
sacrilegiū dicit̄. Tertio habet fieri ratione
rei: vt cū res cōsecrata vel sacro vsui depu-
tata vsurpat̄ vel qñ materia sacra applica-
tur ad aliquē vsu maluz ⁊ indebitū. s. ad
peccandū: vtz rapiendo crisma sacrum de
ecclesia v̄l aquam baptismatis ad faciēdū
amōre inter mulierē ⁊ virū: dando sibi co-
medere crisma. Vel vti ad sanitatem cor-
poris: sicut faciunt multi cum aqua bap-
tismatis cū innouant̄ fontes tunc faciunt sibi

dari. ⁊ id idē reduci si quis ex ossibus mor-
tuorū terre cimiterij consecrati in aliquem
vsu malum vteret̄: ⁊ maxime cum eucha-
ristia. Et hoc membrū subdiuiditur in tria:
qz cōmittit̄ auferēdo sacru de sacro: vel sa-
cru de nō sacro: vel nō sacru de sacro. vtz
xvij. q. iij. ca. si quis contumax. Sacri-
legiū est inquit quotiens qd sacru violat̄: vel
auferēdo sacru de sacro: vel sacru de nō sa-
cro: v̄l nō sacru de sacro. hec ibi. P̄rio habz
fieri qñ auferē sacru de sacro: vt sunt cali-
ces mōstrat̄ vestimēta ⁊ illa rapiendo de
ecclesia: qd ē maximū pctm̄: qā talia nemo
debet tāgere nisi habēs man⁹ cōsecratas.
vtz de cōse. di. j. c. In sancta apostolica se-
de p̄stitutū ē vt vasa sacra nō ab alijs ni-
si a sacrat̄s: dñoḡ dedicat̄s hoib⁹ cōrectē
tur: ne p̄ talibus p̄sumptionib⁹ iratus dñs
plagā imponat̄ p̄p̄o suo: ⁊ hi etiā q nō pec-
cauerūt pereāt: qā perit iustus sepiissime cū
impio. Et in. c. sequēt̄. vestimēta eccleie qui-
bus dño ministrat̄ cōsecrata dñt esse ⁊ ho-
nesta qd⁹ i alijs vsib⁹ nō dñt frui q̄ eccle-
sticis ⁊ deo dignis officijs: q nec ab alijs
debēt p̄tingi aut auferri nisi a sacrat̄s hoī-
bus: ne vltio q balthasar regez p̄cussit sup
hos trāsgrediētes veniat. hec ibi. histo. ptz
Dan. v. Balthasar rex babylonie gran-
de cōuiuū fecit optimatib⁹ suis. Cū ḡcēt
temulentus p̄cepit eis vt afferrent vasa ar-
gentea: q nabuchodonosor asportauerat
de templo qd fuit in hierusalem: vt biberēt
in eis rex ⁊ optimates vxores ei⁹ ⁊ concu-
bine. Et factū est ita. Bibebant aut̄ vinum
⁊ laudabāt: ⁊ eadē hora apparuerūt digiti
manus scribentes in pariete. Qd rex con-
spiciēs turbat⁹ est: ⁊ cōuocauit oēs sapien-
tes babylonis: ⁊ nullus scripturam legere
poterat aut interpretari. Tandē vocatus da-
niel dixit scripturā significare mortem re-
gis: p̄ eo q̄ p̄taminauerat vasa dom⁹ dei.
Scriptura aut̄ erat. M̄dane thetel phares.
M̄dane. i. numerauit dies regni. thetel. i.
app̄sum est in statera: ⁊ inuētum est min⁹
h̄is. phares. i. diuisum est regnū tuū ⁊ da-
tū est persis ⁊ medijs. Et eadē nocte mortu-
us est rex. Quat̄ aut̄ istud pctm̄ sacrilegij
fuit punitū. ptz. ij. Mach. a. iij. vbi d̄. q̄ rex
syrie misit heliodoz. vt spoliaret templum

E in hierlm. Cūq̄ ip̄e intraret ad spoliandū
 erariū spūs omnipotētis dei fecit sue offen-
 sionis euidentia: ita vt oēs q̄ ausi fuerāt ei
 parere intuetes dei virtutē in formidinem
 conuerterentur. Apparuit em̄ illis quidaz
 equus hñs terribilē sessorē: optimis ope-
 rimentis adornat⁹. Ille cum impetu helio-
 doro p̄tores calices elisit. Qui autez ei in-
 sidebat videbat hñe arma aurea. Alij etiā
 apparuerūt duo iuuenes decori: z ex vtra
 q̄ parte eū flagellabāt sine intermissōe mul-
 tis plagis eū verberantes. Subito helio-
 dorus cecidit in terrā. Facebat mutus z oī
 spe salutis priuatus. Tandē onie sacerdo-
 tis p̄cib⁹ liberat⁹ est. Cui iuuenes illi dix-
 erunt Onie sacerdoti gr̄as age. Naz p̄pter
 eū dñs tibi vitaz donauit Heliodorus deo
 z onie gr̄as agēs: recepto exercitu repeda-
 uit ad regē z narrauit q̄ ei acciderāt. Cūq̄
 rex interrogasset heliodorū quis esset apr⁹
 adhuc semel mitti hierosolymā. R̄dit. Si
 quē habes hostē aut insidiatorē illum mit-
 te illuc z flagellatū recipies: si tamē euase-
 rit. hec tibi. Hoc attēdere deberēt illi sacrile-
 gi qui rumpunt truncos aut cippos in ec-
 clesijs aut spoliant altaria ornāmētis aut
 imagines sanctorū spoliant a suis ornāmē-
 tis. Deccant etiā illi qui sc̄torū reliquias fu-
 rant de ecclesijs: q̄a dī de cōse. di. j. c. Cor-
 pora sc̄torū de loco ad locū nullus trans fer-
 re p̄sumat sine cōsilio p̄ncipis vel ep̄orū
 sanctorū sc̄tēs synodi licentia. Dicit glo-
 sa sup verbo p̄ncipis. i. pape. xvij. q. ij. ca.
 Diffiniamus. Et hoc verū est cum corpus
 est traditum p̄petue sepulture. L. de reli. l.
 vl. nisi necessitas imineat. Tunc sufficit au-
 ctoritas p̄sidis puincie. L. e. l. j. Si autē nō
 est traditū p̄petue sepulture: tunc bene pōt
 transferri sine auctē alicui⁹ ad aliū locū.
 L. e. tl. l. si nec eum. Ideo corpa sc̄torū fura-
 ri fraudulenter z violenter de locis vbi hō
 norifice z deifice z deuote seruantur: z re-
 uerēter p̄tractant q̄tūcūq̄ hoc fieret cā
 deuotionis: puto q̄ sine pctō fieri non pos-
 set. Sed si h̄mōi corpa sanctorū essent apud
 infideles z irreuerenter ab eis tractarent
 nec deuote ip̄a colerent z fideliter: nisi for-
 te causa lucri z cupiditatis: puto q̄ sine pec-
 catō possent ab eis tolli hac intentione vt

deuote z fideliter seruantur: quia tunc nō
 inferretur violētia rebus sacratis sed ma-
 gis honor: z deuotio. Hec Aug. de ancho-
 na sup d̄bat. Sed grauissimū peccatum sa-
 crilegij esset: si aliquis furaret corpus ch̄i
 de ecclesia aut pixide: vt cum eo faceret in-
 cātationē v̄l aliqd aliud sc̄tē fidei cōtrariū
 hoc autē esset grauissimū pctm̄ sacrilegij: qz
 dicit sc̄tus Tho. in. ij. q. xcix. ar. iij. q̄ sa-
 crilegiū est tāto graui⁹ quāto res sacra: in
 quā peccat maiorē p̄tinet sc̄titate. Attribu-
 tur autē sc̄titas p̄sonis sacris. i. diuis culti-
 b⁹ deditis z reb⁹ sacris z locis q̄busdā zc.
 Sc̄titas autē loci ordinat⁹ ad sc̄titate hoīs
 q̄ in loco sacro cultū exhibet deo. Ideo di-
 citur. ij. Mach. v. Nō p̄pter locū gentē: sed
 p̄pter gentē dñs locū elegit. Iō grau⁹ est
 sacrilegiū q̄ peccat in p̄sonam sacra q̄ quo
 peccat in locū sacri: z s̄l̄r in rē sacra. In
 que p̄mū continet sacm̄ eucharistie: sc̄m
 locū tenēt vasa cōsecrata ad sacrorū susce-
 ptionē: z ipse imagines sacre z ipse sc̄torū re-
 liquē: in q̄bus q̄dāmō ipse p̄sone sanctorū ve-
 nerant. Deinde q̄ p̄tinent ad ornamentum
 eccleie z ministrorū: deinde q̄ sunt redēpta
 ad sustentationē ministrorū: siue sint mobi-
 lia siue imobilia. Quicūq̄ autē cōtra aliqd
 p̄dictorū peccat: crimen sacrilegij incurrit.
 Hec Tho. vbi. s. Et quanto res est magis
 sc̄tā: tāto crimen sacrilegij grauius est. Et
 grauissimū est cuz rapit eucharistie sacm̄
 ad aliqū vsum inordinatū: lic̄ factū est in
 oppido blōburgen. adburnen. dioc. q̄ q̄-
 dā mulier intrās eccliam z accipies q̄sdaz
 pticulas sac̄i: q̄s in vna torta pistabat: vo-
 lens illā tortā dare cuidā iuueni vt eum in-
 stigaret virtute sac̄i ad amorē suuz: p̄pter
 q̄d nephas fuit cōbusta. S̄l̄e exēplum nar-
 rat Cesari⁹ di. ix. c. ix. q̄ in puella q̄daz ob-
 fessa diabolo req̄sito a q̄dam sacerdote cur-
 tāto tpe tā crudeliter puella torq̄ret: R̄-
 dit. Optime meruit. Ipa em̄ altissimū sup
 olera ei⁹ seminauit. Dic sacerdos. Qualit̄
 hoc factū est. R̄dit. q̄n erā iunēcula z hor-
 tū excolendū suscepissem: nocte q̄dā mulie-
 rem vagam hospitio recepi. Cui dū dāna
 horti mei exposuissem asserēs omnia olera
 ab crucis deuorari. R̄dit illa. Bonam ti-
 bi instruz medicinam. Accipe corp⁹ dñi z

Preceptum Septimum

E cōminue illū sic q̄ sup olera spargas: ⁊ statim lues cessabit. Ego misera cui maior cura erat de hortō q̄ de sacramēto. Cū i pascha corpus dñi suscepissem: ⁊ extracto de ore fecissem vt edocta fuerā q̄ olerib⁹ in remediū put abā teste diabolo factū est in tormentū. Dicit Cesari⁹ q̄ crudelior erat hec mulier ministris pilati: qui iesu mortuo perpercerūt ne ossa eius cōminuerent. Aliud exemplū ibidē ponit de muliere q̄ posuit sacramentū in alueari: ⁊ apes fecerūt sibi ecclesiā. **S**ecūdo grad⁹ sacrilegij est qñ auferē non sacrū de sacro. vt̄. xvij. q. iij. ca. sacrilegij. ⁊. c. q̄s. Quis sicut ille furat⁹ de ecclesijs candelas vel candelabra vel aliqd illius vel de cimiterio rapiendo ligna lapides vaccas ⁊ c. **Q**uā autē pctm̄ sit patet p Greg. in li. dial. In valeria inquit prouincia res hec gesta est. Erat q̄daz sacerdos q̄ cū clericis suis in dei laudib⁹ bonis operibus intent⁹ sc̄tē cōuersatiōis vitā duc̄bat. Supueniēte autē vocatiōis die defunct⁹ est ⁊ apud ecclīaz sepult⁹. In fine vero ecclīe caule inherebāt outū atq̄ eisdē locus in q̄ sepultus est ad eandem oues tēdentib⁹ via erat. Quadā autē nocte clericis intra ecclīā psallentib⁹: q̄dam fur venit ⁊ ingressus caulas furtiue veruecē accepit ⁊ pct⁹ exiit. Cū autē puenisset ad locū vbi vir dei sepultus erat: repēte hesit ⁊ gressum mouere nō potuit: veruecē quidem de collo posuit: eū q̄ dimittere voluit: sed manū laxare nō valuit. Lepit ḡ miser stare cū preda sua reus ⁊ ligat⁹ volebat q̄dem verueceꝝ dimittere nec valebat. Uolebat q̄dē egredi cū veruece nec poterat: miro itaq̄ mō fur q̄ a viuis videri timuerat hūc mortuus tenebat. Cū q̄ ita gressus manusq̄ fuissent obstricte: im mobilis perstitit. Facto autē mane expletis laudibus dei ab ecclīa egressi sunt clerici ⁊ inuenerūt ignotū hoīem veruecē tenere in manu. Res venit in dubiū an veruecē furatus fuisset: an offerre voluit: sed culpe reus citius indicauit penā. Abirati sunt oēs quia ingressus fur viri dei merito ad predā suam stabat ligatus. Tunc se pro eo protinus in orationem dederunt: suisq̄ precib⁹ vix obtinere valuerunt: vt qui res eorum venerat rapere: saltē vacuus exire mere

retur: ⁊ hoc fur qui diu steterat cum preda captiu⁹ vacu⁹ ⁊ liber exiit. **T**ertio grad⁹ sacrilegij est quando furat⁹ sacrū de non sacro. Ideo dicit sacrilegij fm̄ Isidor⁹. quasi sacrū legens de loco non sacro: vt si aliq̄s furat⁹ calices: monstrantias: imagines sanctorum aut reliquias de domib⁹ seculariū psonaz vel alijs locis non sacris. Dicunt etiam bona tēporalia sacerdotū sancta que ordinant ad cultum sanctū. Ergo maxime peccant ancille sacerdotum que furant⁹ bona eorū tpalia occulte vt̄ maifeste. **Q**uartus est inuadere vt̄ auferre res ecclīe. vt̄ ptz xij. q. ij. c. predia. vbi dicit pius papa. Predia diuinis vsib⁹ tradita q̄dā humanis vsibus applicat: ⁊ deo nro cui tradita sūt subtrahūt vt̄ sibi inde fuit. Sequit̄ ibidē. Si q̄s tale p̄sumpserit: vt̄ sacrilegus iudicet. **I**bidē in. c. indigne ad altare pperare per mittit qui res ecclīasticas audet inuadere aut iniuste possidere. Sequit̄ infra. Valde iniquum ⁊ ingēs sacrilegij est: vt̄ q̄dcunq̄ vel pro remedio pctōꝝ: vel pro salute ac re quie animaz suaz vnusq̄sq̄ ecclīe venerabili ptulerit auferri. **I**dē. c. hmoī p̄quest⁹. **I**sta est etiaz sn̄ia sc̄ti Tho. sc̄ba secūde. q. xcix. dicens q̄ ea q̄ sunt data ad sustentationem ministroꝝ siue sint imobilia siue mobilia q̄cūq̄ tollens p̄dictōꝝ quodcūq̄ peccat ⁊ crimen sacrilegij incurrit. hec Tho. Et tales saluari non p̄nt nisi restituāt. Cuius exēplum ponit Cesari⁹ in di. j. c. xxxiij. q̄ quidā noīe Rodouic⁹ lātgrau⁹ thuringie. Qui dum moreret reliq̄t duos filios heredes. s. Rodouicū ⁊ Hermannū: qui eidem in p̄ncipatu successit: qui quidē tyrānus tale edictū p̄posuit. Si mō aliq̄s esset inquit qui veris indicijis vera mihi de anima p̄ris mei diceret: bonā curiā a me reciperet. Audiebat hoc quidā miles paup̄ qui frat̄e habuit clericū in nigromātia satis pitū. Cui cū verba p̄ncipis indicasset. Respondit. Bone frater diabolū aliqñ p̄ carmina vocare cōsueui: ⁊ diu est q̄ suis artib⁹ renūciaui. instante milite ⁊ importune ad memoriā ei reducēte p̄p̄riā paupertatē p̄p̄riūq̄ honorē p̄cib⁹ ei⁹ tandē cleric⁹ victus: demonem vocauit. Et vocatus: q̄d vellet q̄siuit: R̄t clericus. Penitet me tanto tpe recessisse a

A te. Indica mihi obsecro: ubi sit anima domini mei lantgrauis? Rñt demon. Si vis mecum pgerere: ego tibi illū ostēdam: Et ille. Libenter illū viderē si sine piculo vite mee illum videre possem: Cui diabolus. Juro tibi p altissimū deū z p tremendū ei⁹ iudicium si fidei mee cōmiseris huc te reducam. Ponēs ille clericus ppter frēm suum aiaz suā in manib⁹ suis: collū demonis ascēdit. Quē infra breue tps ante portas inferi deposuit. Intra spiciens clericus contemplatus est loca nimis horrēda penarūq; diuersa genera: z demonē qndā aspectu terribilem sup optū puteū residentē. Clericus vt hec vidit: totus tremuit z clamauit demō ad demonez bauium. Quis est ille quē tenes in collo: adduc eum huc. Qui respondit. Amic⁹ n̄ est: z iurauit ei p vtutes tuas magnas q eū nō lederē: sed animā lātgrauis dñi sui ostēderē: sanūq; reducerē vt omnibus tuā immēsam p̄dicet virtutē. Ille vero statim operculū igneū cui insedit amouit: z tuba eneo puteo imissa tam valide buccinauit: vt videre clerico tremere totus mundus. Post horaz vt ei videbatur puteo eructante flāmas sulphureas lātgrauis inter scintillas ascēdentes sibi ascendit: z videndū se clerico colloquentis p̄buit. Ad quē ait. Ecce p̄to sum miser ille lantgrauis quondam dñs tuus. Cui clericus. Absissus sum a filio v̄ro vt ei renunciare possim de statu v̄ro: z si in aliquo iuuari potestis mihi dicere debetis. Rñdit ille. Statū meū bene vides: s̄ tñ scias: q si filij mei restituere velent tales possessiones taliū ecclesiarū proprijs nobis eas exp̄mēs: quas mihi iniuste vsurpauit z sub stilo hereditario ip̄is reliquit: magnū anie mee cōferrēt remediūz. Cui cū clericus dixit. Dñe nō credēt mihi. Rñdit. Ego dicā tibi signū: quod nemo nouit preter me z filios meos. Quo accepto z lātgrauis eo vidente puteo imerso p demone reduct⁹ est. Qui lz vitā nō pdidit: ita tñ pallidus z languid⁹ rediit vt vix cognoscere. Verba patris ille filijs retulit: signa ostēdit. s̄z modicū p̄fecit: nā non in hoc contentire voluerūt vt possessiones restituerēt. Rñdit tñ Ludouic⁹. Signa cognosco: patre meū te vidisse non dubito: ppositū tibi

p̄miū non renuo. Ad quē ille. Dñe curetis v̄ra: ego cogitabo qd anie mee expediat: z relictis oibus fact⁹ est monach⁹ cisterciensis ordinis. De illo nota supius in q̄rto p̄cepto: de honore eccleie matris n̄fe. **Q**uintus gradus sacrilegij ē q̄ relicta in testamentis retinere p̄sumperint. De qb⁹. xliij. q. ij. c. q̄ oblatiōes defunctoz retinēt: z ecclesijs tradere demorant: vt infideles sunt ab ecclesia dei cōditi. Et infra. Amico rape furtū. ecclesiam defraudare sacrilegiū est. xvj. q. ij. c. In canonib⁹ valde iniquū z ingēs sacrilegium est q̄ p remedio pctōz vel pro salute aut requie aiaz suaz quisq; eccleie ptulerit retinere. Tales sunt pauperū homicide: z aiaz deceptores. vt ptz. xliij. q. ij. c. clericis. Seculares q̄q; oblatiōes parētū aut donata i testō retinere p̄sumperint: aut q̄ ip̄i dictauerint ecclesijs vl' monasterijs crediderint auferēdū: sic sc̄ta synod⁹ p̄stituit velut necētores pauperū quisq; reddat ab ecclesia excludent. Itē sunt aiaz traditores. Nōne ille traditor eēt q̄ ordinaret q̄ suus cōcius duceret ad cippū inimicōz sic ipsi faciunt: qz cōtingit q̄ habuerūt bona iniusta q̄ ordinauerūt restitui in testō z illa retinēt p̄p̄t q̄ detinēt i penis inferni vl' purgatorij: hui⁹ exēplū ptz in h̄sto. Karoli magni. q̄ de q̄dā milite dū laborasset in extremis z precepisset p̄ sanguineo suo: vt equū suū v̄deret z daret p̄ciū p aia sua paup̄ibus: quē v̄dēdit p centū solidis q̄s in voluptatibus suis cōsumpsit. Cui appuit mortu⁹ die. xxx. dicens: qz qz iniuste eynā retinuisisti: scias me fuisse in tormentis p. xxx. dies: te autē in loco infernali: vñ egressus sum scias esse ponendū z me i paradysum iturū. Et euigilauit tremefact⁹ clamorē demonū in aere q̄si leonū z lupoz audiēs viū rapt⁹ ē: z post mortē inuēt⁹ ē: tales sunt veri sacrilegi. vtz xvij. q. iij. c. sacrilegiū est si q̄s qd venerabilib⁹ locz relinquēt voluptate praua tētāt suis p̄p̄dijs retinere. Tales vocant testamentarij. i. testōz executores. Itē talis executio nō ē differēda: qz q̄ alteri aliqd cōmittit dz illd̄ exeq. Nō dz facere sicut qdā solēt q̄ tenent sibi cōmissam pecuniā p duos aut tres annos lucrādo cū eadē pecunia. Peccat etiā illi grauit q̄ dicūt q̄ nemo p̄t in ex

Preceptum Septimum

E tremis sine cōsensu alioꝝ suoz heredū ali-
qd legare qd̄ est fallissimū ⁊ piculosissimū:
q; posset cōtingere q; h̄ret res iniustas q; in
extremis tenet restituere sub sp̄e donatio-
nis si vult famā seruare illesam. Sed obijci-
unt q; sic posset nos totalr̄ exhereditare p
talia legata. R̄r̄. q; tūc eis subuenit p le-
gē falcidiā ⁊ redderet testm̄ inofficiosuz si
totā hereditatē trāsf̄erret i alienos. vtz in
institu. de heredib; liberoꝝ. in p̄ncipio. s.
sed hic dicit. Qui filiū in pt̄ate habet cura-
re debet vt eū in heredem restituat: vel ex
heredem eum nominatim faciat. Alioquin
si eum silentio p̄transit: inutiliter testabit.
hec ille. Si habet filiā aut descēdētes illos
instituat heredes in toto vl̄ in pte. Alioqn̄
non valet testm̄ ⁊ posset rūpi: si non habeat
liberos capiat p̄ez aut matrē. *L. de testa.*
l. i. ubem? vbi non exp̄mit nomen heredis
ibi nullū est testm̄. Subuenit etiam heredi-
bus eq̄tate naturali: siue iure sp̄iali p̄ Au-
gustinū. ⁊ ponit. xvij. q. iij. c. vi. vbi dicit.
Quicūq; exheredito filio vult facere here-
de eccl̄iā: vadat ad altū: nō ad augusti. ⁊ c.
A Cōsulo etiā q; cū appropinquat senect? q;
deo potius q; filio tuo te cōmittas: dispo-
nas legata diligentibus p̄sonā tuā cōmitte-
riam tuā diligentibus aiām suā. Debent er-
go testamentarij fideliter exequi legata: q;
vltima voluntas defuncti est oibus modis
seruanda. vtz. xij. q. ij. c. vi. *Jō d̄r. extra de*
te. ca. Si heredes iussa testatoris non ad-
impleuerint ab ep̄o loci illius omnis res q;
eis relicta est canonice interdicit. i. aufera-
tur cū fructib; ⁊ ceteris emolimētis vt vo-
ta defuncti adimpleant. *Ibidē ca.* tua nos
fraternitas. ⁊ c. iudicatē. Pena sacrilego-
rū est infamia. vt ptz. xvj. q. i. ca. Infames
eas personas esse dicim; fures sacrilegos
⁊ c. Secūda pena est excōcatio minor. ptz
xvij. q. iij. c. si quis domum dei violauerit
⁊ aliqd̄ sine licentia illi? cui cōmissa dinos-
citur inde abstulerit vl̄ ecclesiasticis perso-
nis iniuriā fecerit: donec in conuentu ad-
monitus legitime satisf̄ faciat: sciat se com-
munionē fidelium priuatuꝝ fore. Tertia pe-
na est anathema. vt patet. xij. q. ij. ca. indi-
gne. *Ubi d̄r.* Qui p̄dia eccl̄ie tradita pe-
sterit ⁊ acceperit aut possederit: nisi cito

se correxerit: quoz iratus deus anlas pec-
tit anathemate feriat. *Ide patet extra de*
for. cōpe. c. cōquestus. vbi dicit Grego. ix.
Lū valde sit iniquū ea q; collecta sunt p̄re-
medlo pctōꝝ venerabilibus ecclesijs vel re-
lictis vel eis iustis modis alijs acquisitis:
alijs vsibus applicari: propter quod meri-
to inuasores ip̄arum rerum tanq; sacrilegi
sunt anathemati vsq; ad satisf̄actionē con-
gruam supponendi. *Hec ibi.* Si autem de
facto frangit eccl̄iam: vt inde aliquid ra-
piat est excōmunicatus. vt patet extra de
senten. excō. c. cōquesti. *Ideo dicit. xvij. q.*
ij. ca. omnes eccl̄ie raptores atq; faculta-
tum suarū alienatores: a limitibus sc̄tē ma-
tris eccl̄ie pellimus anathematifamuz:
apostolica auctoritate damnamus atq; sa-
crilegos esse iudicam; nō solū eos sed etiā
omnes cōsentietes eis: q; nō solum q; faciūt
rei iudican;: sed etiā q; cōsentitūt facietib;.
Par em̄ pena agentes ⁊ cōsentietes cōpre-
hendit. hec ille papa. Quarto punit pena
pecuniaria. vt patet. xvij. q. iij. c. Quisq;
inuētus fuerit re? sacrilegij ep̄is vel abbat-
ibus siue p̄sonis ad q̄s q̄rimoniā sacrilegij
iuste puenerit. xxx. libras examinati argen-
ti purissimi componat. Quinto impedit sa-
crilegiū pmouendū ad quālibet dignitatē
⁊ honorē etiā laicū. vtz extra de ele. c. ve-
nerabilez. Sexta pena est eterna dānatio
cū oibus suis nisi restituat. Cuius exēplū
ptz in specu. histo. li. xxvj. c. lxij. q; fuit qui-
dam comes in teutonia bone opinionis et
vite innocentis fm̄ opinionem hominum.
Post eius obitum quidā vir religiosus per
sp̄m ad inferiora descendens vidit eūdem
comitē in sup̄mo gradu cuiusdaz scale: que
scala inter stridentes ⁊ trepidantes flam-
mas videbat erecta ad suscipiēdos hoies
de eadē genealogia descendentes. Surge-
bat aut̄ illa scala de imenso baratro ⁊ q; no-
uus adueniebat sup̄mū gradum scale tene-
bat. Cūq; vir hoc aspiceret: requirebat qd̄
ille comes sui t̄pis q; tā iuste vixerat illic to-
q̄ret: audiuit p̄pter quādā possessionē me-
ten. eccl̄ie: quaz b̄tō Stephano pauus ei?
abstulerat: cui iste iā decimus i hereditate
successerat. *Sise exēplū ⁊ legit de b̄tō Lau-*
rentio in eius legenda de illo qui tres do-

A mos occupauerat: q̄ erāt eccl̄ie sancti Lau-
rentij. Nota ibidez qualiter fuit iudicatus
in locum iude traditoris: sed si hanc penaz
volunt euadere sacrilegi: restituāt p̄mo ab-
latū z postea agāt p̄niam eis p̄scriptā. xij.
q. ij. c. de viro. Que est septem annoz z p̄-
mo anno extra eccl̄iam maneat: sc̄do anno
ante fores eccl̄ie sine cōtione maneat: tertio
anno eccl̄iam intret sine oblatiōe nō mādu-
cans carnes nec bibens vinum: in quarto
anno cōmunionē cū alijs accipiet: z sic vsq̄
ad septimū annum tribus dieb⁹ in hebdo-
moda sine vsu carniū z vini potatiōe ma-
neat penitus.

¶ Non furtum facies.

Artio peccant cōtra illud preceptū
qui cōmittunt furtum in republica:
quod furtū vocatur peculatus. xiiij.
q. iij. c. Quid ergo voluit dñs vbi dicitur.
Peculatus d̄i furtuz de republica. Non sic
iudicat furtū reipublice quō p̄uate. dicit
glo. sup̄ p̄bo peculatus. q̄ furtuz pecular⁹
cōmittit̄ in re sacra vel religiosa vel publi-
ca. vtz ad. l. iul. pecu. l. j. Illud autē furtuz
de republica potest fieri multis modis. sc̄z
B hē debitā cōitati retinendo vel alia bona
cōitati retinēdo: vel a cōitate bona auferē-
do. ¶ Primo habet fieri furtum in republi-
ca: q̄n res debita cōitati retinet̄ qd̄ est ma-
ius pctm̄ q̄ simplex furtū: qz bonū quanto
cōius tāto diuini⁹. vt ptz. j. Eth̄i. Ergo fur
in re cōi tanto peior est quāto res est cōmu-
nior. Taliter primo peccant qui cōmunem
exactionē diminute persoluit cōmunitati
seu redditus cōmunitati debitos retinent
vi vel fraude: etiā qui dñis suis retinēt cē-
sus annuales vt sunt rustici coloni. Sic eti-
am peccāt q̄ mutuāt a primo pecuniam in
certo termino soluendā z postea negāt et
perjurāt se nihil obligari illi monitori. Tāz
les si faciant maliciā peccant mortaliter: et
sunt sp̄ i pctō mortali. ¶ Sc̄do peccāt cōtra
illud qui bona feudalia tāq̄ p̄pria retinent
vel qui feudū alicuius in aliū dñm transfe-
runt: vel ipsum sine veri dñi consensu dimi-
nuunt. Et d̄i feudū a fidelitate: qz vasallus
debet feudatario p̄stare iuramentū fide-
litis. vt ptz extra de iure iur. c. p̄tatis. Si
aut̄ minuit v̄l transfert in aliū dñm: quō

seruat iuramentū suū. Forma iuramētī ta-
lis est. Juro ego ad sancta euāgelia dei q̄
ammodo z in antea ero fidelis huic sicut
debet esse vasallus dño suo. Tercio peccāt
cōtra hoc qui retinēt rē p̄scriptā quā habet
mala fide: contra illā regulā li. vj. de re. iur.
Possessor male fidei nullo tēpore p̄scribit.
Hoc etiā determinat maḡ Aug. de ancho-
na in summa de eccl̄iastica pt̄ate. q. lxiij. ar-
ti. iij. dicens q̄ om̄i tpe tenet̄ restituere rē
male fidei p̄scriptā. Quia sub illo p̄cepto.
Non furtū facies p̄hibet̄ ois vsurpatio rei
aliene. vtz. xiiij. q. v. §. Itē obijcit̄ quia cū
sit preceptum negatiuum obligat ad semp
ratione qua p̄scriptū: z pro semp ratiōe
qua preceptū: vnde cum tale sit de iure na-
ture v̄l de iure diuino: nulla lege humana
potest tolli. Planū est aut̄ q̄ p̄scriptio lege
humana posita est: q̄ licet p̄ statu reipubli-
ce sit iusta z seruanda in nullo tamē potest
p̄iudicare legi naturali vel diuine. Pessi-
me ergo isti allegant. Hoc habeo ex here-
ditate parentū meoz. Ergo non teneor re-
stituere: quia requiritur q̄ habuerit bona
fide. Sc̄da rō: qz d̄i extra de rescrip. ca. qm̄
vbi d̄i. q̄ omne qd̄ non est ex fide pctm̄ est.
Ideo sinodali iudicio diffinimus: q̄ nulla
valeat p̄scriptio absq̄ bona fide tam cano-
nica q̄ ciuillis cū generaliter sit om̄i cōstitu-
tioni atq̄ p̄suetudini derogatiuū: qd̄ absq̄
pctō mortali non pōt obseruari. Unde opor-
tet q̄ q̄ p̄scribit q̄ in nulla t̄pis parte habe-
at p̄sciaz rei aliene. Sed p̄tra hoc tñ scribit̄
tur. xvj. q. iij. q̄ repeti nō p̄st̄ q̄ triginta an-
nis quiete possident̄. Itēz q̄ iure possidet̄
iuste possidet̄: z si iuste reddere nō tenet̄:
Respondez ad p̄mū q̄ illd̄ qd̄ bona fide pos-
sides triginta annis reddere nō tenet̄. Ad
secūdū id qd̄ in iure naturali v̄l diuino possi-
des iuste possides z bñ: s̄z qd̄ possides iure
positiuo nō sp̄ iuste possides. Multa nāq̄
cōcedit lex ciuillis q̄ p̄ diuinā legē corrigūt.
¶ Quarto peccant retinēdo q̄ oblatiōes z
p̄mitias retinēt: z non dant sacerdotibus.
Nā tales oblationes pastores recipiūt ex
debito. vtz de sta. mo. ca. theodosi⁹. Et sin-
gulariter in q̄tuor festiuitatib⁹. Dicit̄ Tho-
mas z Raymūdus: q̄ oblatiōes offerre est
de necessitate p̄cepti i quatuor casib⁹. p̄i-
x̄ iij

Septimum Preceptum

Mus est in cōuētōe ut cū cōcedit alicui fun-
 dus aliq̄s: ut determinato tpe certaz obla-
 tionē offerat. Sc̄ds est cū aliqd ad hoc est
 deputatū v̄l p̄missum: sicut sunt relicta i te-
 stamēto vel grat̄s data iter viuos. Tert̄o
 cū m̄stri eccl̄ie sunt i necessitate p̄stituti q̄
 non h̄nt v̄l sustentent̄ imo fm̄ Sanfreduz
 sacerdos in hoc casu p̄t eos cogere ad of-
 ferendū p̄ subtractionē diuioz: q̄ nemo cogit
 suis stipēdijs militare. ex. de sim. c. Cū
 sit. 7. c. aplica. Quart̄o casus ē cū est talis
 cōsuetudo: tenent̄ fideles i aliqb̄ festiuita-
 tibus ad aliq̄s oblatiōes cōsuetas. Ad quā
 t̄n seruādā nō sunt arctādī ab ip̄o p̄sbytero
 s̄ ab ep̄o. ut ex. de simo. c. ad aplicā. Sub-
 trahēs ḡ oblatiōes i illis casib̄ cōmittit fur-
 tū. Notandū etiā fm̄ Ray. q̄ eccl̄ia non re-
 cipit oblatiōes q̄ opprimūt paupes. vtz. xc.
 di. c. oblatiōes. Nec raptorū vtz. ex. de rap.
 c. sup. eos. Itē vsurarioz. vtz. ex. de vsu. c.
 q̄ in orb̄. Itē meretricis. 7. p̄p̄t aliuꝝ cri-
 men notoriū 7. horrendū. vtz. xvij. q. iij. c.
 Adiror. Idē est de violentibus emunitatē.
 ibidē. Idem etiā est de hereticis publicis 7
 excōicato publico. Idem etiā de sacrilego
 xij. q. ij. c. de viro. Dubitat̄ vtrū recipi de-
 beant oblationes iudeoz ab eccl̄ia. R̄ndet
 xvij. Si nihil habent nisi de vsura: eccl̄ia
 recipere nō debet: ne videat̄ pct̄is eoz cōsen-
 tire vel cōicare. Et i hoc loquit̄ decretalis
 ex. de vsu. c. quāto. vbi aūt aliqd h̄nt iusto
 titulo p̄t eccl̄ia ab eis oblationes debitas
 exigere faciendo pro septimana anniuersa-
 ria 7. hm̄di. Dubitat̄ vtrū liceat religiosis
 oblatiōes recipere. R̄ndet Tho. ij. q. lxxv.
 vj. q̄ hoc fit tripliciter. Ano mō sic p̄ dispē-
 sationē sacerdotū 7. eccl̄ie. Sc̄do mō si sint
 ministri altar̄s: 7. sic p̄nt recipere oblatiōes
 sponte factas. Tertio mō si sint parrochie
 eoz: tūc ex debito p̄nt recipere sicut eccl̄ie re-
 ctōres. Et de illis oblationibus nota in ter-
 tio p̄cepto de celebratiōe sabbati. ¶ Quin-
 to mō peccāt̄ p̄tra illd̄ p̄ceptū q̄ retinēt de-
 cimas. Et tales cōmittunt furtū. Sc̄do de-
 um offendunt qui hoc precipit̄. Primo in le-
 ge naturali sicut p̄tz de Jacob 7. Abraā vt
 patet. xvj. q. i. 7. vij. decimas. 7. Gen. xiiij.
 vbi legit̄ Abraam dedisse decimas melchi-
 sedech. Itēz in lege mosayca. vtz. xvj. q. i.

decimas a p̄p̄o sacerdotib̄ ac leuitis esse
 reddendas diuine legis sanxit auctoritas.
 Item in lege scripta 7. prophetica. vtz. xvj
 q. i. ca. reuertimini. Item in lege canonica
 xvj. q. i. c. i. Consequunt̄ em̄ duo bona q̄ be-
 ne decimas dant. Primo abundantia fru-
 ctuū: secūdo corpis sanitas: sicut patz. xvj.
 q. i. ca. decime. Dicit Aug. ibidem. Decime
 tributa sunt egētium animarū: quia si deci-
 mas dederis non solū abundantia fructuū
 sed etiā sanitatē corpis cōsequeris. Et ecō-
 tra qui nō dāt de pauperant̄. Ideo subdit
 Aug. ibidē. Dabis impio militi quod non
 vis dare sacerdoti: sic etiā sepius infirmā-
 tur. Nota q̄ decime sunt duplices. s. predi-
 ales 7. personales. Prediales sunt que dā-
 tur de pdijs 7. agro 7. c. personales sunt q̄
 dant̄ ex artificiali sciētia: militia 7. venati-
 one. ut p̄tz extra de decimis. ca. ad aplicē.
 quedā sunt mixte ut de fetibus aialiu. Du-
 bitat̄ cuius sunt decime. R̄ndet q̄ sacerdo-
 tibus pertinet 7. hoc iure diuio. vtz. Gene.
 xiiij. Abraaz dedit decimas melchisedech
 sacerdoti dei altissimi. Nūc. xvij. Filijs le-
 ui dedi decimas p̄ ministerio quo seruiūt
 mihi in tabernaculo federis. Leuit. xvij.
 Quē decime terre siue frugibus siue de po-
 mis arborū dñi sunt 7. illa sc̄rificant̄ Deu-
 tero. xij. determinat. Itē eccl̄iam extra de
 decimis. c. ad aplicē. vbi d̄ q̄ decime p̄so-
 nales dāde sunt eccl̄ie parrochiali in q̄ dā-
 tes audiunt diuina recipiūt sac̄ra: prediales
 vero debent̄ illis clericis in q̄z parrochijs
 pdia sunt p̄stituta. ex. eo. c. qm̄. 7. xvj. q. i.
 c. laic̄. Naz rō naturalis dicitur: vt his q̄ p̄
 salute toti diuino cultui m̄strabāt: ip̄e po-
 pulus necessaria m̄strarēt vt honorabiliꝝ
 viuerent 7. in quietā mēte dño deseruiret.
 Et sic receperūt decimas triplici de causa
 Primo p̄p̄t sacerdotū sustentationē. de q̄. s.
 Nūc. xvij. Sc̄do p̄p̄t sc̄rificatoz oblati-
 onē. De q̄ Deute. xiiij. Sed sacerdotes no-
 ui testamēti sunt maioris dignitatis q̄ ve-
 teris testamēti ḡ ip̄is de iure diuio magis
 debent̄ decime q̄ illis. Sed quare est q̄ sa-
 cerdotes non accipiūt in partib̄ westpha-
 lie 7. alijs multis partib̄ decimas. Respō-
 det gobol. in chronica sua. q̄ Karolus mas

B gnus in istis partibus decimas mense regie reseruauit; inde est quod laici in partibus istis decimas obtinent aut eas acceperunt ab ecclesia in feudum ut ecclesiam defenserent. Et quod ter hoc faciunt uideant ipsi. Sexto peccat retinendo per modum furti omnes sacerdotes multiplicantes beneficia ecclesiastica in preiudicium ecclesie et pauperum clericorum. Contra quos loquitur Bernardus in epistola ad Fulconem dicens. Quicquid propter uictum et uelut furtum est: rapina est. Sed instat illi. Nonne dicitur extra de prebenda. c. De multa prudentia quod honorabiles persone possunt honorari pluribus beneficiis. Respondeo quodam doctores super eo. c. quod tales debent facere tantum fructum quot habent beneficia: alias salua conscientia non possunt plura tenere. Sed multi sunt uiri inutiles: imo laici ecclesie in nullo deseruietes: imo contra eam malis moribus pugnantes: sed adhuc instant quod habent dispensationem super pluralitate beneficiorum. Quibus respondetur quod ualet talis dispensatio de iure fori: non de iure poli. ut patet xvij. q. iij. c. viti. Sed adhuc instant quod licite possunt quia habent vicarios in beneficiis. Quibus respondetur: utinam haberent etiam vicarios in tormentis infernalibus: quia recipiunt fructus illius beneficii pro quo nihil faciunt et metunt ubi non seminant. Dicit Esaias. Maledictus qui congregat domos domini et agrum agro copulat. Ergo a fori qui congregat beneficium beneficio. Sed instant adhuc quod habent exile beneficium et non possunt in uno sustentari. Quibus respondetur. Si beneficium est debile suppleat defectum scribendo: scholares informando: vel sint capellani querendo regnum dei per laudabilem conuersionem. Et hec omnia adiucent sibi de illis. De illis nota in quarto precepto de honore patris spiritualis exempla. Etiam fures sunt illi clerici qui plura habent beneficia curata et non faciunt se statuto tempore ad ordines promoueri. Et illi dicuntur fures reipublice non solum quia furantur et male sibi usurpant bona illa que sunt pro bono communi fidelium deputata: uerum etiam quia a domino furantur aias fidelium quia eas decipiunt et absolutionibus sacramentalibus deludunt. ut dicitur extra de electi. li. vj. c. canon. quod ecclesia parochialis

non debet alicui preferri nisi attigerit. xxv. annis: alias collatio nulla est. Et infra annum debet in sacerdotem promoueri. Alioquin vacat ecclesia ipso iure: hoc autem non extenditur ad collegiatus ecclesias etiam si parochiales extiterint: et sicut tantum ad assumptos ad ipsorum regimen: ut patet extra de elec. c. statutum. li. vj. Ille qui retinet tale ecclesiam non intendens promoueri nisi promotus fuerit tenetur ad restitutionem fructuum preceptorum. ut patet extra de elec. c. missa. li. vj. Septimo peccant retinendo per modum furti omnes monachi et religiosi proprietarii. Qui etiam sunt fures reipublice: et qui assimilantur iude traditori: qui fur erat et oculos habuit. ut patet Iohannis. xij. De illis loquitur Augustinus in regula. Qui rem sibi collatam celauerit: furti iudicio condemnatur. Grauitas huius peccati patet ex tribus. Primo ex figura. Nam populus israeliticus lapidauit nachor qui fuerat furatus de anathemate hiericho. In figura omnium proprietariorum lapidauerunt eum et omnia que eius fuerant consumpsit igne: ut patet Iosue. vij. Secundo ex pena primitiue ecclesie. Nam ananias et saphira sibi modicum retinentes ad uerbum petri morte subitanea sunt perempti: et factus est timor magnus in uniuersa ecclesia. ut dicitur Actuum. v. Ideo dicit Bernardus. Olim inter duodecim erat unus Judas qui fur erat. Utinam nunc inter centum esset unus petrus qui omnia reliquisset. Tertio patet: quod ualde seueriter punitum est uicium proprietariorum a sanctis patribus. Nam Gregorius precepit proprietariis sepeliri in sterquilino dicentibus fratribus omnibus. Pecunia tua tecum sit in perditionem: et pisciculis tres anreos cum eo in sepultura: quos occulte habuit. ut patet in. iij. dial. et ponit extra de statu reg. et monacho. c. cum ad monasterium. Ibi precipit quod proprietarii debent sepeliri in sterquilino cum eisdem uerbis. Pecunia tua tecum sit in perditionem. Secundus modus furandi est a comitate: uicium auferendo bona mobilia aut immobilia a comitate: quod fit multis modis. Primo acquirendo indebitas exactiones et a subditis extorquendo. Ad cuius euidentiam est sciendum: quod census ille qui fuit ab initio impositus sine dolo et fraude integraliter dari debet: et si quis hoc subtrahit peccat mortaliter. Sed hic distinguendum est: quia aut est

Preceptum Septimum

Certū q̄ talis census seu onus ab initio rei fuit impositus vel nō. Si sit certū tunc q̄le cūq̄ sit onus siue cēsus dari debet q̄ vnusq̄s in re sua pōt onus iponere. Si autē census non sit certus: nescit tñ an licite vel illicite sit institutus: sic peccant recipiētes: q̄a mala fide recipiūt z tenent restituere. vtz p̄ Bern. extra de cētib⁹. Innocenti⁹ tñ dicit q̄ licet ignoret causa cēsus. Si tñ certū sit ipm ab antiq̄ debere solui dari debz vtz de cēf. c. quāto. Sz si dñs vltra cōuenta z statuta aliq̄ spōte ablata nllā pactiōe adhibita vel minis aut coactiōe idirecte recipiat: nō tenet ad restitutionē: sed coacta a se vel a suis directe v̄l idirecte tenet restituere. vt di. xliij. de eulogijs. Indirecte autē cogit fm glo. qñ denegat eis iusticiā v̄l nō defendit vt dz. Sec⁹ tñ est de suis: q̄ res illoz sunt dñi. Ad q̄ dñs tenet ad restitutionē: licet peccet nimis grauādo suos suos: pōt tñ dñs vltra cōsuetū recipere. P̄mo p̄ de fensiōe p̄rie: maxie suoz castroz z locoz: ad hoc em̄ om̄es tenent res suas imp̄tiri z totaliter laborare. xliij. q. iij. c. fortitudo.

Scōdo qñ vadit in exercitū indictum ab ecclesia v̄l a p̄ncipe p̄tra hereticos vel paganos: tūc pōt petere subsidiū a subditis. Tertio si i bello iusto capis ex parte sui nec pōt soluere redēptionē nisi graui dāno. Quarto qñ dñs maritat filiā aut filiū suū militē facit. Quinto p̄pter reparationē pontium vel viarū: z quādo iusta causa depaupar⁹ est vel nimis obligatus: vel quia nō habet quod comedat. In talibus casibus tenent subditi dñō subuenire. Sed si domin⁹ vult ludere ad aleam vel vltra vires ad vanitatem extendere: z sic de alijs: nō debet propter hoc a subditis aliqd̄ exigere: si fecerit tenet ad restitutionē: z est furtū reipublice. Idem est de officialib⁹ eoz si aliqd̄ extorquet a subditis. s. ne eos incusent apud dominos aut eos defendant cōtra iusticiā furtū faciunt: z tenentur ad restitutionem. Similiter peccāt principes z p̄sides q̄ faciunt exactiōes indebitas in personas aut res ecclesiasticas. De qua nota supra i quarto p̄cepto: in sermone de honore. ¶ Secundo committunt furtum in recipiendo reipublicam p̄ncipes aut cōmunitates imponen

tes de nouo: z sine causa rōnabili theologia z guidagia. Et dicunt pedagia q̄ dantur a transeuntibus in locis cōstitutis a p̄ncipe. Guidagia vero que dantur pro ducatu per terrā alicuius vt securius vadat. Dicunt autem doctores iuris: q̄ theolonia antiqua imposita a principibus vel regibus: z p̄cipue auctoritate ecclesie z ex iusta causa: puta pro defensiōe strate publice vel fidei vel patrie vel pro reparatione pōtium licite recipiunt: al̄s erit rapina. xliij. q. iij. Si cui aliquid contra formam istam acceptum est: et debet reddi ei a quo acceptum est si sciri potest: alias cum consilio ecclesie in p̄ias causas erogandum est. Si autem sunt iusta theolonia: id est propter iustam causam imposita: tam nouū q̄ antiquū: tenentur mercatores soluere theoloniū. Et si subtraxerint furtum cōmittūt: z tenent ad restitutionem. Illud intellige quando recipiens facit id propter quod institutum est theoloniū. Alias possunt sup hoc adire iudicem vel non soluere: quia non seruanti fidem: nō est fides seruāda. distin. lxi. §. his omnibus. Clerici vero siue ecclesiastice plone non debent dare theoloniū: nec tenent dare de personis suis vel de rebus que nō negociandi causa deferunt vel deferre faciunt. Alioquin extorquent ab eis si persone singulares sint ipso facto sunt excommunicati. Aniuersitas vero si est: tūc est interdicta: a quibus non potest relaxari: nisi restitutione facta z de precepti transgressione satisfecerint. vt patet extra de cens. ca. Quāq̄. libro. vi. Et has sententias ep̄i dicunt p̄mulgari facere. Et idē est si exigat pedagia vel guidagia. vtz extra de cens. c. p̄nti in cle. Tertio sic peccant q̄ nocumenta reipublice inferunt puta monetas falsificādo in pondere vel valore: vel argentū semiplene depurgādo. Tales fures exurunt in aqua bulienti. vtz. ff. de falsarijs monetarū. l. ii. nec talis moneta liberat soluentem ff. de purgationib⁹. l. eligerāt. Et dicit moneta q̄a monet nos ne fraus fiat in ea emēdo v̄l v̄dendo. Dicunt iudei q̄ abraam fuit primus qui induxit formā nūmoz egyptiis vt recitat Sobolin⁹ in chronica sua. Nō prima moneta legit Bene. xliij. tpe sue fuisse

A dū abraam voluit emere terrā p̄ sepultura Sare. Ubi dicit. Dñe mi terra quam postulas q̄dringentis siclis valet. Istud est p̄ciū inter te et me etc. Cū hoc audisset abraam appēdit pecuniā quā ephron postulauerat q̄dringentos argēti siclos p̄bate monete. Ubi quatuor tangūtur ad monetā requisita. Primo materia: quā dicit argentuz. Forma quā siclus. P̄odus quā appēdit: et valor: quia q̄dringentis siclis. Siclus em̄ grece dicit stater: qui viginti obulos valet siue decem scrupulos. Papias dicit quod stater est nūm⁹ qui et siclus dicitur est. Primo requirit materia: quā dicit esse argētea vel aurea: quā p̄mo fiebant nūmi de corio pecudū: et signabantur ut dicit Iliod. xvj. li. Etyim. c. xvij. Iō dicit pecunia a pecudib⁹: vel ideo quā quicquid antiqui habebant totū in pecudib⁹ habebant ut ptz. j. q. iij. ca. totū. Dicit Iliodo. vbi. s. A saturno ene⁹ nūmus inuē⁹ est. Ipse signari nummos et inscribi instituit: p̄pterea saturno erariū a gētib⁹ cōsecratū est. Nunc autē fit de materia argētea et aurea rara et nobili. Iō falsificātes aurū et argentū sunt falsarij monetarū: ut sunt alchimiste. Dicit Albert⁹ in li. mineraliū Auicennā dixisse. Sciant artifices alchimie spēs rerū transmutari nō posse: sed filia hīs facere: ut tingere rubrū citrino: ut aurū videat. Idē dicit mgr̄ Egidius in quolibetis suis. Unde Francisc⁹ petrar. li. j. de re. vtri. foru. cap. cx. Respōdit discipulo dicēti. Spero alchimie p̄speros exit⁹. Respōdit. Adirū est vnde id speres: quod nec tibi vnq̄ vere accidit: nec cuiq̄ et si accidisse nonnullis fama fuit. Sequitur. Nota si ne aliquos prudentes i reliquis hac infantia laborare: et quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos: dū opulētiores fieri student. Sequitur ibidem. Dicit discipulus. Promissum ab artifice aurū spero. Respōdit. Qui tibi aurū suū spōdet: cum tuo aurō improuisus aufugiet. Sequitur. Magna mihi promittit. Respōdit. Primū suā pellit in opā. Est em̄ fere mendicū genus hominū: cum quod se pauperes fateant vitare alios volūt: quā si aliena illis quā p̄p̄ta molestior sit paupertas. Dubitatur quare raro alchimie artes aut nunq̄ attingant? Respōdet: si per ar-

tem deberet fieri aurū: oporteret scire modum et processum nature in generatione: ex quo ars est imitatrix nature. Modus propter defectū et imperfectionē particularis philosophie specialiter circa mineralia: talis modus nondum est a philosophis concorditer conscriptus. Sed vnus opinatur quod aurum tali modo et ex talibus materialibus fiat. Alius alio modo. Ideo casuale est si aliquis attingit per artificialem applicationem actiuorum et passiuorum auri et argenti. Secunda est quod constat argenti vniū et sulphur esse materialia metallorum: et agens esse calorem dirigentem et tamen difficillimum est scire proportionem commixtionis materialium: quam proportionem requirit generatio auri. Et dato quod talem proportionem a casu attingant: non possunt illam in alia operatione resumere propter latentes varietates materialium et actiuorum et passiuorum applicationem. Tertia causa est peccatuz avaricie aut vane curiositatis: propter quod sunt indigni consequi talem scientiam: quia abuterentur ea ipsi in perditionem animarū. Quarta causa quā diabolus introducet antichristum mediante auro et argento. Ideo ipm̄ effectum artis nititur impedire: ut tempore suo charum sit aurum et argentum. Et sic patet quod deus et diabolus resistunt practicatoribus huius artis: qui non sunt contenti auro et argento: quod per naturam deus hominibus fecit. Ista ars merito prohibenda esset a legislatoribus christianis. Primo quia fabricare student idola avaricie: que sunt aurū et argentum: quia dicit apostol⁹. Avaricia est idolorū seruit⁹. Secundo: quia sicut Aristot. nūm̄isma debet eē rare ut sit carum. Uilesceret autē nūm̄isma multiplicato auro et argēto p̄ talem artē. Tercio quia attēto quod demones sciunt per applicationē actiuorū naturalium ad passiuā facere aurū et argentū: faciliter avaricia et cupiditate p̄uertēte et excecāte homines recurrerent ad demones pro informatione in tali arte. Quarto: quia ut experientia patet practicante artis cupiditate et excecāte. Etiam vocatos sapientes sophisticat: deceptores multiplicat: principes infatuat: diuites depau-

Preceptum Septimum

Eperat: paupes ofno denudat. Adultos de-
prauat: et damnatos turpiter condemnat:
hunc suspēdendo: illum comburendo. Qui
bus non obstantibus adhuc occulte labo-
rant in penetralibus regum et principū in-
ardescēte cupiditate et curiositate sacer-
dotum et laicorum: quia a maximo usque ad
minimū omnes auaricie student. Qui exē-
plum recitat Martinus in chronica sua an-
no dñi. dcccc. xlvij. q. otto secundus impe-
rator: cum teutonicis longobardis et gal-
licis ac rhomanis et beneuentanis: terga
vertentibus christianorum exercitus pene omni-
no esset extinctus. Imperator vero ad mare
prouentens: quosdam ut ipm in nauim reci-
perent rogauit: asserens se fore vnum ex
militibus imperatoris. Qui suscepto eo in na-
uim considerantes dispositionē et decorez
ipsius loquebantur grece. Et vidētes ipsum
non intelligere et cōsiderātes q. ipse eēt im-
perator: et q. vellēt ipsum cōstantinopolim
ducere ad imperatorē suū. Ad imperatorē
intelligens et grauitē dolens circumuenit
ipso asserens se magnā pecuniā et aurum
reconditū habere ī siliciā: ut illuc irēt: et ac-
cepta pecuniā simul cum gaudio propera-
rent. Ipsis autēz ppter hoc ad littus acce-
dentibus imperator vidit epm in armis pro-
bum petri nomine: et inuocato suo auxilio
omnes nautas scz lxx. trucidauerūt. Et sic
p. virtutē apli petri quē inuocabat impera-
tor: liberatus fuit. Hec Martinus. Secun-
do requirit in moneta debita forma. Ideo
dicitur Gen. xxij. siclus. Quādo em̄ homines
ceperunt primo mercari mediante mone-
ta nondum erat in ea impressio vel imago:
sed vna portio argenti vel eris dabat pro
potu vel cibo. Que quidē portio mensura-
batur ad pondus. Sed quia tēdiosum erat
ita crebro ad trutinā recurrere nec bene po-
terāt pecuniā mercaturis equiparare per
pōdus: cum etiā venditor ut in pluribus
non poterat cognoscere metalli substantiā et
siue modum mixtionis: ideo per sapientes
illius tēporis prudēter prouisum est q. por-
tiones monete de certa materia et deter-
minati pōderis essent: et q. in eis imprime-
retur figura que cunctis notoria esset et si-
gnificaret quantitātē materie numismatis

et ponderis veritate: qua posset valor mo-
nete sine suspitione et labore recognosci:
sicut patet Math. xxij. cum ch̄s dixit. Lu-
tus est hec imago et subscriptio: Hoc ostē-
dunt antiqua nomina monetarū. Nā dicit
numisma fm̄ Irido. vbi supra: quia nomi-
nibus principū effigisq. designatur. Numi-
mi autē a numa rege romanorum vocati sunt
qui eos apud latinos imaginibus notauit:
et titulo nominis sui inscripsit. Sunt ergo
falsarij monete tales formas et imagines
falsificantes. Tertio requiritur ibi pōdus.
Ideo sequit̄ vbi supra: et appendit. Ergo il-
li grauitē peccant in rempublicam qui ab-
scindunt nummos seu radunt. Similiter il-
li qui cōstant antiquos nummos in massas.
Iij fm̄ Aristo. reprobantur in tertio poli-
ticoz: et vocat̄ oblatica id est ponderis ex-
cessiua: et tales sūt fures reipublice. Quarto
requirit̄ in eo valor. Ideo sequit̄ ibidem
quadringentis siclis. Si quis igitur facit
monetā plus vel minus valere falsarij est:
ut quando reprobant bonā et aliam permit-
tunt transire ut habeant de ea bonum lu-
crum. Et tales falsarij sunt infames. et l. de
falsarijs. l. j. Puniantur em̄ vltimo sup-
plicio. Et si quis militum huiusmodi perso-
nam suspectaz de custodia exire fecerit: ca-
pite puniat̄: domus vero ī qua hec ppetra-
ta sunt fisco vendicet. Ibidem in. l. ij. Et
iam puniit̄ pena ignis. Quarto peccant fur-
rando rempublicā omnes mercatores fal-
sificantes suas mercantias: mensuras: pō-
dera vlnas et c. Et tales etiam sunt fures
reipublice: sed de illis post erit spēialis ser-
mo: ideo ad p̄sens breuiter transeo. Quinto
contra hoc peccant in rempublicam hos-
pites qui vocātur proprie stultrauber: qui
nimum computant suis hospitibus: et ha-
bent iniustam mensuram et vinum nociue
semperant ppter lucrum. Etiam permittunt
homines scienter inebriari: maledicere pa-
ximis blasphemare deū et sanctos aut lu-
dere et taxillare. Etiam permittūt meretri-
ces scienter intrare domos suas et pecca-
re cum hospitibus eoz: et sic erunt rei oim̄
illoz peccatoz. q̄a dicit̄ extra de iniurijs.
et damno dato. c. si culpa. Qui occasionem
damni dat damni dedisse videt̄. Et coler̄

Alientes et facientes pari pena plectendi sunt. lxxvj. di. 7. c. facies. Etiam administrat aliquando hospitibus suis cibaria inhibita propter lucrum: ut in quarta feria carnes et butyrum in sextis feriis. In quo non modicum peccat tam comedentes quam etiam administrantes nisi sint infirmi. Patet extra de obseruan. teiu. c. consilium. Sexto peccant pro modo furti laboratores coes: qui hoc faciunt in tribus vel quatuor diebus: quod possunt facere in vno vel duobus: facientes directe contra illud preceptum naturalis legis. Quod tibi non vis fieri: alteri ne feceris. Sed ipsi minime vellunt quod alius eis sic laboraret. Et tales etiam sunt fures reipublice: et tales tenentur ad restitutionem. Septimo peccant in reipublica omnes artifices falsificantes suos labores: sicut pistores si pistant panem cantabricium aut in parua quantitate nimia: aut est semicoctum: et tamen inde recipit equale pretium. Sic etiam peccat sartor qui infideliter laborat: aut nimium recipit pro salario: quod accipit aliquando tres solidos: sed vix meruit duos. Sic etiam peccat contra reipublicam textrices et textores qui subtrahunt partem staminis aut filorum: sic etiam peccant mercatores: qui falsificant sua mercata: sic braxatores et cappones qui vendunt vinum corruptum: et penestici vendentes butyrum corruptum. Sic etiam peccant sutores qui corium comburunt et faciunt sotulares: et pellifices quando faciunt pellicea de pellibus corruptis aut rimiculosis etc. De alijs officijs peccata eorum redundant in magistros gildonum qui talia non corrigunt: quia consentientes et facientes pari pena plectendi sunt: nec caret scrupulo societatis occulte: qui manifesto facinorosi desinunt obuiare. vtz. ca. error. lxxxiij. di. Tertius modus furandi reipublicam est in expendendo quasi bona reipublice dilapidant ultra necessitatem a gubernatoribus reipublice. Nam magnam peccatum est dilapidare bona propria: ergo grauius peccatum est consumere superflua bona communitatis. Sic etiam peccant illi officiales communitatis qui propria percurant utilitatem de pecunijs vel bonis ciuitatis. Et hoc de iure minime facere possunt: nisi habeant licentiam a comitate. Quod patet pro tale exemplum. Fuit quidam ciuis bononensis de maiore

ribus qui communitati fuit infidelissimus: bona communitatis dilapidando: recipiendo qua litercumque potuit. Qui dum iacuit in agone voluit ordinare testium dicens notario. Scribe. Omnia bona que relinquo do uxori et filio meo. Corpus meum do vermibus: animam vero trado diabolo trucidanda impetuum. Audientes hoc circumstantes fuerunt territi et dixerunt. Cur sic animam daret diabolo: quod nullo modo deberet facere. Respondit. Quod scripsi scripsi. Adducti fuerunt viri spirituales: ut eum a tali proposito auerterent: et ille minime facere voluit. Qui eum finaliter interrogauerunt: cur sic animam daret diabolo. Respondit. Ego defraudaui communitatem quasi in mille ducatis: quos ego inutiliter consumpsi: quos restituere non possum. Et sic in tali desperatione mortuus est: et in ecclesia sepultus. De mane inuenerunt eum reiectum de sepulchro tanquam indignum in tali loco sepeliri. Qui iterum terra coopertus est: et in nocte sequenti fuit tantus strepitus in ecclesia causatus et sonitus campanarum quod vicini putauerunt ecclesiam funditus submergi: et inuenerunt cadaver illud de ecclesia eiectionem. Tandem corpus illud proterunt in vnam fonteam plenam aqua: in qua diabolus horribilia operabatur: ita quod nemo erat ausus accedere seu appropinquare ad eam.

¶ Non furtum facies.

Quarto peccant contra illud preceptum raptorum. vt patet 3. xliij. q. vj. c. penale. Dicit ibidem Augustinus. Penale est occulte auferre: multo maioris pene est visibiliter eripere seu auferre. Ergo rapientes siue occulte siue palam habent preceptum suum. Furti enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei aliene. Non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit. Atque furti nomine in lege veteris testamenti et rapinam intelligi voluit. Aperte enim significauit quicquid illicite rei proximi auferat. Hec Augustinus. Sic patet quod magis delinquit raptor quam fur. Idem patet in institutis de vi bonorum raptorum in principio. Omnis raptor est fur: vt patet ibidem. Et sunt in rapine in quatuor gradus: scilicet

Preceptum Septimum

Res violentèr auferendo.
Res inuentas retinendo.
Rapinas spoliando.
Superflua non distribuendo.
Primus gradus est res violentèr auferendo: vt sunt raptores bestiarum: qui vocantur abigei. ff. ad. l. iuliam. l. j. per totum. z. xxii. q. iiii. quid ergo. Et de illis dicitur Job. xij. Abundant tabernacula predonum z audacter prouocant deum cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Sup. q. dicit beatus Gregorius. Sed intelligendum nobis est quomodo predones appellantur cum protinus addatur: cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et dubium non est: quia violentorum adiutor deus non est. Respondet. Sciendum est quod aliud est quod omnipotens deus misericorditer tribuit: aliud quod iratus habere sinit. Nam quod peruersi predones faciunt: hoc dispensator equissimas fieri non nisi iuste permittit: vt z is qui recipere sinitur: cecatus mente culpam augeat z is qui rapinam patitur: iam eiusdem rapine damno pro alia quam ante perpetravit culpa feriat. Ecce enim quidam in motis fauce constitutus insidiatur itinerantibus. Sed is qui iter agit iniqua fortasse aliquando quedam perpetravit. Et quod omnipotens deus malum suum in presenti vita retribuens atque hunc insidiatorem manibus vel spoliari rebus vel etiam interire permittit. Quod ergo predo iniuste appetit: hoc equissimus iudex omnino iuste fieri permittit: vt z ille reciperet hoc quod iniuste fecerat: et iste grauius quandoque feriat: pro cuius nequiciam nequissimam voluntatem z culpam omnipotens deus in alterum iuste vindicauit. Ille purgatur qui opprimitur in isto iusto: reatus auget qui opprimit. Utinam ille de profundo nequitiæ quandoque ad penitentiam redeat. Hec Gregorius. Et talis rapina est maius peccatum quam furtum. vt patet p. ca. xliii. q. v. c. Penale est occulte auferre: multo maioris pene est visibiliter rape. Idem dicit sanctus Thomas secunda secundæ. q. lxxvi. Nam violentia est magis contra voluntatem: quam si fieret ex ignorantia. Etiam per rapinam non solum infertur alicui damnum in rebus: sed etiam vergit in

iniuriam persone. Secundo est peior quam usurarius: quia in usura concurrunt voluntas dantis usuram: sed in rapina nullo modo immo compelluntur pauperes accedere ad usurarios. Tertio est peior diabolo propter tria: quia diabolus solum torquet in futuro qui hic male agunt. Sed illi e converso plus hic torquent bonos quam malos. Proverbiorum. ij. Viri sanguinum oderunt simplicem. Diabolus enim se iustificare potest in comparatione istorum dicens. Ego affixi in inferno solum illos qui meruerunt: sed illi e converso illos spoliauerunt qui nunquam meruerunt. Secundo quia diabolus timet angelum hominis z signum crucis: aqua benedictam z alia sacramenta. Sed raptores: nec ipsum deum: nec angelum: nec signum crucis: nec aqua benedictam timeant: sed se uicium suam exercent violentèr in homine ipsum spoliando. Tertio quia diabolus solum punit in inferno: ubi est proprius locus tormentorum: sed illi in mundo: ubi deus dedit homini libertatem de suis rebus secundum suam voluntatem: ergo merito illi raptores possunt dici diaboli in mundum missi: ad faciendum illud in mundo: quod diabolus facit in inferno. Quarto sunt pauperum homicide. Ecclesiastici. xxxiii. Qui auferit panem acquisitum in sudore quasi qui occiderit proximum suum: quia isti auferunt ab eis bona temporalia: in quibus eorum vita consistit: ergo ipsi digni sunt morte. sicut patet. ij. Regum. xliii. Cum Nathan proposuisset parabolam dauid de diuite qui abstulerat pauperi unicum ouem: dixit eum dignum morte. Ideo dicitur in canone. lxxvi. distin. capitulo. Pasche fame esurientem: si non paupis occidisti. Quinto sunt a deo maledicti: z prima ab ecclesia. vt patet extra de rap. ca. j. Ubi dicit. Illi autem de loco ad locum iter faciunt z ibi rapinas z depredationes faciunt: placuit vt ab illius loci prelato excommunicentur: z intelligo rapinam esse quando est bellum iniustum ex parte rapientis: z denegetur eis penitentia nisi reddant ablata si possint: vel cautionem faciant de reddendo. Et autem quis distulerit usque ad articulum mortis: et si petit penitentiam

tentiam tunc non est ei deneganda: si propinqui volunt pro eo satisfacere. Qui etiã ad hoc cogi debent quantum habent de bonis eius cui succedunt. vt patet extra de raptu. ca. in lris. Si autem quis sit vere penitens fecit quod potuit: licet tamen tarde et non habet unde reddat: nec etiam propinqui vel heredes volunt pro eo satisfacere: licet et potest absolui: et viaticum potest sibi dari: tamẽ nullus clericorum debet interesse eius sepulture: neque elemosinas eius recipere. vt patet extra. e. sup. eo. dicit Innocentius. quod hoc intelligit de notorijs raptoribus et non de occultis. fm leges raptorum infra annum puniunt in quadruplum. Post annum in simplum: re ipsa in quadruplum computata. extra. ff. de vi bo. raptu. l. j. et ij. Et hoc si agatur ciuilliter. Si autem criminaliter deponatur si facit cum armis vim repellendo. Si autem sine armis puniunt amissionem tertie partis bonorum. vt patet in l. de pub. iudic. §. Item lex iulia. Secundo maledicunt a proximis Eccl. xxiiij. Unus orans et alius maledicens: cuius vocem exaudiet dominus. Si est vnus qui orat: pro eis multi sunt qui maledicunt. Cuius vocem finaliter audit dominus. Lerte maledictum. Ergo frequenter penam temporalem eis optatam incurrunt. Cuius exemplum ponitur in speculo historiali lib. xxvj. cap. lxx. quod quidam porcum vidue abstulit. Plorauit illa: sed non est exaudita. Qui cum comederet percussus est in gutture. Quod vulnus dum vixit: a medicis sanare non potuit. Et ille conuersus ad religionem tanta laboris gutturis molestia afflictus: vt cum alimenta perciperet: et ad geminam refectionem fratrum sibi succedentium discubaret: vix tamen in tanto spacio sumeret vt stomachum recrearet. Tertio maledicent a domino deo in extremo iudicio. dicente illud Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternum. Si enim maledicunt illis qui propria non distribuunt dicentes. Esuriui et non dedistis mihi manducare. Quid faciet raptoribus aut quid dicet? Esuriui et abstulistis mihi manducare. Ori meo abstraxistis et dedistis canibus et auibus. Nã auferunt de ore dei et ponunt in os diaboli. Sitiui: et abstulistis mihi quod debui bibere:

imo quod pelus est: sanguinem meum in pauperibus bibistis. Hospes eram et non collegistis me imo domum meam combulistis. Item nudus fui et non cooperuistis me: imo vos subtraxistis vestes meas. De quibus vestris vxoribus fecistis vestes caudatas. Et quandoque trahunt in cauda sua totam substantiam vnus pauperis. Ite infirmus fui: et non visitastis me: sed vos vulnerastis me. In carcere fui et non erulistis me: sed vos in carceribus me cruciastis immo fregistis mihi crura et omnia membra mea. Et quod adhuc pelus est gloriatur de illis. Audiui enim ab vno milite castrensi eum tot rapinas fecisse in iumentis et animalibus quod ex eorum ossibus maius suo castro edificari posset. Alius dixit se tot equos rapuisse: quod si caudis connexi essent: possent extendi ad tria miliaria. Unde gloriantur unde deberent recundari et dolere et penitere: unde incurunt istam horribilem et diuinam maledictionem. Ite maledicti in ignem eternum etc. Legit etiam quod quidam miles rapuit cuidam vidue vnã vaccam. Que cum flet et instaret peteret vt ei vaccam restitueret propter paruos pueros quos haberet. Hinc si ego non raperem tunc vnus alius sequens me hoc faceret: et sic vaccam retinuit. Post obitum vero punitus est a diuersis demonibus. Et tamen vnus inter alios incessanter et infatigabiliter puniuit animam eius. Et ille ait. Cur me persequeris et punis magis quam aliquis alius? Respondit. Si ego hoc non facerem: vnus alius sequens me faceret. Et hec sunt verba que dixisti vidue dum eius vaccam rapuisti. Quot clamores viduarum quot fletus pauperum quot lamenta orphanorum et puerorum ipsi capiunt super animas? An in Eccl. dicit. Nunquid despicit dominus preces pupilli et vidue si effundit gemitus? Adultum ergo timere debent tales raptores: quia preces eorum deus non exaudiet. Quia dicit Esa. j. Orationes vestras non exaudiam: quia manus vestre sanguine plene sunt: imo neque orationes bonorum quia feruentiores sunt preces pupillorum et pauperum quam bonorum hominum. Sicut nullus obtinet causam in curia principis: si habet ibi multos et fortes contradictores. Sexto de

Preceptum Septimum

Ebet cohibere raptores: quia est pena gra-
uissima raptorum: quia in die nouissimo
paupes erunt iudices raptorum. Unde Job.
Iudiciū pauperib⁹ tribuit. Item Sapient.
v. Tūc stabūt iusti in magna cōstantia ad-
uersus eos qui se angustiauerunt. Et tunc
rapine eorū collis eorū imponētur: et sic in
inferno suspendunt. Septimo deberet eos
cogere: quia sepe hic opprimunt egestate.
Unde dicit Proverbiorū. xj. Alij diuidunt
propria et sūt victores. Alij rapiunt aliena
et semp in egestate sunt: imo magis torquē-
tur hic pro inferno habendo q̄ pro regno
celoz. De quibus Petrus blesē. in episto-
la. xiiij. Hodie inq̄t nostri curiales in labo-
re et in erumna: in vigilijs multis: in pericu-
lis maris: periculis fluminū: periculis pō-
tium: periculis montū: periculis in falsis
fratrib⁹: in mortib⁹ frequēter: in cōfractōe
et lassitudine corpis atq̄ in alijs discrimi-
nibus: in quib⁹ gloriā martyrii mererant:
si hec pro chrī nomine sustinerent. Nūc au-
tem sunt martyres seculi: mundi professo-
res: discipuli curie: milites diaboli. Per
multas siquidem tribulationes intrant in
infernum. Iusti siquidem per multas tribu-
lationes intrāt regnum celorum. Hec ille.
Octauo debent eos cohibere: quia rapi-
na est deo odiosa. Iuxta illud Esa. lxx. Ego
dñs amans iudiciū: et odio habēs rapinā.
Etia diabolo est obsequiosa. Est etia pro-
ximo iniuriosa: q̄a vt habeant occasionem
rapiendi querūt causam et mittunt literas
guerraz. cōtra illud qd̄ dicit Jo. iij. Nemine
cōcutiatis: sed estote cōtēti stipēdijs vris.
Nemini calumniā inferatis. Nā nunc rece-
dunt de aratro et sūt armigeri: et pmittūt
se vocari nobiles et sunt rustici nati et hāc
materiam diffusius querat in precepto de
homicidio: in sermone de bello. **S**ecūdi
sunt raptores rerū inuentores. De quibus
xiiij. q. v. capi. Si quid inuenisti: et non red-
didisti: rapuisti: quātū potuisti fecisti: quia
plus non inuenisti. Qui alienum retinet: si
posset etiam tolleret. Deus enim cor inter-
rogat: non manū. Hec Augustinus. Idem
dicit in ca. Multi enī sine peccato putant
esse: si alienū quod inuenerūt teneant. Di-
cunt enim. Deus mihi dedit cui habeo red-

dere. Discāt ergo hoc peccatū simile eē ra-
pine: si quis inuenta non reddit. Si autem
eo animo accepisti vt domino restituas:
non committis furtum. Hoc tamen in libel-
lo debes protestari. vt habetur. ff. de fur-
tis. l. falsis. §. Qui alienum. Sicut quidam
de quo dicit beatus Augustin⁹ in sermoni-
bus ad heremitas. in sermone de inuentio-
ne reddenda. De illo tempore quo ipse fuit
mediolani: quidam inuenit pecunie sacculū
et ille fecit scribi epitaphium ad valuas ec-
clesie. Et inuento epitaphio qui pecuniam
perdidit legit. Et accessit ad illum pro resti-
tutione. Et ille interrogauit sacculi quan-
tatem: et alius qualitatem descripsit. Tūc
aperiēs sacculum obtulit ei. xx. solidos. et
ille noluit accipere: tunc obtulit decē et no-
luit accipere: obtulit quinq̄ et noluit. Tūc il-
le stomachatus proiecit sacculum dicens.
Nec ego aliquid pdidi: vtinam tales nunc
essent inuentores rerū. Querit ergo: vtrū
res inuenta sit semp restituenda: Respon-
detur de re inuēta alicubi est triplex distin-
ctio faciēda. Prima est q̄ res inuenitur
que nunq̄ fuit in bonis alicuius saltem de
propinquo sicut gemme vel lapides precio-
si inuenta in littoze maris: et tales res licite
potest retinere homo. Secunda est res
inuenta que de proximo fuit in bonis ali-
cuius nec p̄ derelicta habet a domino ei⁹.
Tūc enī si homo talem rem inuenit animo
restituendi ei cuius fuit: absq̄ peccato fur-
ti potest ipaz recipe vt restituat ei: vel pau-
peribus distribuat si ignorat dominum fa-
cta proclamatione: vt sunt thesauri inuen-
ti in terra. De quibus in institutis de re.
diui. §. thesaurus. si in loco proprio statim
inuentoris sunt. Si autem in loco alieno et
casu fortuito inuenit eū: dimidius sit inue-
toris et dimidius dñi loci. Si vero studio-
se quesit: sicut illi qui vocant diabolum
pro ostētatione thesauri: et inuenit eum in
loco alterius: totus erit domini loci. Si
vero in sacro vel religioso loco et casu for-
tuito inuenit thesaurū: tot⁹ inuentoris fit.
Idem ptz. l. de thesauris. l. Nemo. Ter-
tia distinctio est: si res alicuius fuit de pro-
pinquo et scit cuius est: vel non ostēdit: sed
eam recipit animo retinendi: tunc est fur-

tum rapina et peccati mortale. Tertij sunt
 raptores qui spoliant naufragantes: et ta-
 les grauiter peccant: quia nihil talibus est
 auferendum: imo quicquid de ipso naufra-
 gio inuentum fuerit siue in mari: siue in litto-
 re restituendum est, vt patet. ff. de incen. rui.
 et naufra. l. si quis ex naufragio. Nec ex-
 cusatur a peccato mortali: nisi ea intentio-
 ne receperit vt restituat ei cuius est. Nec
 excusatur quis aliqua consuetudine statu-
 to vel etiā pcepto. Hoc em̄ est contra pceptum
 dñi Leuiti. xix. Diliges proximum tuum
 sicut teipm̄. Mat. vij. Omnia que vultis
 vt faciāt vobis homines: et vos eadē fa-
 cite illis. Itē Thobi. v. Quod tibi odis ab
 alto fieri: alteri ne feceris. Idez est de illis
 qui frangunt pontes aut subuertūt currus
 et tangunt solum. Si epus vel quilibet pla-
 tus tanti criminis esset p̄iceps vel consen-
 tiēs esset deponēdus. vt p̄ extra de accu.
 capi. cum dilecti. Laicus vero admonitus
 nisi satisfecerit est excomunicatus ipso fa-
 cto. vt p̄ extra de rapto. ca. excomunicatiōi.
 vbi dicit. Illi qui christianos naufragiū pa-
 tiētes: quibus fm̄ regulam fidei suffragio
 esse tenentur: damnata cupiditate spoliāt
 rebus suis: nisi ablata restituerint: excom-
 municationi se nouerint subiācere. Et hoc
 intellige nisi pirate sint vel aliquam tyrāni-
 dem exerceāt. Alij qui spoliāt peregrinos
 et christianos pro negotiatiōe vel alijs hone-
 stis causis nauigio vectos sunt excomuni-
 cādi. vt p̄ extra in cap. excomunicatiōi. vbi supra.
 Tales om̄es tenentur ad restitutionē. Et nō
 solum hi spoliatores sed qui cōtinentur in
 his metris. Iussio consensus cōsiliū pal-
 po recursus. Participans mutus non ob-
 stans non manifestās. Isti sūt participes
 fm̄ illud ps̄. Si videbas furem currebas
 cū eo etc. Primus est iubens furtū vel rapi-
 nam. Illi equaliter peccant: imo aliqui ma-
 gis iubens q̄ faciens: sicut quādo superio-
 res iubēt malum fieri: quibus non est obe-
 diendum Actū. v. Oportet magis obedi-
 re deo q̄ hominibus. Idem. xi. q. iij. caplo
 qui resistit. Nam Herodes nequa q̄ Joā-
 nem baptistam decollauit: sed spiculator:
 et tamen sibi mors Joānis imputat. Ideo
 dicitur in regula iuris. libro. vj. Quod q̄s

facit per alium: per se facere videtur. Sic
 Pilatus non crucifixit Christum nec iudei
 proprijs manibus: sed milites: tamē mors
 christi eis imputatur. Sic et precipiens ra-
 pinam quis non faciat proprijs manibus:
 tamen rei sunt omnium illorum malorum
 que iubent: et etiā damnantur pro illis
 malis nisi restituāt. Sicut enim bonus qui
 iubet facere bonum remuneratur pro illo:
 sic et malus iubens fieri malum damnatur
 pro illo. ¶ Secundus est consiliāns rapti-
 nam aut furtum: et tales sunt filij caphpe:
 qui dedit consiliū vt christus occideret.
 Si igitur quis dat consiliū: vt proximus
 dānicetur: tenetur ad restitutionē. Sed
 est distinguēdum. Aut enim p̄edo ille siue
 fur hoc erat factururus etiam sine consilio:
 et tunc minus peccat q̄ faciens: nec tenet
 ad restitutionē. Aut non erat factururus:
 et sic par est delictum facientis et consilian-
 tis. vt patet. ff. de furtis. l. qui seruo. et ta-
 lis tenetur ad restitutionē. Sic grauiter
 peccant illi qui dant cōsiliū principibus:
 immo instigant eos ad guerras rapinas et
 incendia. Tales illorum malorum rei sunt
 Eccl. xxvij. Facienti consiliū nequissi-
 mum super illud deuoluetur: et non cogno-
 scet vnde veniet illi. Cuius exemplum pa-
 tet in Aman Hester. iij. et vij. qui fuit sus-
 pensus in patibulo: quod parauerat Har-
 docheo. Idem patet de principibus qui
 dederunt consiliū contra Danielem: vt
 mitteretur in lacum leonū: qui postea per
 se fuerunt missi in lacum leonū. Et deuo-
 rati sunt a leonibus. vt patet Danielis. vj.
 Idem patet de consilio Achitofel: qui ma-
 lum consiliū dedit contra Dauid: et sus-
 pendit semetipsum. vt patet. iij. Regum.
 Et sic patet q̄ cōsiliū malum venit super
 Dantem. Ideo dicitur Ecclesiastici. xxvij.
 A cōsiliario malo serua animā tuā. ¶ Ter-
 tius est consentiens. De quibus dicitur ex-
 tra de offi. delega. capi. primo. Q̄ consen-
 tientes et faciētes: pari pena puniunt. Sic
 etiā cōsensus operationis in bonum. De
 quo. xi. q. iij. caplo. Qui peccantibus con-
 sentit: et defendit alium delinquentem: ma-
 ledictus erit apud deum et homines. Idē
 habet. lxxxvi. distin. capi. facientis. Talis

Preceptum Septimum

Reus est omnium malorum: et tenetur ad restitutionem. **Q**uartus est palpo: id est adulator: laudans raptorem vel furem. **U**nde **Psalm.** Laudatur peccator in desiderijs anime sue: et iniquus benedicit. Tales peruertunt ordinem rationis: quia laudant illud quod est vituperabile: et sic mali confortantur in malicijs suis. Talibus minatur dominus ve eterne damnationis. **Eccl.** quinto. **U**e qui dicitis bonum malum: et malum bonum: ponentes tenebras lucem et lucem tenebras. **Q**uare est quod tam viri quam mulieres multiplicantur in malicijs: nisi quia laudantur in malicijs suis et in peccatis eorum sicut dicunt de raptoribus. **I**sti non habent manus sanctorum: audent enim rapere. **U**nde **Hieronymus super Psalm.** Nihil est quod tam facile corrumpit mentes hominum: sicut adulatio. Plus nocet lingua adulantis quam gladius persecutoris. **S**ed ista adulatio potest fieri tripliciter. **P**rimo attribuendo alicui hominum quod quis habet: et hoc mala intentione: sicut pharisaei christo. **L**ui attribuiebant veritatem: scilicet doctrine vite et iusticie dicentes. **M**agister scimus quia verax es. **E**cce veritas vite et iusticie: propter secundum dicebant. **O**mnia in veritate doces. **P**ropter tertium subdunt. **N**on est tibi cura de aliquo. **H**oc fecerunt ut eum caperent in sermone: ergo est mortale peccatum. **S**ecundo fit approbando malum quod quis habet: quod est mortale peccatum. **U**t patet. **xlvj. distn. cap.** sunt nonnulli qui dum malefacta hominum laudibus efferunt augent quod increpare debuerunt. **T**ertio fit ut bonum quod quis habet nimis extollendo: et hoc potest esse veniale et aliquando mortale. **Q**uintus est participans id est parte capiens de furto vel rapina ut primo qui inde comedunt vel bibunt. **E**t tales tenentur ad restitutionem. **S**ed quid faciet vxor raptoris vel furis. **P**otest ne comedere de furto vel rapina. **R**espondetur quod si maritus habet aliquid de iusto: de illo mulier separatim debet viuere. **S**i vero nihil habet nisi rapinam debet suis proprijs manibus laborare vel ostiatim mendicare et sic victum querere. **U**t dicit **Hostiensis.** **S**i autem mari-

tus sit ita malus quod omnino cogat eam viuere de rebus raptis: nec potest sibi aliunde victum querere tunc ne fame moriatur: restat ei triplex remedium. **U**num quod ipsa viuat de dote vel de spsualicio. **S**ecundum est quod ipsa denunciet episcopo qui potest compellere maritum: ut pascat vxorem suam de iusto. **U**t patet. **ij. q. j. cap.** **S**i peccauerit. **T**ertio si de nullo alio sustentari possit nisi de rapina comedat inde in dei nomine: quia necessitas legem non habet: et proponat tamen restituere quanto citius poterit. **S**ecundo etiam participant ementes rapinam vel furtum: et tunc est distinguendum tamen. **N**am ille qui emit rapinam aut intendit gerere negocium alterius cui res est ablata: et tunc potest repetere precium quod dedit: et expensas quas circa illam rem fecit. **U**t patet. **l. de re. ve. l. domum.** **A**ut intendit gerere negocium proprium: puta quia emit ut retineat: aut ergo emit si de bona aut mala. **S**i fide mala: puta quia sciuit rem fuisse furatam: sic emptor grauat se sex modis. **P**rimo semper tenetur restituere rem: etiam si alias moriatur vel violenter auferatur. **S**ecundo tenetur restituere omnes fructus perceptos in medio tempore: et qui medio tempore percipi poterant. **T**ertio res est estimanda secundum eius optimum tempus: puta si res tempore venditionis fuit melior quam postea. **Q**uarto non potest repetere precium quod dedit. **Q**uinto non potest agere de precio soluto contra venditorem. **O**bstat enim sua turpitudine: nisi de hoc expresse tacuit. **U**t. **iiij. q. v. cap.** **H**oc ius. **S**exto perdit etiam expensas voluntarias. **S**i enim emit fide bona: puta quia credit rem esse iustam: sic bona fides quattuor sibi confert. **P**rimo non tenetur rem restituere durante bona conscientia. **S**ecundo potest rem alienare et vendere durante bona conscientia. **T**ertio non tenetur rem restituere in casu fortuito durante bona fide: et si res interim pereat absque culpa sua in nullo tenetur respondere. **Q**uarto post restitutionem rei potest agere contra venditorem de precio quod dedit. **S**i autem probabiliter credit bellum iustum fuisse: puta quia vicini vel etiam sa-

plentes hoc dicunt: tamen similiter illa bona fides confert sibi illa quatuor supra dicta. Si autem postea sciverit bellum intussum fuisse: tunc debent restituere rem et fructus extantes: non autem consumptos. **S**eptimus est mutus id est qui solo verbo posset prohibere rapinam vel defendere ne alij raperet. Quia dicit regula iuris libro sexto. Qui tacet consentire videtur. Sicut custos turris videns rapientem et non clamans consentit. Ergo secundum Bernardum intelligitur de illo qui ex officio tenetur defendere alias non: vel de illo qui tacet in synodo vel etiam civili iudicio ubi talia fore facta merito debet publicari. **O**ctavus est hospitatus vel colligens furem aut raptorem eum occultando. Qui enim non indicant furem domino suo ipsum querenti: participes furti sunt. ut extra de furtis. ca. qui cum fure. Sed hoc intelligendum est de illo qui furem ideo non vult prodere ut participes furti fiat. Et tales tenentur ad restitutionem. **N**onus est non obstans id est qui de facto posset resistere sine suo periculo: et non facit: et si ad hoc ex officio teneatur ob stare ut sunt principes et prelati: participes sunt omnium illorum peccatorum. ut patet. xxij. q. iij. Qui potest obviare et perturbare puerfos et non facit: nihil aliud est quam impietatem eorum fouere: nec caret scrupulo societatis occulte qui manifeste facinorosi desinit obviare. Et. xij. q. vij. negligere. **H**ij omnes tenentur restituere quilibet in solidum nisi vnus satis fecerit: quia bona fides non patitur quod idem bis exigatur. ff. de rei iur. bona fides. Alij dicunt quod qui causa fuit totius spolijs talis tenetur reddere in solidum: alias non tenetur nisi de parte percepta. Utinam tales compellerentur ad restitutionem: sicut de quibusdam de quibus beatus Gregorius. in. j. dial. dicit. Longe viderida gothorum comes cum exercitu in loco eodem venisset dei seruus libertinus ex caballo in quo sedebat ab eius seruis proiectus est: qui iumentum perditum damnum libenter ferens etiam flagellum quod tenebat: diripientibus obtulit dicens. Tollite ut habeatis qualiter hoc iumentum minari possitis: quibus dictis protinus se in oronem

dedit. **C**ursu autem rapido predicti ducis exercitus puenit ad flumen nomine vulturnu: ibi equos suos ceperunt singuli hactis tundere calcaribus cruentare: sed tamen equi calcaribus celi: calcaribus cruentati: fatigari quidem poterant: sed moueri non poterant: sicque aquam fluminis tangere quasi mortale precipitium pertimescebant. Longe diu sessorum singuli fatigarent vnus eorum intulit: quod ex culpa quam seruo dei in via fecerant illa itineris sui stipendia toleraret. Qui statim reuersi post se: libertinum inuenerunt in oratione prostratum. Qui cum dicerent. Surge tolle caballum tuum. Ille respondit. Ite cum bono. Ego opus caballo non habeo. Descendentes vero eum inuitum super caballum de quo eum posuerant leuauerunt: et protinus abscesserunt. Quorum equi tanto cursu illum quem prius transire non poterant fluuium transierunt: ac si se fluminis alueus aquam minime haberet. **Q**uartus gradus raptorum est superflua retinere. de quibus. xlij. di. hospitalione. ubi dicit Hieronymus. Aliena rape conuincit: qui ultra sibi necessaria retinere perbat. Et. xliij. di. c. sicut hij. sub verbis Ambrosij. Non minoris criminis est habenti tollere: quam cum possis et abundas indigentibus denegare. Esurientium panis est que tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio et absolutio captiuorum est pecunia quam in terra defodis. **H**ec ille. Sequitur quod maxime peccant plati ecclesiarum thesaurifantes sibi de bonis ecclesie. Unde Bernardus. ad fulconem. Quicquid ultra victum et vestitum retines tuum non est: pauperum est: furtum est: rapina est. Unde Ambrosius: et ponunt eius verba. xij. q. ij. c. Aurum habet ecclesia non ut seruet sed ut eroget et subuentat in necessitatibus. Et in capitulo. Gloria episcopi est pauperum providere penurijs: ignominia omnium sacerdotum est proprijs studere diuitijs. Sic etiam sunt raptores diuites huius seculi tenaces.

De peccantibus per vsuram.

Quinto peccat contra illud preceptum vsurarij: quia nomine furti intelligitur omnis illicita rei aliene occupatio.

Septimum Preceptum

Furtio vel usurpatio. vt patet. xiiij. q. v. caplo penale. Ideo dicitur rapina. vt patet. xiiij. q. iij. Si quis usuram accipit: rapinam committit. De illis usurarijs loquitur Franciscus petrar. lib. j. de re. vtri. for. ca. lxx. dicens. Paulo ante hoc tempus feneratoris vt leprosi a consortio hominum segregati erant. Nullus tamen ad eos accesserat nisi egenus sed vt male olentes atq; contagiosi ab alijs vitarentur. Nunc iam non modo cum populo sed cum principibus conuersantur et matrimonia contrahunt et dignitates adipiscuntur. Hec ille. Quam vilitudinem consideras propheta ait. In plateis eius usura et dolus. Antiquitus enim in vna ciuitate vix inueniebatur vnus fenerator: et dicebat domus eius domus diaboli et vinea eius vinea diaboli etc. Osculum pacis ei non dabatur in missa. Ignis a vicinis eius in domo eius non fumebatur: homines eius occursum expauescebant: et eum digito non strabant. Nunc pro chodoro tanta multitudo est q; audet dicere usuram non esse peccatum. Contra quos dicitur in clem. extra de usuris. caplo. graue. §. sane. Si quis in illius errore incidit: vt pertinaciter asseruare presumat exercere usuram non esse peccatum: decernimus eum quasi hereticum puniendum: locoq; nihilominus ordinarijs et heretice prauitatis inquisitoribus districtius iniungentes vt contra eos quos in errore homini diffamatos inuenerint et suspectos tanq; contra heresim procedere non obmittant. Hec ibi. Et nulla causa huius paruipensionis peccati est: nisi multitudo et impunitas et etiam prelati et ipsimet spirituales et sacerdotes faciunt: non curantes illud quod dicitur extra de vita et hone. cle. capi. Clerici arma portantes et usurarij excommunicentur. Sed q; sit peccatum magnum patet: quia est contra omnem legem dei.

Est contra legem naturalem.
Est contra legem mosaycam.
Est contra legem euangelicam.
Est contra legem canonicam.

Primo enim est contra legem nature. Thobie. v. Quod tibi non vis fieri: alteri ne feceris. Sed nemo vellet q; mutuans ab aliquo reciperet ab eo ultra sortem: sed quili-

bet hoc odit ab alio sibi fieri. Ideo probat Aristoteles. j. Politi. q; sit contra naturam quia vnus ens artificiale non generat aliud: sicut scammum non generat scammum: sed bene equus generat equum. Sed denarius est ens artificiale: ergo non potest generare alium denarium: quod tamen usurarius intendit. Ergo vocat eam Aristoteles ibidem hancos. i. pecunie generatiuam: ergo usura in se est mala. Item usura solum consistit in rebus que mensurantur: ponderantur vel numerantur. Sed talia habent certum valorem in natura ab arte. Ergo accipiens lucrum ab his vult habere furtiuum: cum habeat certum valorem. Item vult q; res naturalis vel artificialis valeat ultra suam naturam vel arte: q; usura est contra naturam. Secundo est contra legem mosaycam. Exodi. xxij. Si pecuniam mutuam dederis pauperi qui tecum est non vrgebis eum quasi exactor: nec usuris opprimes eum. Super quo dicit Rabisalomon. q; ibi non excluditur gentilis: quia ab illis poterant accipere usuram. vtz Deut. xxij. Non feneraberis fratri tuo: sed alieno. Et hoc fuit eis permissum tanq; minus malum ad maius malum vitandum. Idem ptz Leuiti. xxv. Pecuniam tuam non dabis fratri tuo ad usuram et frugum abundantiam non exiges. Idem patet Deut. xxij. Fratri tuo absq; usura id quod indiget accommodabis: vt benedicat tibi dominus in omni tempore tuo. Sequitur. Quod si christianus accipit usuras a christiano: est peior q; vnus iudei: qui hoc non acceperunt a fratribus suis. s. iudeis. Tales sunt illi pessimi iudei: qui proximo suo in mutuo dant duos modios auene vel siliginis. Idem ptz in prophetis qui usuras inhibent. Unde propheta Dauid querit. Quis ascendet in motem domini: aut quis stabit in loco sancto eius? Respondet. Innocens manus et mundo corde: qui pecuniam suam non dedit in usuram. Idem Ezech. xvij. Neemie. v. Usuras singuli a fratribus vestris ne exigat. Et loquitur ibi contra iudeos: qui centesimam partem frumenti vini et olei exigebant. Sed christiani non centesimam: sed pro chodoro decimam aut octauam aut septimam capiunt. Noui duos fratres carnales: quorum vnus alteri in sua necessitate

te cōcessit sex florenos. Anno vero elapso compulsus fuerat sibi reddere nouem florenos. Si ille h̄ fecit fratri suo carnali q̄d nō faceret extraneo: Tertio est cōtra legem euangelicā: vt patet Luc. vi. Mutuū dantes ⁊ nihil inde sperantes. Primus est consiliū: secundus est p̄ceptū: q̄a spes lucri facit vsurariū. vtz extra de vsuris. ca. Cōsuluit. Sed nunc p̄cholor refrigescit charitas multoz: quia nemo alteri aliquid cōcedit sine lucro. Ubi est pietas antiquozum patrum: Ubi est pietas Thobie quia concessit gabelo decem talenta argēti existenti i captiuitate. vtz Thob. j. Ubi est pietas ⁊ misericōdia sancti Nicolai: qui dedit tribus vicibus pondus auri paup̄i: Nā tres liberauit filias ne lupanari macularētur infamia. Ubi est pietas sancti Pauli: qui se dedit in seruum pro redemptione cuiusdā filij vidue: Ubi est pietas sancti Nicolai de toletino: qui mendicauit ostiati: vt quendā i incarcerationū redimeret: Ubi nūc inueni res talē monachū: Quarto est cōtra legem canonicam. vt patet. xiiij. q. iij. capi. Si quis timorem dei oblitus est ⁊ sanctaz scripturam que dicunt. Qui pecuniā suam non dedit ad vsuram: post hanc cognitionem magni consilij fenerauerit: vel centesimam exegerit aut ex quolibet negocio inhonesto turpis lucri aliquid quesierit: aut per diuersas species vini vel frugis aliqua incrementa susceperit: de gradu suo deiectus alienus habeat. Ibidem. capi. Quoniam multi. ⁊ extra de vsuris. ca. Super eo. Nō ecclesia eos multipliciter punit. Primo excommunicatiōe: quia omnis vsurarius est excommunicatus: quia dicit extra de vsuris. libro. vi. cap. Usurariū voraginem que animas deuorat: facultates exhaurit: cōpescere cupientes constitutionū lateranensis cōcilij cōtra vsurarios editā: sub diuine maledictionis interminatione p̄cipimus inuolabiliter ac integraliter obseruari. Hec ponit extra eodē titulo. Quia in omnibus vbi primo ponitur: q̄ non debent admitti ad cōmunionē altar̄: quia sunt excommunicati: q̄d nō est paruū: q̄a qui excommunicat: sathane tradit. vt ptz. xi. q. iij. cap. Omnis. Secundo nō debēt recipi eoz oblatiōes

q̄ d̄: Prouer. iij. Honora d̄m tuum de tuis iustis laboribz. Et Eccli. ix. Qui offert de rapina paup̄is: quasi qui victimat filiu in conspectu patris. Audiui de quodā vsurario in italia: qui non restituebat vsuras: sed omnia que habebat cuidaz monasterio dereliquit. Abbas vero ⁊ monachi pmiserunt ei salutem dicentes: q̄ multū placeret deo q̄ eis sua bona relinq̄bat. Cum autē eo mortuo in ecclesia staret corpus eius ⁊ pro ania ipsius vsurarij monachi solēnes exequias celebrabant: surgens mortuus accepit candelabru ferreū ⁊ oēs fugauit: ⁊ monachos multos vulnerauit: dicens. Vos estis traditores qui mihi salutem promittatis ⁊ deceptistis me: ⁊ nūc crucior in inferno: ⁊ statim euauit. Non ergo debent reddere ecclesie: sed hereditibus. Si autē heredes non sunt: reddant pauperibus. Tertio nō debēt recipi ad christianā sepulturā si cū ipso pctō decesserint. vtz. eo. ti. c. i. oibz. ⁊ eo. ti. ca. Nō. vbi d̄. Omnes religiosos ⁊ alios q̄ manifestos vsurarios cōtra presentis sanctiōis formā ecclesiasticam ausi fuerint admitttere ad sepulturā pene lateranensis cōcilij cōtra vsurarios pmulgare statutus subiacere. Non em̄ cimiterium aut ecclesia est sepultura vsurariorū: sed patibulum. Cuius exemplum patet. Fuit quidam vsurarius qui nolebat restituere. Qui infirmatus vocauit sacerdotes ⁊ petiuit sacramentum ⁊ ecclesiasticā sepulturā. Respondit sacerdos q̄ non daret sibi: nisi plene restitueret. Quod facere noluit: et sic mortuus est. Reuocatus est autē sacerdos vt animā deo cōmenderet ⁊ angelis eius. Respondit. Ego commendo eam demonibus. Rogauerunt etiā amici vt mortuū sepeliret in cimiterio propter amicorum honorem. Quod ille negauit quia in vita sua vsuras restituere noluit. Ideo in morte sepultura ecclesiastica carebit. Habebat autem sacerdos vnum asinum: qui nihil aliud fecit: q̄ q̄ libros ad ecclesiam ferebat: ideo nullam aliam viam sciebat. Rogauerūt amici defuncti sacerdotem: vt corpus super asinum poneret: ⁊ ad quem locum illud deferret: ibi sepeliretur: putantes q̄ ad ecclesiam illud delaturus esset.

Preceptum Septimum

E quia aliam vitam nesciebat. Placuit sacerdoti pactum. Asinus corpus usurarij supra se positum: non declinās ad dexteram neq; ad sinistram: tulit ad patibulum: et excutiens se coram omni populo: proiecit illud sub patibulo: et ibi sepultus est. **Q**uarta pena est: q; non debet absolui a peccatis: nisi prius de usuris satisfecerit: vel idoneam prebet cautionem, vt patet eodez titu. libro. vi. capitulo. **Q**uāq; ubi dicitur in fine. Nullus manifestorum usurariorum testamentis interfit: aut eos ad confessionem admittat siue ipsos absoluat: nisi de usuris satisfecerint: vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum prestet: vt premititur idoneam cautionem. **A**udiui de quodam usurario defuncto Bononie qui filio suo comisit in vltima voluntate: q; omnib; usuram restitueret a q;bus receperat. **A**bor tuo patre filius fecit proclamare: q; omnes illi a quibus pater suus acceperat pecuniā usurariam: veniret tali die: quia vellet eis pecuniam restituere et usuram. **E**t venerunt prima die vltra tria milia: et restituit vltra septem milia ducatorum. **S**ed quare ecclesia ita fortiter punit peccatum usure? Respondetur propter magnitudinem peccati: quia usurarius est peior fure: quia fur solum nocte furatur: sed usurarius die noctuq; et etiam magis depauperat. **S**ecundo est peior iuda traditore: quia iudas semel deum vendidit sed usurarius toties christum vendit quotiens usuram accipit: et non sicut iudas pro. xxx. denarijs: sed p vno denario Christum vendit. **I**tem Judas triginta denarios restituit quos iniuste acquisiuit. **M**athei. xxvij. Penitentia ductus retulit triginta argenteos: sed usurarius nullo modo vult restituere que iniuste acquisiuit. **T**ertio est peior omni peccatore: quia cum alij peccatores quandoq; a peccatis cessant: sicuti superbi a superbia luxuriosus a luxuria: gulosus quandoq; temperat. **S**ed usurarius peccatum usure omni die committit: siue sit in die natiuitatis christi: siue in die resurrectionis siue ascensionis. **I**tem peccat in omni loco siue in ecclesia audiendo missam: siue in mensa comedendo siue in loco dormiendo et vbicunq;

q; fuerit semper eius peccatum augmentatur. **Q**uarto facit contumeliam beate virginis et sanctis eius et angelis: in quorum festiuitatibus continue peccat usuram committendo. **I**deo destitutus erit in extremis auxilio dei et omnium sanctorum. **U**nde cum dicitur. **M**iserere anime huius usurarij: potest chrs respondere. **Q**uomō miserere ei quia nec ipso die in quo genus humanū redemi: me honorare voluit. **Q**uinto est peior morte corporali: quia mors solum interimit corpus: sed usurarius corp; et animam. **L**uius exemplum ponit **L**esarius di. ij. c. xxxij. **F**uit quidam usurarius colonie qui diuino compunctus iudicio sacerdotem adiit ad confessionem: et vt domini pro suis peccatis placaret: pollicitus est quia omnia bona sua pauperib; erogaret. **L**ui sacerdos respondit. **I**ncide de panti bus tuis elemosynam ita vt cistam ex eis impleas: claudeq; illam. **Q**ui cum die altera arcam aperuit: quot ibi posuit elemosynas tot ibi reperit bufones. **L**ui cum sacerdos diceret. **A**ides nunc quantum deo placeant elemosyne de usura. **T**ertio ille respondit. **D**omine quid faciam? **S**i vis inquit salu; fieri hac nocte in vermes istos nudus iaceas. **M**ira contritio. **I**lle licet stratum nimis abhoreret vermibus tamē moriturum se proponens cum timore gehēne: et cum amore celestis patrie nudus se super vermes iactauit. **S**acerdos vero arcam clausit et abiit. **Q**uam die postera cur aperuisset: nil preter ossa hominis inuenit que in porticu sancti **B**ereonis martyris sepulta dicuntur et tante esse virtutis vt vsq; hodie nullus bufo terminos eiusdem sepulchri possit intrare. **S**exto est peior diabolus: quia diabolus neminem nisi malos punit: sed usurarios punit bonos et etiam malos. **Q**uinto ecclesia punit usurarium eum restringendo omnibus modis quibus potuit: quia contra solutionem multiplex remedium adhibuit: quia si aliquis promissum soluere non debet cogi ad soluendum: quia usure sunt indebite. vt patet in ca. de bitores. et de iureiur. vbi dicitur. **D**ebitores ad soluendas usuras in quibus se obligauerunt cogi non debēt. **S**i vero de ipsa;

rum solutione iurauerint: cogendi sunt domino reddere iuramentum: et cum usure solute fuerint: creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica seueritate: si necesse fuerit compellendi. Potest enim ecclesia compellere usurarium: quod relaxet iuramentum et si non potest tunc soluat et repetat. Si autem iurauit non repetere non repetat directe propter iuramentum: sed denunciaret ecclesie ut illa compellat eum ad restituendum. Sed si iurauit non denunciare: illicitum est iuramentum: et non est seruandum. ut patet extra de cognatione. spiritus. canon. a nobis. Ideo in de. extra de usuris. cap. ex graui. excommunicantur omnes communitates ciuitates capitanei rectores consules facientes statuta et approbantes usurariam prauitatem: statuentes usuras exigi et solui: et debitorum ad soluendum compellunt: et quod usure non repetantur: tales de facto sunt excommunicati: nisi huiusmodi statuta infra tres menses deleuerint. Hoc totum intelligitur de publicis usurariis quia sunt duplices usurarii: scilicet publici et occulti. Primi sunt qui mutuunt cum intentione: accipientes ultra. Et hoc verum est: quia nullo modo mutualet: nisi speraret lucrum. Et tales propter spem lucri sunt usurarii. ut patet extra de usuris. Quia dicit saluator. Mutuum dantes et nihil inde sperantes. Secundi sunt qui mutuunt res suas ad certum terminum vel finem: quo veniente nolunt prestare ulteriores dilationem donec aliquod emolumentum recipiant: licet expresse nihil petant. ut patet in capitulo. consuluit. ubi supra. Tertii sunt qui pro mutuo accipiunt munus et si sit ex pacto tacito vel expresse usura est secundum Thomam. Dicitur hic munus non solum a manu: sed etiam a lingua vel obsequio: ut domini molendinorum qui mutuunt pistoribus ut ad eorum molendinam molant: et sic usuram committunt secundum Guillelmum. non tamen tenentur ad restitutionem: nisi in quantum ipsos per hoc damnificarent. Quartii sunt qui vendunt res longe carius propter dilationem solutionis quam si eis incontinenti soluerent. ut patet in ca. consuluit. eo. tit. Si enim venditor statuit in corde suo pro quanto velit rem suam dare non potest sine peccato pro

pter dilationem factum augmētare: vel ante exponunt vel minus dent pro se. Quintii sunt qui emunt vinum vel bladum cum adhuc crescit in tam bono foro quod verisimile est quod nullo tempore solutionis ita modicum solueret. Tales usuram committunt. Verbi gratia sicut qui in quadragesima emunt vinum ab ipsis vindemiatoribus cum sint in necessitate constituti: et pro tam vilis precio tempore solutionis indubitanter multo plus solueret. Similiter qui emunt a rusticis frumenta pro tam vilis precio: quod tempore solutionis plus valerent: si autem dubitatur an debent plus vel minus valere excusatur ut patet extra de usuris. c. i. ciuitate. Sextii sunt qui recipiunt aliquod pignus: vel concedunt pecuniam super aliquod predium: et fructus non computant in sortem. Similiter illi qui dant pecuniam super aliquod castrum usurarii sunt. ut extra de pignus. c. Illi nos. Illi qui faciunt expensas inutiles in re pignoriata. Idem est circa obsides qui talibus utuntur in labore et non computant labores in sortem. Septimi sunt qui emunt a pauperibus oves vel boues: quas ille forte non habet et talia animalia locant eis. Et tales secundum Guillelmum sunt usurarii: et sic sunt adhuc multi alij modi: quibus homines inuoluuntur. Sexto ecclesia punit usurarium cum infamia: quia omnis usurarius infamis est ut patet. vj. q. i. ca. infames. Et qui locant eis domos: scilicet manifestis usurariis quod non sunt oriundi de terra eorum. Qui contra fecerint: si sunt persone ecclesiastice suspensi sunt: minores homo excommunicati sunt. Si homo est collegium vel vniuersitas: est suppositum ecclesiastico interdicto quod diu ibidem illi usurarii morantur. ut patet eo. tit. li. vj. ca. usurarium voraginem. Dubitatur utrum liceat recipere usuram pro interesse: ratione morte: ut quia mihi non soluisi tempore debito recepi pecuniam ad usuram propter agenda negocia mea. Rursus quod debitor tenetur soluere illas usuras loco interesse. i. loco danti. ut extra de fideiussoribus. c. peruenit. Secundo dubitatur de seruicibus usurariis. Respondet Guillelmus quod licite possunt accipere mercedem ab eis: si seruunt eis in licitis et honestis et necessariis. Si autem seruunt eis in illicitis: non credo quod debeant re-

Preceptum Septimum

Recipere mercedē ab eis. Sed dices vtrum licitum sit recipere pecuniam ab eis mutuo sub vsura. Respondet sc̄tus Tho. ij. q. lxxviii. ar. iij. q. nō peccat q̄ iniuriā patit fm̄ p̄m̄ tr. v. ethicoꝝ. Inducere aut̄ hoīem ad peccādū nō licet: vti tñ p̄ctō alterius ad bonū licitū est: quia ⁊ de⁹ vti om̄ibus peccatis ad bonū: ex quolibet em̄ malo elicit bonū: vt dicit Aug. in enchiridion. Unde ⁊ publice querēti: vtrū liceret vti iuramēto eius q̄ p̄ falsos deos iurat: in quo manifeste peccat eis reuerētiā diuinā exhibens. Respondetur q̄ qui vti fide illius qui p̄ falsos deos iurat non ad malum sed ad bonum: ⁊ peccato eius non consentit quo per demonia iurauit: sed pacto bono quo fidem seruauit: non peccat. Si tamen induceret eum ad iurādum p̄ falsos deos peccaret. Ita etiam in proposito: q̄ nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandū pecuniam sub vsura: licet tamen vti eo propter aliquod bonum: quod est subuentio sue necessitatis: vel etiam cuiuscunq; alterius. Sicut etiam licet ei qui incidit in latrones manifestare om̄ia bona que habet tamē latrones diripiendo peccant ad hoc q̄ nō occidatur. Exemplo decem virorum qui dixerunt ad israel. Noli occidere nos: quia habemus thesauros multos in agro. Hiere. xij. Eādem sententiā tenet etiam Guilhelmus: ⁊ addit q̄ non solum in necessitate: sed etiaz pro vtilitate quam quis cōsequitur agendo negocia sua licite accipit mutuum ad vsuram. Si aut̄ hoc facit propter aliquod licitum: scilicet propter ludū alee ⁊ c. est p̄ctū mortale accipere mutū ad vsuram. Alij dicunt q̄ peccant mortaliter: probātes per illud extra de vsuris. ca. Super eo. vbi dicitur: q̄ super crimen vsurarij dispensatio fieri nō debet. Nec potest pro redemptione captiuorū: quia non sunt mala faciēda: vt inde euentiant bona. Ad Roma. iij. Item. i. q. i. Nō est putandum. Hostien. ⁊ Joannes andree super illud cap. Super eo. dicit q̄ recipientes ad vsuram cōmunicant in peccato: ⁊ dant occasionē peccādi. Ergo peccant. vt patet in ca. si concubine. extra de sen. ex. ⁊ in. c. finali. de in iur. ⁊ dam. dato. ⁊ in ca. super eo. dicit te-

xtus. ne etiam pro redimēda vsta captiuus vsurarij crimen inuoluat. Vbi Joan. and. dicit q̄ peccant simul cum vsurario. Si em̄ non esset qui reciperet: non esset qui daret vt in. c. Non satis. extra de symo. Hostien. tamen dicit. q̄ hec opinio non est nimis rigida. Et si indistincta vera esset iuramentum in hoc non obligaret: quod tamen ligat. vt patet extra de iniur. ca. Debitores. Alij tamen dicunt. vt refert Innocentius. q̄ hoc licet pro opere virtuoso ⁊ meritoio vt si vellet inde facere elemosinam: edificare eccliam: vel aliud opus pium. Nō autem propter luxuriā aut lasciuā licet accipere vsuram: ⁊ cum sit ex magna necessitate. s. ad redimēdum captiuos: vel ad pascēdum pauperes. Sed si quis cupiditate moueāt ⁊ principaliter ad recipiendū mutuū sub vsura: scz vt diuitias cumulet aut pompaz exerceat: non excusatur a peccato mortali: cum cupiditas sit radix omnium malorū. **S**eptimo punitur pena infernali que est eterna damnatio. De qua ezechielis. xxiij. Vsuram ⁊ sup̄abundantiā accepisti: ⁊ aures proximos calumniabaris: meiq; oblitus es dicit dominus. Ecce complosi manus meas super auariciā quam fecisti. Et cōplosa manu ⁊ nō aperta palma pcutiet eū pena infernali. Erit etiaz maledictus a patre ⁊ filio ⁊ spiritu sancto: a beata virgine ⁊ omnibus sanctis: quorum festa frangit. Si enim fuit lapidatus qui ligna colligebat in sabbato: quid erit de vsurario qui in omnibus festis exercet vsuram? Erit etiaz maledictus a proprijs filijs Eccl. xij. De patre impio cōqueruntur filij impij: qm̄ propter illum sunt in opprobriū. Et sic sibi mutuo maledicūt pater ⁊ filius ⁊ om̄es in hereditate succedētes. Dicit pater filio. Maledictus sis tu: quia propter te sum in tormentis vt te ditarem. Et filius ec̄uerso. Maledictus tu pater: quia propter tuā vsuram dānatus sum. Qui⁹ exemplū patet de vsurario damnato ⁊ eius filio: qui vili fuerunt in quodam puteo.

Non furtum facies.

Sexto peccant contra illud preceptū qui sibi summam magnā pecuniarū thesaurizant inique. De quibus ps̄.

Thesaurizant & ignorat cui congregabunt ea. Quid eis dicitur: nisi illud euangelij Lucæ. xij. Stulte hac nocte repetent animam tuam a te: que parasti cuius erunt? Querit vtrū christianus qui vult in christianismo iuste vivere ac perseverare possit sibi pecuniam aut alia bona thesaurizare? Et videtur quod non. quia dicitur Matth. vj. Nolite cogitare de crastino: & quilibet tenet seruire euāgelium christi. Etiam ibi. Nolite esse solliciti ergo &c. In oppositum est illud Joannis. xij. quod christus oculos habebat. Et patet in canone. xij. q. i. Exemplum domini. Accipite conuersantis in terra: quare habuit oculos cui angeli ministrabant: nisi quia ecclesia ipsius oculos habitura erat. Idē. xij. q. i. ca. Habebat dominus oculos a fidelibus oblata conseruans & suorum necessitatibus aliisque indigentibus tribuebat. Ista habuit ut indigentibus tribueret. ut patet. xxij. q. iij. Duo. Secundo ut ecclesiam significaret oculos habitura. Et in ca. Exemplum vbi supra. Item Chrysost. super illud. Nolite cogitare de crastino. id est de superfluo exponit. Etiam dicit glosa. i. ad Cor. xvj. De crastino cogitat si quis propter ista deo militat: & principaliter ut in operibus non regnum dei: sed illorum inquisitionem intueatur. Et apostoli cogitauerunt de crastino. ut patet. i. Cor. xvj. De collectis autē que fiebant in sabbato: sicut ordinavi in ecclesijs gallathie. Ita & vos facite per vnā sabbati. Item agabus fecit collectam contra famem futuram. ut patet Actuum. xj. Item Paulus accepit necessaria ad nauem quādo appellauit cesarē. ut patet Actuum. xxvij. Quare ergo non alij christiani possunt facere collectā pecuniarū contra futurum defectum? Rūdet ergo quod hoc potest fieri quadrupliciter. Primo fieri potest ex prouidentia respectu necessitatis pro cura familiarum respectu utilitatis: pro cura regali respectu cupiditatis: pro cura mundiali respectu copiositatis pro emptione reddituali. Primo modo potest fieri ex prouidentia respectu necessitatis pro cura familiarum: et sic conceditur parētibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum pecuniā congregare. Iuxta sententiam apostoli. i. Thim. v.

Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet: fidem negauit: & est infidelis deterior. Et. ij. Cor. xij. Non debet filii thesaurizare parentibus sed parentes filijs: sicut ramus recipit humorem a radice & non e contra. Item potest hoc contingere propter filiorum & filiarum in nuptijs prouisione: & sic iterum licitū est. Legit in historia romana sub Foca imperatore de quodam fabro qui omni die ex suo labore acquirebat octo denarios. Nota historia quia communis est. Secundo potest fieri hoc respectu utilitatis pro cura regali. ut puta pro regni defensione vel cultus diuini ampliatione: sic conuenit & licitum est thesaurizare pro utilitate reipublice: vel spiritualis & temporalis in ecclesia christi tam pape & aliis prelatibus ecclesie: quā impatori & regibus & principibus gubernatoribus reipublice. Ideo dicit. xij. q. ii. c. Curum habet ecclesia non ut seruet: sed ut erogat & subueniat in necessitatibus. Quid est opus custodire id quod nihil adiuuat in necessitatibus? An ignoramus quantum auri & argenti de templo domini assurti abstulerunt? Rōne dicitur dominus. Cur passus es tot inopes fame mori in terra habes aurum? Cur tot captiui sunt non redempti ab hoste. Contra illud Matthei. xxv. Quod vni ex minimis meis fecistis: mihi fecistis. Sic etiam potest fieri propter communis prouisionem. ut patet in Joseph. De quo Genes. xlvj. Qui recepit quintam partem frugū tempore fertilitatis: ut communis sustentaret tempore carissime. Sic posset adhuc fieri etiam propter pauperum sustentationem: ut sunt aridi: contractis leprosi: qui non possunt laborare: ut tunc ipse per suos labores & lucra habeat vni tribuat necessitatem patienti &c. Tertio potest hoc contingere ratione cupiditatis pro cura mundiali: non habito respectu ad necessitatem vel utilitatem yconomice vel politice. Nulli dubium quin hoc omnino sit prohibitum: quia cupiditas est radix omnium malorum. ut dicit apostolus. i. ad Thim. vi. Nihil intulimus in hunc mundum: nulli dubium quod nec auferre aliquid possimus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur his contenti simus. Nam qui vo-

Preceptum Septimum

Sunt diuites fieri incidunt in laqueum et in-
tentationem diaboli etc. Si autem fit pro-
pter superbie et iactantie expletionem: sic est
peccatum mortale: sicut nunc multi congre-
gant pecuniam: ut magni apud mundum ha-
beantur: et cum magna popa et apparatu
incedant. Contra quos Sapientie. v. dici-
tur. Quid profuit nobis iactantia aut sup-
bia diuitiarum: Hec est que symoniam introdu-
xit: hec est que rapinam adinuenit. hec est
que furtum dolum et usuram et omnia mala
mundi adinuenit: hec est que pactum dissol-
uit: violat iuramentum: corrumpit testimo-
nium et peruertit iudicium etc. Hec dicit
Petrus de tharantasia super illo verbo.
Lupiditas est radix omnium malorum.
Quarto modo habet fieri respectu co-
pioritatis in emptione reddituali: scilicet
quod quis congreget pecuniam ad comparan-
dum redditus ad vitam: vel perpetue sine
reemptionem. Illud contractum illicitum
esse non audeo dicere: quia contradicerem
turi communi. ut patet de re. ec. non alie. ca.
monasteriorum in cle. Etiam contradice-
rem cuidam declarationi Martini pape
in quadam bulla et cetera. Et contradice-
rem ipsi consuetudini totius ecclesie: que
vritur huiusmodi contractibus in fundatio-
ne altarium et beneficiorum: et multi sacer-
dotes religiosi et monasteria vtuntur tali
contractu. Sed econtra non audeo eum
dicere simpliciter esse licitum propter mul-
tas deceptiones que fiunt in illis. Et hic
lata conscientia saltat approbando simpli-
citer: hic stricta conscientia trepidat repro-
bando indifferenter. Hic vnus esurit alter
ebrius est: hic vnus reprobat alter conce-
dit. **P**ro declaratione istius ponam hic
tria documenta. Primum constitui reddi-
tus pecuniarum vel altarium rerum bla-
di aut vini in vniuersitate seu communita-
te licitum est expediens in republica: dum
modo tamen hoc fiat intentione recta ex
ratiobabili causa: cum equitate et discretio-
ne debita: ut si emuntur in omnibus bonis
ciuitatis: ville: ac etiam monasterii: certi cen-
sus in perpetuum aut ad tempus: licitus est
contractus. Quod probat per cap. monasterii:
prium, de re eccl. non alie. in cle. Idem pro-

batur de excels. prelat. in caplo. freques. s.
preterea. in cle. Idem patet in quadam bul-
la Martini pape quinti nouiter defuncti
que incipit. regimen respectu vniuersalis
ecclesie. vbi papa sic dicit. Cooperimus hu-
iusmodi contractus veridicos et iuxta de-
terminationem doctorum licitos fore ad hu-
iusmodi ambiguitatis tollendum dubium in
premissis contractus licitos ac iuri commu-
ni conformes ac ipsorum censuum venditores
ad ipsorum solutionem remoto contradic-
tionis obstaculo obligari. Et loquitur ibidem
de reemptionibus. Non ergo committunt
usuram emptores illorum census tam secula-
res quam spirituales. ut ibidem declarat pa-
pa. sicut venditores eis obiciebant. Item
usura solum committitur in mutuo sine dictis
christi. Mutuum dantes nihil inde speran-
tes: sed hic non est mutuum sed emptio: ergo
non est usura. Sed dixi primo quod hoc debet
fieri ex causa rationabili aut propter diu-
num cultum continuandum. Nam hoc iustum
est ut illi habeant redditus qui non possunt
vacare laboribus manuum: sed vacant cul-
tui diuino: ut scilicet eorum oblationibus
respublica iuuetur. sicut patuit in veteri te-
stamento: vbi dominus constituit sacerdo-
tibus decimas primitias et oblationes.
Etiam in nouo testamento patet. i. ad Thy-
mo. v. Qui bene presunt presbyteri dupli-
ci honore digni habeantur in vita et doctri-
na. Dicit glofa. Duplici honore. scilicet ut
spiritualiter eis obediant: et exteriora mi-
nistrent. Et hac sententiam amplius pro-
bat auctoritate veteris testamenti dicentis.
Non alligabis os boui trituranti fruges.
Et etiam allegat eam. i. ad Corinth. ix. Et
intelligit per bouem predicatorem: qui la-
borat fideliter in area domini. Item Luce. ix.
Dignus est operarius mercede sua. Item Ma-
thei. x. Ergo dignus est qui vacat spiritualibus
quod habeat redditus temporales. Ideo dicit
apostolus. i. ad Cor. ix. Si vobis spiritualia se-
minamus: non est magnus si nos vna carnalia
metamus. Secunda causa ratiobabilis est quia
sunt reipublice: ut sunt reges: duces et prin-
cipes: milites et alii rectores reipublice: et
hoc ratiobabile est ut illi habeant census unde
vuiant: qui pro defensione terre militant: et

eam ab hostibus et latronibus defendant: qui pacem et iusticiam inter homines procurant et conservant. Ergo Christus dixit. Reddite qui sunt cesaris cesari: et que sunt dei deo: cum fuit interrogatus an licet census dare cesari: an non. Et sanctus Johannes baptista ad milites dicebat. Estote contenti stipendiis vestris. Tertia causa rationabilis potest esse de pauperibus: infirmis: aridis et contractis qui manibus laborare non possunt: quia hoc pertinet ad opus misericordie. De quibus Luce. vij. Estote misericordes. Ibidem. Date et dabitur vobis. Quarta causa potest esse in seruis dei et religionibus diuino cultui vacantibus: cum tales sint alii in spiritualibus: scilicet predicationibus et orationibus etc. Quinta causa est pro fundatione et edificatione ecclesiarum et conseruatione earundem: et pro vasis sacris et vestibus aliisque rebus spiritualibus quibus deo famulatur. Sexta causa potest esse pro minutione et defensione: et bono statu ciuitatis: ville aut patrie: quia talium munitio et bona ordinatio deseruit ad pacem in qua consistit magna felicitas politica. Si autem causa est illicita et irrationabilis grade peccatum est: quia pro hominibus fortibus ad laborandum: nec per diuinum cultum impeditis nec in republica necessarijs redditus constitui non debent: quia etiam multitudine reddituum pro talibus periret res publica: cum sic ditati otiosi vanis subiecti fodere vel laborare nolunt. Et de his loquitur Esa. Ne qui conuergitis domum domui et agrum agro: nunquid vos soli habitabitis in terra. Secundo dicitur: quod debet fieri cum discretione debita. scilicet quod non constituantur in libera persona: quia libera persona non potest obligari. vtz extra de pigno. ca. igif. Sed debet fieri in vniuersitate: villam vel agrum. Et respiciendum est: an de talibus rebus tot redditus possint peruenire: et si res casu vel incendio periret: et emens nihilominus vellet esse certus de prouentibus sibi dandis: illicitus et illiberalis esset contractus: quia tunc fieret obligatio personalis. Item quod sit equalitas inter ementem et vendentem vt vendant. v. pro centum florentis annuatim vel fm comunem vsum laudabilem patrie in reemptione. Item quod pactum appositum sit li-

citum: et quod pactum reemptionis debet apponere venditor et non emptor: quia alias contractus esset pignoriaticus: et per consequens usurarius: si emptor posset repostulare pecuniam quando ipse vellet. vt patet in capto. Illo nos. extra de pigno. vlt. esset simulatus. vt in cap. ad nostram. de empti. et vendi. Aliquando est etiam talis pena apposita que est multum impta: vt si census debitus solutus non fuerit: semper post decem dies a termino solutionis dupletur: donec adequetur sortis principali. vt reemptio expiret: et emptori adiudicentur bona simpliciter et quiete pro censu non soluto. Et talis contractus est illicitus et ad angustiandum inuentus: contra illud ps. Tota die miserere et commodat. Et alibi idem. Iustus autem miseretur et retribuet. Tertio requiritur quod fiat intentio recta: scilicet quod non decipiat fratrem suum in negotio scilicet neque in precio: et quod precium sit equale: et quod vendibile sit tale: et sit equalitas inter ementem et vendentem. Si autem precium esset minus quod res valet: et est de consensu venditoris: tunc contractus bene valet: quia venditor mera voluntate possit rem illam dare emptori. vt patet de fide instr. ca. cum Johannes. Si autem non est de consensu voluntario et vendens est angustatus ad vendendum rem suam pro minori precio: et emptor non habet causam minorandi precium nisi propter pactum reemptionis: sic contractus est illicitus repugnans iusticie commutative: contra illud preceptum. Quod tibi non vis fieri: alteri ne feceris. Item in insti. et in s. iuris precepta. Secundum documentum est: quod contractus reemptionis et venditionis reddituum ad vitam in se non sit illicitus aut viciosus: sepe tamen est ementi aut vendenti periculosus. Et hoc magni doctores dicunt. vt Henricus de Sandaui in quodlibeto. i. q. xxxix. dicit simpliciter: quod non est licitus singulariter quando emuntur redditus pecuniarum pro pecunia: quia si exponeret censum vt annuatim haberet decem: in vndecimo anno haberet decem ultra censum: quod est usura. Sed alij tenent oppositum: sicut magister Egidius in quodlibetis suis. et doctores iuris sup. c. in ciuitate de usuris. Et est ratio: quia si emuntur redditus

Preceptum Septimum

Ppetui aut reemptionis et seruare debita adequatio inter datū et acceptū: valeret contractus: vt dictū est supra: et etiā ad vitā q̄ par est ratio. Itē vsura solū ē in mutuo: sed hic est emptio. Ergo talis etiā nō plus subleuat q̄ sortez: q̄ fors vel summa quā emit et ius p̄cipiēdi tales reddit⁹: illud ius retinet omni anno. Et sic quicqd̄ capit: cadit sibi in sortē suā: ergo in .xj. anno non accipit vltra sortem. Et si hoc argumentum cōcluderet emptio de perpetuis possessionibus: nihil cōcluderet. Sed sc̄da pars patet: q̄a emēs aliquādo efficiē sollicitus timore deficiēdi. Est etiā sollicitus de vite necessarijs sollicitudine superflua. contra illud Math. vj. Nolite solliciti esse. Item venditor sperat emptorem cito moriturum: vt retineat pecuniam: et sic est homicida in mente: etiā emptor sperat se diu victurū vt in triplo vel quadruplo recipiat. ¶ Item emptor: aliquando intendit resistere p̄neg generali Ade et suis posteris iuste infligere: que est. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Genes. iij. Et sic sequitur ociositas viuēdi: et sequitur destructio reipublice: ergo multi doctores propter ista pericula dissuadent istum contractum non tanq̄ in se malum: sed propter ista que sequuntur: sepius etiā persone fortes que possunt laborare manibus: in quibus non iste cause precedentes subsunt: non possunt habere: quia debēt querere victū et vestitum cum labore: dicēte domino. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. ¶ Tertiu documentum est pactum de retro vēdendo pro eodem precio solum appositum: non viciat contractum emptionis: alias licitum. Probatur: quia quilibet in traditione rei sue potest apponere pactum non improbatum lege. patet. ff. de pac. l. 2. c. l. de cōtra. emp. l. iij. in fine. Sed pactum h̄mōi dummodo fiat per tradentem et vēdentem. In huius arbitrio stat reemptio non emptoris: non est improbatū a lege: imo approbatum per legem si fund. l. de pac. vbi dicit. Si vendatur fundus iusto precio ea lege: vt quando placuerit venditori restituito precio fundus ad eum reuertatur: licitus est contractus: et emptor lucratus est fructus,

Et hec iunt vera: dummodo alias sibi fuerit iustum precium: vel ad minus non sit dubium: tunc tenet cōtractus. vt patet in caplo. In ciuitate de vsuris. Et trāsfertur hic dominiū. Verum in emptore statim tenet venditio. Quod probat. cap. Ille nos. de pac. et facit optime ad hoc. c. verum de condi. appo. Idem patet quod permissum fuit in veteri lege hoc non est viciosum: est etiā preceptum: sed tale pactū fuit h̄mōi. vt patz L. cuit. xxv. vbi dicit. Qui vēdiderit domū suā intra muros vrbis et c. Correclariū q̄ cōtractus in se licitus p̄ penaz appositionem fit sepe illicitus: vt sunt iuramenta et varie pene arbitrarie vt si census solutus non fuerit infra decem dies: vt supra patuit: quia talis contractus est cōtra charitatem dei et proximi. Cauēat ergo tales reddituarij diuites: q̄ non nimis diligant eas. ps. Diuitie si affluant nolite cor apponere: quia dicit. ij. ad Thim. vj. Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueum diaboli. Secundo caueant ne eas retineant. j. Ioan. iij. Qui habuerit substantiam huius mundi: et viderit fratrem suum necessitatem habentem et clauerit viscera sua quomō charitas p̄ris est in eo. Tertio caueant ne in eis superbiāt. ij. ad Thi. vj. Diuitib⁹ hui⁹ seculi p̄cipe supba nō sapere: et non sperare in incerto diuitiarū. Quarto cogitent q̄ non possint eas secum ducere. Job. xxxj. Diues cum dormierit nihil secū affert: quia nihil tulimus in hunc mundū: ideo nihil nobiscum ferre possumus. Unde Gregori⁹. xvij. moral. Diu cum rebus nostris manere non possumus: q̄ illas ad moriendo deserimus: aut ille nos viuēdo deserūt. Sequit̄ ibidem. Terrena seruādo pdimus: largiēdo seruam⁹. Item Luc. vj. Facite vobis amicos de māmona iniquitas. Voluit em̄ de⁹ vt aliq̄ essent pauperes et aliqui diuites. Pauperis est orare p̄ diuite vt habeat regnū dei: diuitis est erogare. Ideo sibi inuicem sunt necessarij. Quinto debent attendere penam eis minatam Luce. vj. Ne vobis diuitibus qui habetis hic cōsolationē vram. Iaco. v. Egite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs vestris: quia lucrum in arca est: damnum in

conscientia. **L**uceat ergo q̄ non lucrentur eas per furtū: rapinam: doli: fallam mercantiam: et sic de alijs. Recitat **C**esarius di. x. ca. xxxix. q̄ in ciuitate metensi q̄dam vrsarius defunctus est: qui cum mortuus esset supplicauit vxori sue: vt crumena in denarijs refertam iuxta eū poneret in sepulchro. Quod cum illa fecisset quāto secretius potuisset: tamē latere nō potuit. Accedētes aliq̄ sepulchrū latēter aperuerūt. Et ecce duos bufones ibi suspicabātur vnum in ore crumene: alterum in illius pectore. Ille denarios de crumena extrahens. Ille suscipiens cordi eius immittebat. Ac si dicerent. Nos pecunia satiabimur cor tuum insatiabile. Quibus visis illi timore percussi fugerunt. Quid putas animam huius pati in inferno: si tam horrenda demonstrata sunt in eius sepulchro. Sexto cōsiderare debēt q̄ diuitie sunt musculi et onera grauiā diligētibus illas. patet **S**apient. xliij. Creature dei facte sunt in tētationem hominū et in maucipulam insipientium. Ideo suis possessoribus valde periculose sunt: quia difficile est eas habere et nō amare. **I**ō dixit ch̄s. Difficile est diuitem intrare in regnum celorum. Non ergo extollant se diuites. Quia dicit sanctus **B**regio. q̄ successus tēporaliū rerum est certum damnationis indicium. Cuius exemplum patet in illo diuite: de quo narrat in vita sancti **A**mbrosij: qui periit cum tota domo sua et omnibus que habuit. Nota ibidem. Cogitēt etiam paupes qui istas diuitias non habent q̄ debent esse patientes de sufferētia sue paupertatis vt eam libenter sustinere valeant: quasi sit eis medicamentum et purgamentū peccatorū cogitanti illud quod illi diuiti epuloni accidit: quia paupertas est ipsorū purgatorū. **E**sa. xlvij. Elegi te in camino paupertatis. Secundo debent diuitias spirituales acquirere vt in deo sint diuites **A**ugusti. super **J**oan. omel. xxv. Felix est qui bono modo habet aurum in arca: sed felicioz est qui habet deū in conscientia: quia prim⁹ habet qd̄ perire potest: sed q̄ deum habet nec perire potest nec ab eo nolente auferri. Tertio paupes debēt considerare pericula diuitū et

incomoda: et sic paupertatis onus facilius sufferre poterunt: quia vbi multi sunt opes ibi multi sunt qui comedunt illas. Nutriūt em̄ histriones et baldos et meretrices. Tales compellūtur sustinere rationem dignitatum vel honoris: vel ipsi sine illis paupes esse possunt. Quarto paupes sunt magis securi ab hostibus. Juxta illud. **L**atibit vacuus coram latrone viator. Et etiā sunt magis securi in conscientia. Quinto debent cogitare: q̄ ipsorū est regnū celoz. **A**n̄ **A**th̄. v. Beati paupes spū qm̄ ipsorū est regnū celoz. Cogitēt ergo: qualiter **L**azarus in sinum abrae est deportatus: et diues epulo in inferno sepultus: vbi est propriū sepulchrū maloz diuitū. Cogitēt etiam quot falsa iuramēta: quot guerre quot inuidie et rancores et discordie fiunt ppter bona diuitum.

Non furtum facies.

Septimo peccant contra illud preceptum falli artifices et mercatores qui sua mercata falsificant. Et tales qui escere non possunt: nisi septies in die decipiant proximum suum. De quibus **F**rancisc. petrar. in li. ij. de reg. vtri. fortu. ca. lxj. Hunc homo hominem decipit: fides exultat: regnat fraus. Sequitur. **N**ō tanto studio: nec tot laqueis venatores aut aucupes feras aut volucres captant: quot versuti hoies alios quoq̄ simpliciores. Quod si nūq̄ verū fuit nostra etate verissimū monstratur digito: fraudū magi et ille prudentior iudicat qui paratior est ad fallendum. **H**is igitur nō decipi: aut morere: aut fuge hominum cōsortia. **H**ec ille. Tales deciptores sunt sicut vetule turpes: q̄ se curiosius ornāt: ne earū appeat turpitudine abs quilibet eas abhorreret. Sic tales deciptores suas fallacias occultāt: ne ab alijs cognosci valeant. Sunt em̄ tot fraudes in emptione et venditione: q̄ vix aut nunquā fiant sine peccatis mortalibus. vt dicit de peni. dist. v. ca. **Q**ualitas. Difficile inq̄t ca non vbi est inter ementis vendentisq̄ commertis non interuenire pctis. Ideo sequit̄ ibidem in capt. nego. ex verbis b̄i **B**regorii. Sunt plura negocia q̄ sine peccatis exhibere vix aut nullatenus possunt: sicut cura

Preceptum Septimum

E vel familiaris: procuratio administratio et mercatio. Idē dist. lxxxviii. cap. Eiciens. Ubi dicit. Eiciens dñs ementes et videntes de templo: significauit q̄ mercator nūq̄ p̄t placere deo. Ideo nullus christian⁹ debet esse mercator. Aut si voluerit esse p̄ficiat de sancta matre ecclesia. Et loquitur tibi textus de ipsa mercatione cupiditatis. Sed opponit Chryf. hoc qd̄ Petrus vendidit pisces. et q̄ Paulus fecit artem sceno factoriaz. i. cordas ad papilliones. vt patet Actuum. xviii. Itē Joseph vedit frumenta egyptijs primo pro pecunia: secūdo pro pecoribus et tertio pro terris. Respōdet q̄ duplex est negociatio: scz cupiditatis q̄ prohibet. in. lxxxviii. di. c. Eiciens. Alia est necessitas i cōmunē vtilitatē reipublice: quia vnus indiget re alterius: et dat sibi pecuniam pro re vel rem pro re. Est etiam introducta propter amicitiam et dilectionem inter homines habendam: aut propter bonū virtutis quando indigētia alicuius auxiliū petere compellit: et pietas amore virtutis mutuum daret: et largitas in operib⁹ donum tribueret. Sed iam sunt tot fraudes et fallacie in eumentibus et videntibus propter statum hominis corruptum: q̄ vix aut nūq̄ sine peccato fiūt. Circa quod notandum: q̄ decem modis cōmittit peccatū i emptione et veditio: quos dominus eicit de tēplo eternitatis. i. de regno celoz. Primi sunt qui emunt et vendunt in dominicis et alijs diebus solēnibus. De quibus dictum est sufficiēter in tertio precepto de sanctificatione sabbati. Sermone tertio. Secundi sunt qui in statera et ponderibus delinquunt. De quibus Leuiti. xix. Nolite facere iniquum aliquid i iudicio in regula: id est in vlna: in pondere: in mensura. Statera iusta et equa sint pondera: iustus modius equusq̄ sextarius sit tibi. Ego dominus deus vester. Ideo dicitur Prouerbioz. ij. Apud dominum abominatio pondus et statera dolosa. Unde Michēe. vj. Nunquid iustificabo stateram et sacculi pōdera dolosa: i quibus diuites eorum repleti sunt iniquitate: et habitatores eoz loquuntur mēdactum: et lingua fraudulenta in ore eorum. Sed cōtingit tripliciter fallere aut

decipere i pōdere aut mēsurā. Primo cum habet diuersa pondera: sic q̄ emit ad maius. et vedit ad minus. Cōtra quos dicitur Deute. xxv. Hec erit in domo tua modius maior et minor: nec pondus maius et minus. Sequitur. Et multo tēpore viuas. Ergo p̄ oppositum: tales cito moriuntur qui sic decipiunt proximos. Tales etiam torquentur in statera michaelis qui delinunt in statera. Et de illis loquit ius canonicū. extra de emp. et ven. ca. vt mensura. Ubi dicit. Si quis iustas mensuras et iusta pondera lucri cā mutare p̄sumpserit. xxx. dies i pane et aqua peniteat. Scdo habz fieri si pōdus iustū hz et iustā mēsuram: tñ scīēter male mensurat: vt faciūt pānicide et etiam caupones: q̄ replēt mēsuram spuma: et q̄ dicitū libe supponūt. Recitat Lefarius lib. x. c. xxx. Quin oppido Duyfberg vidua q̄dam ceruisiā braxare atq̄ vēdere solebat. Die q̄dam cū ciuitas casu fuisset incēsa: ipsūm incēdium domui ei⁹ appropinq̄set. Illa iā nō habēs spem i auxilio hūano: ad diuinū cōfugit. Naz omnia sua vasa quibus ceruisiā emptoribus mēsurare solebat: ad ostiū domus cōtra flāmas ponēs in multa cordis sui simplicitate sic orauit: dicens. Dñe deus iustus et misericors: si vnquā alīquem his mēsuris decepi: volo vt domus hec comburat. Si autez feci qd̄ rectū est in oculis tuis: p̄cor iusticiā tuam vt in hac hora respicias miscōiter necessitatē meam: et mihi meeque suppellectili parcere digneris. Mira fides femie: et mira dei hūilitas. Is qui dixit. Qua mēsurā mēsi fueritis remetiet vobis. Sic flāma omnia circūita deuorās: a domo ei⁹ compescuit oratiōe: cūctis stupētib⁹ q̄ ignis furēs materiā cremabilē lāberet nec incēderet. Tertio habz fieri cū q̄s iustā habet mēsurā et iusta pōdera: et etiā iuste mēsurat et pōderat: sed tñ facit vt res pōderosior sit tēpore vēditorz: vt qui lānam spargūt aqua: et q̄ vinū cum aqua lymphant: et oleū cū amurca: et ceruisiā cum fece vendūt. De quibus Esa. v. Ne vobis qui dicitis bonū malū: et malū bonum. Vinū tuum mixtū est aqua. Quarto hz fieri si hñt iusta pōdera et iustas mēsuras: et etiā iuste ponderant et mēsurant. Neq̄ etiā est sophē

A rricatū. Hēdūt tñ pegrinis ⁊ extraneis carius q̄ intraneis. Lōtra quos d̄ extra de emp. ⁊ vendi. ca. Placuit vt p̄f byteri plebes suas moneant. Sequit̄. At nō vendant carius trāseuntib⁹: q̄ mercatores vendere possint. Alioqn̄ ad p̄f byterū. i. ad episcopū transeuntes hoc referāt: vt illi⁹ iussu cū humanitate sibi vendant. Heu q̄ plures sunt qui simplices aduenas valde decipiunt: tā mercatores q̄ macellarij: quod suis vicinis non audent facere. Contra q̄s Exodi. xij. Eadem lex erit indigene ⁊ colono qui peregrinat apud vos. Tales mercatores assimilant aranee que facit telam vt capiat muscam. Cū musca venerit in laqueum currit ad eam sugendo ipsam. Sic mercatores faciūt telam de mercantia. Et adueniente rustico seu extraneo fugit cito querens. Quid cupis? Unde es? Respondit. De tali villa sum. Et ait. Ille homo semper solebat mecum emere: ⁊ pater tuus bonus homo fuit: ⁊ tunc pugit eum ⁊ fugit sicut aranea muscam. Tertio fit cum peccato si tēpore messis vel vindemie tantum emunt ⁊ sibi congregant: q̄ ceteri compellunt ab ipso emere ad libitum suum. Et sic quandoq̄ caritiam inducunt: ⁊ emūt pro paruo precio: ⁊ postea vendunt p̄ magno. De quibus dicitur in Decretis. xiiij. q. iij. capi. Quicumq̄ tempore messis vel vindemie non causa necessitatis: sed propter cupiditatē comparat annonā vel vinū. Verbi gratia. Pro duobus denariis comparat modicum vnum: ⁊ seruat vsq̄ dum vendat pro denariis quatuor aut amplius. Hoc turpe lucrū esse dicim⁹. Sed diceret. Possit ne fieri sine peccato? Respondet q̄ sic. Primo propter bonum cōmune: sicut Joseph qui emit frumenta tēpore abūdantie: vt haberet vnde populo p̄videret tempore famis. Secūdo modo si fiat rōnabili pro uidentia: vt si aliquis emat talia: timens tamen q̄ oporteat eum carius emere cum indigerit. Talis em̄ si videat se non indigere: sicut credo si illa frumenta tunc carius vendat: non peccat. A fortiori aut̄ non peccat: si non emat vltra suam necessitatem. Tertio modo si emit ex pura pietate vt ipse ex lucro venditionis habeat vnde pauper

ribus prouidere possit: dummodo ita moderate hoc faciat: q̄ per caritiam cōmunitas non ledat. Quarto ne res deponant ad alienas nationes: ⁊ ne a multis inutiliter consumant: ⁊ tunc ille tpe necessitatis debet ea vendere p̄ iusto p̄cio fm̄ arbitriuz gubernantiuz rēpublicā. Quartū sunt qui peccant in emendo ⁊ vēdendo: q̄ aliud ostēdunt ⁊ aliud vēdunt: vt sunt illi q̄ occultant maluz sub bono: ⁊ inferi⁹ ponūt id q̄ deteri⁹ est: ⁊ dicūt q̄ totū sit sicut superi⁹: ⁊ sic vendunt defectuosum pro bono: infirmū p̄ sano. Querit̄ vtrū vēditor teneatur dicere viciū rei vendite. Hnt̄ Tho. ii. ii. q. lxxvii. arti. iij. Vēditor q̄ rem viciosam euidenter exponit ex hoc ipso dat emptori occasionem damni: si h̄mōi vicia sunt occulta: ⁊ venditor non detegit: erit tūc illa venditio iniusta: ⁊ tenet ad dāni recōpensatiōnē. Jō Tullius in li. de officiis p̄bat hoc persē dicens. Si q̄s aliū in via videret errare: quē nō dirigeret si posset: ille peccaret. Sic videns ementē in acquirēdis necessariis quē nō dirigeret peccaret. Sic etiā si viciū est manifestū: puta equus monoculus ⁊ vēditor p̄pter hoc subtrahit de p̄cio: nō tenet ad manifestandū viciū rei. Et est triplex defectus rei. Prim⁹ est ex pte speciei vt si q̄s venderet aquā p̄ vino: auricalcum p̄ auro. De quibus Esa. i. Argētū tuū sum est in scoria: vinū tuū mixtū est aqua. Ne qui dicitis malū bonū: ⁊ bonū malum. Esa. v. Scdō est defect⁹ in quātitate: vt q̄s quis venderet parū p̄ magno. Tertio i q̄ litate: vt si q̄s venderet infirmuz p̄ sano: et malum p̄ bono. Audiuī de quodā apotecario i italia: q̄ infirmatus vocato notario et testibus voluit ordinare testamētum suū: ⁊ in p̄sentia testum ait ad notariū. Scribe q̄ oīa bona relinquo vxori ⁊ filiis meis. Corpus do terre ⁊ vermib⁹. Aliam vero trado diabolo cruciādā perpetue. Stupefacti oēs circūstantes dixerunt sibi: q̄ tale testamētum reclamaret. Hnt̄. Nequaquā: quod scripsi scripsi. Interrogauerūt eū. Cur sic aliam traderet diabolo? Hnt̄: q̄ toties decepi p̄ximū meū vendens aquā pluuialem p̄ aqua distillata: ita q̄ lucratus fui q̄ngentos ducatos: quā pecuniā restituere nolo.

Preceptum Septimum

E Qui finalit mortu⁹ est et sepult⁹ in cimite-
rio. De mane fuit reiectus de sepulchro tã
q̃ indignus sepeliri in tali loco. Qui iteruz
terre cooptus est. Sequenti die factũ e hile
et in tertia die. Qui tandẽ de cimiterio tra-
ctus: et in loco nõ cõsecrato sepult⁹ est: vbi
vicini tantos demonioꝝ strepit⁹ audierũt
q̃ cõpulli sunt cadauer suum inde portare:
et in quendã lacũ piecerũt: vbi diabol⁹ ad-
huc opat̃ tot horribilia: q̃ nemo ausus est
appropinquare lacui. ¶ Quinti sunt q̃ pec-
cant emẽdo et vendendo. s. qui in necessita-
te pximi vilius emunt q̃ res valet: vicz si
possent emerent p vno floreno qd̃ valeret
decẽ. Et de hoc nõ faciũt sibi p̃sciam: et cũ
p̃mpta pecunia emunt in necessitate proxi-
mi vel carius vendunt q̃ res valet: ppter
dilationẽ solutionis qd̃ est vsura. vt ptz in
ca. In ciuitate. extra de vsuris. De illis di-
cit. Prouerbi. xiiij. Est via que apparet ho-
mini recta: et nouissima eius ducũt ad mor-
tem: et est via per quã multi ad infernũ va-
dunt. De illis dicit Augustin⁹. mimũ quen-
dam dixisse. xiiij. de trinitate. q̃ oēs vultis
vili emere et care vendere. Dubitat: vtruz
emptio et venditio cum dolo valeat? Re-
spondet Sanfre. Hostien. Cum dolo dat
causam contractui: puta dolo te induxi q̃
venderes qd̃ venditurus non eras: non te-
net contractus. vt patet. ff. de dolo. l. i. ele-
ganter. et. xij. q. ij. quisquis episcopus. Se-
cũdo si dolus incidit in contractũ: vt quia
eras venditurus: sed p circũuentionem te
induxi vt minori precio venderes: tenet cõ-
tractus: sed purgandus est dolus. vt patet
ff. de empti. et venditio. l. iuliana. quia fraus
et dolus nemini debet patrocinari. vt patz
in ca. ad nram. extra de emp. et vẽd. et in. c.
cum dilecti. Et ibidem allegat̃ lex q̃ circa
mediũ iusti precij inter ementem et venden-
tem licita sit deceptio. Sed hec lex repu-
gnat legi dei. Sõsatur igit̃ sic. Licet decipere.
i. lex exterior hoc non punit: licet ma-
lum sit: quia non datur virtuosus: sed popu-
lo in quo multi sunt deficientes a virtute.
Unde prohibet tñ exteriora que destru-
unt humanũ victũ: alia non pmittit. Lex
aut̃ diuina nihil impunitũ relinquit: quod
est virtuti contrariũ. Ideo illicitum repu-

15
tat si ei ibi inequalitas iusticie que non est
punctalis: sed in quadam estimatione con-
sistit: ita q̃ modica additio vel minutio ta-
lem equalitatẽ non videt tollere. Ideo di-
cit sanctus Tho. secunda secũde. q. lxxvij.
q̃ de emptione et venditione possumus lo-
qui dupliciter. Uno modo fm se: et sic sunt
pro communi vtilitate vtriusq̃: dum re al-
terius quis indiget: et cõuerso. Quod au-
tem pro cõmuni bono est introductuz: non
debet esse magis in grauamine vnus q̃
alterius. Ideo debet fieri fm equalitatem
rei inter eos. Igitur si res excedit in valo-
re vel precium: non seruat equalitas. Alio
modo possumus loqui de emptione et ven-
ditione per accidens: inquantũ cedit in vtili-
tatem vnus et decrementũ alterius: pu-
ta cum vnus indiget multum re alterius:
et alius inde leditur si careat. In tali casu
propter damnum quod venditor incurrit:
potest licite plus vendi q̃ valeat. ¶ Sexti
sunt qui peccant et eiiciuntur de templo be-
atitudinis eterne: qui cum mendacijs et fal-
sis iuramentis emunt et vendunt. De q̃bus
dicit Raymũ. Quotiens causa decipiendi
periurãt: vel mentiuntur scienter peccant
mortaliter. Ideo completum est in illis il-
lud Apocal. xiiij. de bestia quam vidit Jo-
annes q̃ nemo poterat emere vel vende-
re: nisi haberet nomen bestie et caracterem
eius. Per bestiam diabolus significatur:
cuius imago est falsitas et mendaciũ: quia
mendax est et pater eius. Johan. viij. Sic
faciunt contra apostolum: dicentem. Lo-
quimini veritatem vnusquisq̃ cum pximo
suo: qui sumus inuicem membra. Etiam di-
cit dominus in euangelio. Sit sermo ve-
ster est est: non non: quod autem amplius
est a malo est. Sicut ergo dicimus non ore
sic etiam corde. Et sicut affirmamus ore:
sic et corde. Ideo dicit dupliciter: est est: nõ
non. Quot sunt iam mendaces in emen-
do et vendendo. Non sic fecit quidam mo-
nachus laicus: qui debebat vẽdere duos
asinos inueteratos. Qui quidem accepit
ab abbate in mandato: q̃ non mentiret̃ in
venditione. Qui ducens asinos ad forum
interrogatus fuit ab emptoribus: vtrum
asini etiam valerent. Respondet q̃ nihil

Valerent. quia essent antiqui et depilati ex antiquitate: et finaliter reduxit alinos ad abbatem qui vendere non poterat. Interrogauit eum pater quare non vendidisset alinos. Respondit quia dixi veritatem ideo vendere non potui. Utinam tales nunc essent venditores. Dicunt quidam mercatores: si semper veritatem deberemus dicere et non iurare: nunquam esset nobis lucrum: et sic finaliter incurrere possemus perteratent. Quibus respondetur. Si non mentirentur et non piurarent tunc ditarentur: et deus illis multiplicaret bona. Luceus exemplum ponit Celsarius dia. iij. ca. xxxvii. quod duo ciues Colonien. inter cetera peccata sua confessi sunt duo peccatorum genera quod quidem in se sunt valde magna: licet propter usum mercatoribus parua videantur et quasi nulla mendacium. scilicet et piurium. Domine inquit pene nihil possumus emere aut vendere: nisi oporteat nos mentiri et iurare. Quibus cum diceret plebanus. Peccata ista valde sunt graua et a saluatore prohibita dicente. Sit sermo vester: est est: non non. Responderunt. Non possumus hoc preceptum in nostris negociationibus custodire. At sacerdos. Utimini consilio meo et bene erit vobis. Nolite mentiri et iurare. Et sicut mercatum vestrum dare vultis: sic eum laudate. Et promiserunt ei quod tentare vellent vno anno hoc enim petiuit. Impediente eos sathana: qui semper saluti humane aduersatur: pene nihil illo anno vendere potuerunt. Reuersusque anno reuoluto ad suum plebanum dixerunt. Obedientia huius anni fuit nobis multum damnosa. Homines enim nobis defluunt: nec aliquid sine iuramento vendere possumus. Tunc sacerdos. Nolite dubitare: quia tentatio diaboli est: fixum tenete in corde vestro quod nulla aduersitas et nulla vos paupertas a tali proposito auertat: et dominus vobis benedicet: promiseruntque ei domino inspirante: quod custodire vellent eius consilium et diuinum preceptum per omnes dies vite sue: etiam si oporteret eos mendicare. Mirabilia res: statim deus immisissimam compescuit tentationem: et ceperunt eos homines plus quam ceteros mercatores frequentare. Factique

sunt in breui diuites: ita ut mirarentur: et reuersi ad suum confessorum gratias agentes: eo quod per eius consilium a tam grauibus peccatis sunt erepti. **S**eptimi sunt qui peccant in emendo et vendendo: qui vendunt illas res que ad nullum iustum usum pertinent seu valent nisi ad peccandum: ut taxilli: ludus scachorum et cartarum: et sic de alijs. Et tam facientes quam vendentes peccant mortaliter: et fiunt participes omnium illorum peccatorum que cum illis faciunt. Quia de de iniu. et dam. da. c. Culpa. Qui occasionem damni dat damnum dedisse videtur. Si autem res ille vendende possunt esse vtilis: ut arma in iusto bello: venenum ad medicinalia: vel contra animalia nocua: et si talia vendant non peccant: nisi forte scirent quod emptor vellet illis male uti. Sicut aurifaber faciens anulum alicui mulieri ad alliciendum virum. et contra. et talis est reus illorum peccatorum. Exemplum ad hoc ponitur. Si quis alteri ostenderet prostibulum nunquid reus esset illorum peccatorum. **D**ecimus sunt mercatores peccantes qui tenebrosa loca eligunt: et hoc faciunt ut res aliter appareat quam sit: sicut pannicide faciunt: et sic decipiunt oculos intuentium. Joannis. iij. Omnis qui male agit odit lucem ut non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem venit ad lucem. Et tales quantum in eis est oculos primi velant cum iudeis. Et si tales nunquam decepissent proximum suum: tamen sola intentio eos damnat: et finaliter eiciuntur de templo eterne beatitudinis. **N**on sunt illi mercatores qui inter se conueniunt ut certo precio vendant. Vel quod vnus solus tales merces vendat. Nam secundum Hostien. pactum illicitum est. Similiter si quis in ciuitate impetrat: ut sibi soli vendere liceat. Quod si quis huiusmodi officium exerceat: debet secundum leges bonis suis spoliari: et exilio perpetuo damnari. Similiter concedentes et admittentes debent puniri. ut patet. **L.** de monopolis. l. Anica. Dubitatur ergo ad quem spectat de terminare rei valorem? Respondetur quod ad presidentes reipublice qui debent respectum habere ad quatuor circa vendibilia. Primum est ne fiat sophisticatio varia qua

Preceptum Septimum

Eardor habendi circa vendibilia induxit. Secundum est ne res corrupte aut putrefacte et fetide vendantur: unde communitas possit morbum incurere. Tertium est ne multiplex fallacia quam auiditas lucrandi adinuenit fiat circa pondera et mensuras. Quartum est quod debent determinare valorem rerum vendibilium circa festum Michaelis secundum leges: prout omnibus statibus congruit. Qui valor determinatur et mensuratur ex humana indigentia. Unde Arist. v. Ethico. Indigentia humanum est mensura naturalis commutabilium. Quod probant philosophi sic. Nam valor rei attenditur ex fine et bonitas eius dicente Commentatore. xii. Metaphysice. Quod nihil est bonum nisi propter causas finales: sed finis commutabilium est supplementum indigentie humane. Nam videmus quod illo tempore quo blada deficiunt: tunc magis indigentur: et tunc fiunt cariora. Non debent igitur promittere presidentes pro arbitrio ementium et vendentium precia rerum crescere: sed debent precium taxare secundum defectum et abundantiam rerum. Decimi sunt mercatores qui peccant: scilicet qui emunt rapinam. de quibus nota supra in sermone de rapina.

De simoniacis peccantibus.

Optimo peccant contra illud preceptum simoniaci. Et est simonia studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum. Et vocantur simoniaci a Simone mago qui voluit emere gratiam spiritus sancti. Venditores autem vocantur presbiteri a presbitero discipulo helysai: qui vendidit donum sanitatis. iiii. Regum. v. Talis emptio in clericis potest esse peccatum quadrupliciter. Primo ratione temporis: quia fit emptio in sacro tempore. De quo superius dictum est. Secundo ratione loci: quia fit in loco sacro: ut in ecclesia vel cimiterio. Et hoc dominus significare voluit: quando ementes et vendentes de templo eiecit: quia in templo nemo debet emere vel vendere: vel eius cimiterio. Causam subiungit dicens. Domus mea domus orationis vocabitur. Unde Augustinus in regula. In oratorio nemo aliquid agat: nisi ad quod factum est: et unde nomen accepit. Ideo dicitur extra de

emu. eccle. ca. decet domus dei. li. vi. ubi dicitur. Lessent in ecclesiis earumdemque cimiteriis negociationes precipue mundanarum aut fori cuiuscumque tumultus ois ibi secularium iudiciorum strepitus quiescat. Tertio est illicita ratione persone: quia spirituales persone non debent exercere mercaturas: ut sunt clerici religiosi et sacerdotes. vtz. lxxxiii. di. ca. negociatorem. Ubi dicit Hieronymus. Negociatore clericum ex inope diuitie: ex ignobili gloriosus: quasi quandam pestem fuge. Ibidem in. c. Fornicari. dicit Augustinus. Fornicari semper non licet: negociari vero aliquando licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit licet negociari: facto supple ecclesiastico iam non licet. Quia dicitur. i. Thimo. ij. Non turpis lucri gratia: quia nemo militans deo implicat se negociis secularibus. Ideo precipitur extra ne cle. vel mo. se imise. nego. c. Secundum instituta predecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus ne monachi vel clerici: causa lucri negociantur. Hec ibi de monachis. dicit Augustinus in sermonibus ad heremitas. Mercantiam inquit in monachis usuram occultam existimamus. Sed est duplex negociatio. scilicet cupiditatis et necessitatis. Cupiditatis est radix omnium malorum. Et illa non licet eis ut dicitur: sed bene necessitatis: quia dicitur extra ne cle. vel mo. se imise. ne. ca. Multa. ubi dicitur. Hec tamen iustum negocium est contradicendum: propter necessitates diuersas: quia legitur sanctos apostolos negociatores fuisse. vtz. Actu. ii. in fine. et etiam in sermone precedente. Licet etiam causa pietatis. scilicet propter pauperes sustentandos posset clericus negociari. Quarto est illicitum ratione materie. ut vendere liberum hominem: sicut fratres Ioseph eum vendiderunt. vtz. Gen. xxxvii. Et Iudas christum. De quo Exo. xxi. Qui furatus fuerit hominem et venderet eum: conuictus noxe morte moriatur: ita quod ad incurrendam penam mortis utrumque requirit. scilicet furtum et venditio. Idem textus ponit extra de fur. ca. i. et vocat secundum leges plagium. ff. ad. l. flauiam de plagi. l. vi. Sed secundum Canones hec pena non imponitur. vtz. extra de rap. c. In archiepiscopatu. et. xxxiii. q. ii. Inter hec. Sic etiam est illicita ex materia sacra: quia rem sacram

emere vel vendere non licet: quia hoc reprehensum fuit in simone mago. Actu. viij. et in Diez. i. iij. Re. v. q. p. fanitate Naama recepit munera et fuit lepra percussus. Et ratio est secundum s. Thome in. iij. sententia. Primo quod non potest pretio commensurari: secundo quia tunc non essent gratie quod non darentur gratis. secundum dictum euangelium. Gratis date gratis accepistis. Tertio quod nullus homo est dominus sacramentorum aut spiritualium bonorum sed solus christus: ergo nullus homo habet ea vendere. Prima ratio patet: quia non possunt appreciari cum pretium nunquam possit attingere valore tantum. Nam talia spiritualia tamen valent pro quantum fuerunt empti sanguine christi: quod est infinite virtutis ratione persone que erat deus et homo. Tantum etiam valent quantum est bonum quod consequitur pro ea: sed talia spiritualia ducunt ad vitam eternam quod gratia dei est vita eterna. ut dicit apostolus. Ergo non immerito dicit Salomon. Prover. iij. Preciosior est cunctis opibus: et omnia que desiderant huic non valent comparari. Quia totum aurum mundi non posset emere misericordiam et gratiam. Ideo dixit Petrus simoni mago Actu. viij. Dum ipse simon portavit pecuniam volens emere gratiam spiritus sancti. Audiat enim per impositionem manuum apostolorum dari spiritum sanctum. Dixit eis. Date et mihi hanc potestatem ut cuiuscumque imposuero manus accipiat spiritum sanctum. Cui respondit Petrus. Pecunia tua tecum sit in perditionem quod donum dei existimasti pecunia possideri. Non sit tibi pars neque sortis in sermone isto. Cor enim tuum non est rectum coram deo. Penitentiam inquit age ab hac nequitia tua et roga deum si forte remittat tibi. Et hec estimatio pessima totam corrumpit ecclesiam. Secunda ratio est quare non possunt emi aut vendi: quia non sunt propria ministrorum sed sunt christi: et ideo ministri non possunt ea vendere. Emptio enim debet fieri a domino rei. Prelati vero et ceteri ministri sunt tamen dispensatores et non domini. unde apostolus. i. ad Cor. iij. Sic nos existimet homo ut ministros christi: et dispensatores misteriorum dei. Sed possumus dicere cum apostolo. Hic iam queritur inter dispensatores ut fidelis quis inueniatur: quia maxime beneficia et dignitates non nisi per pecuniam dispensantur. Tertia ratio est: quia gratis dantur a deo. Non enim propter merita debentur nobis sacramenta et gratie: similiter et alia bo-

na spiritualia. Sed ista habemus ex bonitate et gratuito dei dono: qui dat omnibus affluenter: et non impropertat. ut dicit Iacobus. i. Ideo vult ut gratis et sine pretio doneamus: dicente salvatore nostro. Mathei. x. Gratis accepistis gratis date. Et hec sunt rationes sancti Thome in. iij. sententia. distinctio. xxv. Sed contra hoc multi peccant in ecclesia dei. Primi sunt clerici et sacerdotes ementes et vendentes beneficia sua ecclesiastica: ac si esset equus et vacca. Et tales similes sunt Iude iraditori. ut patet i. q. i. ca. eos. qui dei occisoribus christum vendidit pro. xxx. denariis. sed isti non pro xxx. sed pro quingentis. aut. cc. vendunt. Ergo sunt peiores quam Iudas unquam fuit. Nam ipse Iudas fuit primus simoniacus in nouo testamento: sicut Esau in veteri testamento qui vendidit primogenita sua. Quis enim pauper quantumcumque virtuosus habebit hodie beneficium vel dignitatem? Quis enim quantumcumque viciosus si habuerit pecuniam et voluerit comparare non inueniet beneficium? Et sic omnes dignitates et omnia beneficia sunt venales: et maior practica fit in curijs prelatorum de similibus: quam fiat in foro mercatorum de mercantijs: non attendentes penam canonis que sunt suspensi quo ad se et quo ad alios. ut extra de elec. ca. dudum. Et si habent curiam aliam: tales tenentur restituere beneficium et restituere omnes fructus perceptos. ut patet. xlii. q. vi. Si res. Si autem recipit ordinem simoniace: est etiam suspensus ut patet extra de simonia. capi. tanta. Secundo contra hanc peccant prelati superiores qui emunt aut vendunt prelaturas ecclesiasticas. Et tales prauitatem simonie incurrunt: et ex consequenti eternam damnationem. ut patet. i. q. i. c. presbyter si ecclesiam per pecuniam obtinuerit: non solum ecclesia priuetur: sed etiam sacerdotum honore spoliatur quia altare et decimas et spiritum sanctum emere vel vendere simoniacam heresim esse nullus fidelium ignorat. Idem patet. i. q. i. ca. principatus. et. c. vulnerato. Et debent deponi: et pecunia non simoniacis sed ecclesie: in cuius iniuriam data est debet refundi. ut patet eo. titu. c. de hoc autem. Quantum autem pecca-

Preceptum Septimum

Etum sit istud patet per tale exemplū: quod ponit Martinus in chronica sua. quod contigit anno domini. M. lvi. tempore Henrici imperatoris. iij. q. cum quidam curialis legatus pape ad franciam Hildebrandis nomine: contra simoniacos multos missus: tamen contra unū episcopū multū infamatū pcedere voluisset et ille testes qui ipsum accusauerunt corrupisset dixit legatus in concilio. Cesset humanū iudicium: et ducatur in mediū diuinitatis oraculū cum certū sit qd ep̄alis gratia donum dei sit. Et quicumq; mercatur ep̄atum facit cōtra spiritum sanctū. Si tu igit cōtra spiritum sanctum non fecisti. dic. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Quod cū incepisset nullatenus spiritui sancto dicere potuit frequentius repetendo. Sed electus ab ep̄atu tunc plene dixit. Tales etiaz raro bona morte moriuntur. sicut legitur. j. Macha. xliij. de alchimno qui offerebat coronā auream palatium demetrio regi: et obtinuit summum sacerdotiū. Qui post multa flagitia sua electus est et occisus gladio. Simile patet de lasone ibidē. c. vij. vel tēporalem incurrunt confusionē. Cuius exemplū ponit Cesarius di. vi. ca. xliij. Cum abbas sancti Dionysii gentis francoꝝ et illa ditissima abbatia vacaret et ad illā plures aspirarent: venit ad regem is qui in cōgregatiōe videbatur positus: ppositus videlicet pro abbatia supplicans et dicens. Dñe quingentas vobis offero libras: vt propitius mihi sitis in hac abbatia. Cui rex nihil promittens sed simoniacum muneris receptione quasi in arce spei ponens. Respōdit. Date pecuniam camerario meo secrete. Recedente ergo pposito et quasi de regio fauore certificato: cellarius nihil de his sciens eūdem regem adiit et pposito similia petens simile pecunie quantitatem obtulit. A quo simile respōsum accepit. Nouissime vero venit thesauroꝝ inuidus custos et ipse pro abbatia quingentas libras obtulit. Cui sicut priorib⁹ responsū est. Et licet rex sicut homo dissimularēt plurimū tamen ei displicebat illorum triū monachoz ambitio et pprietatis viciū: immo tam execrabile furtum et simonia: sciēs ablatam pecuniā monasterio su-

isse subtractam. Prefixit tamen conuentul diem in qua abbatē eis cōstitueret eo qd abbatia in manus eius deuoluta fuisset. Sedente autē rege in capitulo: verbis idoneis premisis cum diligenter circumspiceret et psonas cōsideraret: tres predicti monachi: ppositus. s. cellarius et thesaurarius in summa expectatiōe erāt positi singuli per momenta singula abbatiam sibi esse porrigendam. Et licet spes sancta nō confundatur: omēs tñ in sua expectatiōe sunt confusi. Nam et rex videns monachū quendā simplicem in angulo capituli residentem et nihil de abbatia sperātem: inspiratione diuina vt surgeret pcepit. Stante illo cum verecūdia ante regē: dictū est et ab eodem rege. Dñe en cōmitto vobis abbatiam sancti Dionysii. Quo audito cū homo ille simplex regi non assentiret: immo fortiter reclamaret se esse personā humilē priuatam et despectam atq; ad tantam dignitatē nimis indignum et nimis insufficientem sic se vituperando. Rex coegit eum. Et postea subiecit. Domine ecclesia illa in plurimis debitis est obligata nec est vnde soluatur. Cui rex subridendo respōdit. Nunc in instanti mille et quingentas libras vobis dabo: et cum necesse fuerit accommodabo vobis pecuniam. Insuper auxilium vobis impendam. Pcepitq; camerario supradictam pecuniam afferre. Et melius fuit domus p euz recta q̄ p illos qd ad hoc aspirauerāt. Tertio peccant cū simonia illa collegia que neminem volunt recipere in canonicū illius ecclesie nisi det centum aut ducentos florenos collegio. In his fm hostiē. si interueniat pactū vel exactio simonia est nulla obstante contraria cōsuetudine. vtz extra de simo. c. j. et c. sicut pro certo. Si aut est consuetudo qd canonicus dat cappam vel aliquid ad structurā tanq̄ laudabilis est seruāda arg. extra de prebē. c. signatum. pōt tamen aliquid recipi. Primo qñ gratis datur aliq̄d munus: non pro spūalibus. vtz. j. q. j. ca. quicqd. Secundo si datur p operib⁹ spūalib⁹ ad que non tenetur ex officio. vtz. xij. q. ij. ca. charitatē. Ex hoc patet qd sacerdotes possunt opas suas vendere si nō habent vñ viuant. Ter-

E cio cum p quibusdam spiritualib⁹ operib⁹ visitatur datur cū videlicet eps visitat epa tum potest exigere vnicā pcuracionem: vt extra eo. ti. cū lit romana. Sed hoc nō debet exigere p actu visitandi aut cōsecrandi sed pro expensis vie. Quarto pro redimenda veratōe: que sibi fit iniuste sup aliquo iure spūali acquisito. extra eo. ti. c. dilectus filius. Et hoc debet intelligi quando alicui plenū ius est acquisitū. Sed si nullum ius haberet: et si tunc aliquid daret simonia esset. **Q**uarto peccant cum simonia omnes qui dant vel recipiunt p introitu religionis vel etiam cum aliquis precio ad religionem inducit. vt. i. q. ii. quam pio. Quando tamen monasteriū est depauperatum dicit san. Tho. in. iiii. sentē. dist. xxv. et etiam Raymun. debent gratis eum recipere: sed possunt dicere ei q secum ferat vnde viuat. Quia ppter paupertatē nō possunt ei prouidere. Unde si tunc talis se et sua offerat non est simonia. extra eo. ti. tua nos. immo possunt taxare quantū portare debeat. Sed si pactū fiat vt nullus recipiatur nisi det centum libras p introitu religiōis simonia est. Et tales omnes sunt excomunicati fm quandam cōstitutionem Urbani sexti: contra tales editam. **V**eritas huius peccati patet per tale exēplū: qd̄ sanctus Cirillus in epistolis ad sanctū Augusti. de miraculis beati Hiero. narrat dicens q apud superiorem thebaidam fuit quoddam monasteriūz ditissimū: in quo fuerunt ducente moniales in quo hec abusus seruabatur: vt si quam in monialem velent recipere: illa nō poterat habere introitum nisi certam pecunie quantitatem secum portaret. In hoc monasterio erat quedam domina nobilis et grandeua: que ab infantia sua deuote vixit: et que vicium illud q̄ plurimū abhorrebat. Cui nocte quadam posite in oratione gloriosus Hieronymus apparens locum illum immenso illustrans lumine precipiens ei vt ad abbatisam: ceterasq̄ illius cenobij moniales iret: et vt a tali peccato iam narrato cessaret: alias vltionē diuinā subito sentirēt. **M**ane facto omnes in capitulo pulsato tūtinabulo congregauit: et que viderat

et audierat omnibus patefecit. Sed omnes eā deridebant fatuā et exclamabant eā ista somniasse: forte ex nimia ebrietate. Illa vero accepta contumelia patienter sustinuit dolens de earum pertinacia supplicans continue ne hoc eis eueniret. Transactis igitur diebus decē sanctus Hieronymus apparuit eidem moniali in nocte media in oratione posite: vt quod prius nūctauerat eisdem denuo intrepide nunciaret. Fecit quod precepit sicut prius: sed antequā verba finierat cum magnis cachinnationibus de capitulo recesserūt. Sed post trib⁹ diebus transactis gloriosus Hieronymus eisdem moniali cum magna multitudine angeloz apparuit: et excitauit eam dicens q̄ protinus exiret monasteriū ne diuinā sentiret vltionem. Cū illa vero multis lachrymis supplicaret ne hoc fieret. Respondit Hierony. Ad abbatisam pergito: et ad cetera et omni mora postposita eis nuncies: q̄ nisi peniteant hac nocte diuinam sentient vltionem. Si autem in sua pertinacia permanebunt statim exies: his finitis abscessit et capitulum adiit: campanam pulsauit. Abbatisa autē ira cōmota videns eā diris minis eam increpans: nullum verbū voluit audire: promittens q̄ nisi cessaret amplius in monasterio non maneret: et illa non cessans: tandem eam de monasterio expulerunt. Que egressa est cū lachrymis et perfusa doloribus et subito monasteriūz corruit: omnes opprimens moniales: ita vt ex eis aliqua viua non remanserit. Sed quid est dicendum de fraternitatibus q̄ ita constitute sunt q̄ nullus recipiatur nisi promittat vel iuret se daturū annuatim decem vel plures solidos. Respondet Raymun. q̄ si huiusmodi cōfraternitates sūt ppter causam honestam puta pro alendis pauperibus: et pro redimendis captiuis vel similibus non est simonia: nec sunt reprobande: immo grāgenſe conciliū dicit anathematizandum. qui eos despiciūt. vt. xliij. dist. ca. si quis despiciūt. Et ecclesia vniuersalis approbat iuramentū: tamen ego nō approbo ppter periculū plurij. Si vero statutū est q̄ semel vel bis in anno cōuentiant omnes cōfratres ad tractādum de salute aiarum

III V XX Preceptum Septimum

Et ad audiendum verborum dei: ad celebrandum missas et orationes pro viuis et defunctis: et ad excitandum deuotionem. Ideo ponunt singulis annis certam quantitatem ex qua reficiantur pauperes. Bonum est dummodo intentiones sint munde et principaliter in deo fixe. Non tamen est licitum in forma negatiua, scilicet quod nullus recipiat nisi det tamen: sed in forma affirmatiua licet ut quicumque receptus fuerit dabit tamen. Et hec forma tutior est secundum vultum.

Quinto committitur simoniam iudices spirituales qui capiunt pecuniam pro absolutione ab excommunicatis quia pecuniam non debent accipere tanquam precium absolutionis: quia hoc esset simoniacum. Sed possunt accipere pecuniam in pena peccati vel culpe precedentis pro qua quis fuit excommunicatus. Et dicunt doctores iuris quod excommunicatus absolui debet liber et eo absoluto cogi potest ad satisfaciendum de pena. Sed ante non potest exigi curam nec pro illa fuerit excommunicatus. Sic intelligitur decretalem illam extra de simonia ad apostolicam et ad aures.

Sexto committitur simonia cum aliquis dat aliquid episcopo ordinanti ipsum et si aliter non esset ipsum ordinaturus, ut extra de elec. ca. significasti. et extra de simo. c. i. ubi dicitur. Sicut non debet episcopus manum quam imponit: ita nec minister vel notarius in ordinatione eius notam vel calamum vendere. Pro ordinatione igitur et usu pallii seu cartis atque absque pastellis eum qui ordinatur omnino quid dare prohibemus. Hec ibi. Si tamen dat aliquid gratis potest recipere. Ideo dicitur Esa. xxxv. Beatissimus qui manus suas excutit ab omni munere. Non dicit solum a munere sed ab omni munere. Aliud est enim munus a manu: aliud ab obsequiis aliud a lingua. Munus a manu pecunia est. Munus ab obsequio est seruitus indebita impensus. Munus a lingua est fauor, ut patet. i. q. i. sunt nonnulli.

Septimo habet fieri cum aliquis facit pactum de spirituali vel spirituali annexo, ut extra de rerum pmi. ca. quesitum. Et faciunt illi sacerdotes qui fingunt aureas missas. b. Grego. Nam exigere aliquid pro missa dicenda cum absque ad hoc teneatur est simoniacum. ut. i. q. iij. c. vendentes. Si vero alias non tenent dicere et desunt ei sumptus potest licite (non in precium missae

sed in signum ministerii sustentationis) aliquid accipere. Quia qui altari seruit: de altari viuunt. In omnibus his et similibus: puta in dicendo psalterium vel alias orationes si fiat sine pacto et pecunia non est principale motiuum: sed tamen secundarium. Sed ut per pecuniam incitet alium ad deuote orandum pro eo ut habeat vultum viuatur: sicut ad faciendum anniuersarium et similia potest dare pecuniam et alii recipere. Sic etiam potest predicare primo et principaliter propter deum et ad edificationem proximi et ex consequenti potest petere sumptus vendiuiam. Octauo committitur simonia in venditione sacralium et ad sacra ordinata ut est aqua benedicta panis benedictus sepultura: hec enim vendi non potest sicut nec sacra. ut. i. q. i. cap. placuit. et ca. ad nram. Calix tamen vendi potest rone mere dummodo intentio solum feratur ad tempus non ad spirituale. Calix tamen non debet vendi laico nisi colatur. ut. iij. q. ii. hoc ius quod correctum. Nono committitur simonia: cum sit transactio super spiritualibus. ut extra de transac. et c. constituitur. et c. super eo. Potest tamen fieri amicabile in his compositio secundum Bernar. super. ca. super eo. An si res spiritualis petatur tanquam beneficium non potest fieri super eo transactio secus si petatur ut proprietate. ut dicit Bernar. ibidem. Decimo committitur simonia: quando aliquis tali pacto offert bona sua ecclesie: ut ipsa bona in prebendam accipiat: secus est si pure propter deum datur sibi prebenda sine pacto. Si tamen est vitiosus corrupta intentio erit vitiosus simonia extra eo. ti. ca. Tua nos.

De taxillatoribus.

Nono peccant contra illud preceptum taxillatores et aleatores. Tales cum iudeis christum lapidant. De quibus Ioan. viii. Magna siquidem iniquitas impiorum quibus non sufficit per orationem verba crudelissima: sed etiam eorum manus preparent exacerbissima opera perpetrare. Ecce mansuetissime Iesu famam tuam iudeorum turbe et principes sacerdotum non tamen blasphemis maculare fastagebant veruetiam lapidibus eius vitam extinguere curabant. sicut Ioannes dicit. Tulerunt lapides iudei ut iacerent in eum. Et horum impietatum imitatores sunt aleatores: quorum opera neque nihil aliud sunt nisi

lapides quibus ipsum dominum Iesum lapidabant: et propter hoc congregatio ecclesia diaboli vocatur. Et distinguitur in triplex ministerium. Primum est inuentionis. Secundum est offensionis. Tertium obligationis. De quibus propheta. *Scilicet ecclesiam ecce primum malignantium: ecce secundum: et cum impijs non sedebo: ecce tertium.* Primum est inuentionis. De quo dicit *Isido.* lib. xviii. *Ethimo.* quod ludus aleae inuentus fuit a grecis in ocio troiani belli per quemdam militem alea dictum: et ab illo ludus nomen accepit. Sed verius est quod diabolus dicitur inuenisse illum ludum. Legitur quod quidam senator romanus lepra elephantina fuit infectus: qui desperatus dixit. *O deus si possem tibi facere tantam displicentiam: quantum mihi fecisti non obmitterem.* Cui mox diabolus aderat dicens. *Si deo vellet facere magnam displicentiam: deberet facere tabulam quadratam et tres lapides punctatos: ita quod in vno latere esset vnus punctus: et in alio latere duo: et in tertio tres: et in quarto quatuor: et sic de alijs.* Et sic quando proijcerent vnum punctum hoc deberent facere in contemptum vnus omnipotentis dei. Quando proijcerent duo puncta hoc deberent facere in contemptum christi et matris eius. Et quando tria: in contemptum sanctissime trinitatis. Et quando quatuor: in contemptum quatuor euangeliorum: et quinque in contemptum quinque vulnerum christi: et quando sex in contemptum sex operum misericordie: quando septem in contemptum septem donorum spiritus sancti et quando octo in contemptum octo beatitudinum: si nouem in contemptum sanctorum angelorum in nouem choros: si decem in contemptum decem preceptorum: si vndecim in contemptum omnium sanctorum qui sunt in regno dei: si duodecim in contemptum. xij. apostolorum etc. Attendat ergo illi sceleratissimi taxillatores quanta committunt peccata mortalia: et qui sunt imitatores luciferi: qui est inuictor omnium malorum et conuocatis omnibus demonibus et clamantibus. *Placet.* constituamus ecclesiam sicut christus dicens. *Ego ero papa in damnationem animarum lusorum: et omnibus demonibus clamantibus.* *Placet nobis quod dicis.* Cardinales erunt omnes mali demones missi ad lu-

dum homines instigantes et specialiter mercatores tabulas scakaria et cartulas per mundum ad vendendum portantes. *Spalia* sunt castra dominorum et domus publice in quibus in diebus festiuis conueniunt et denarios subditis dant: ut offerant ad missam: et maxime in christi nativitate. *Ecclesie* sunt taberne leonibus et meretricibus plene. *Plebes* sunt lusores: plebani sunt tabernarii hac conditione adiuncta: quod nunquam predicationem vel missam audiant. *Leroferarij* sunt tenentes lumen ad ludendum: ut sic ludant in contumeliam dei. *Oratoria* sunt domus barbitorum et aliorum artificum. *His ecclesijs* dicit papa. i. *Lucifer* suis episcopis. *tubeo* procurari feruentiores concursus populorum qui sit in ecclesijs christi nostri aduersarij. *Secundo* disponamus ecclesiastica paramenta. *Altare* enim in mea ecclesia sunt tabularia et in latere sit quedam vacuitas ad ponendum reliquias. s. nummos sacrorum lusorum. *Missale* decium seu taxillum esse volo: et in tribus decijs sunt. xviii. littere seu note ad cantandum. *Calices* sunt crateres ad inebriandum gulam et guerram generantes patena sunt floreni. *Tertio* de ordine missae est disponendum. *Introitus* sit ipsa lusorum inductio et concordia ad ludendum. *Kyrieleison* pluries replicatum est lusorum contentio et litigium vnus dicit: sic fuit: alius dicit sic fuit. *Gloria* in excelsis sint execrande blasphemie contra deum et sanctos. *Dominus vobiscum:* quod fit versus occidentes est optatio perpetue damnationis. *Sic lucifer* cecidit de oriente. i. de celo empyreo in baratrum inferni. iuxta illud *Ezech.* *Quo* cecidit lucifer qui mane oriebaris etc. *Oratio* est maledictio eterne damnationis. *Epistola* sic incipit. *Titivillus* apostolus princeps tenebrarum ad ebrios. *Fratres* estote ebrii. *Graduale* erit gradatim ruere in grauiora peccata. *Primum* est desiderium lucrandi. *Secundum* voluntas spoliandi. *Tertium* usura maxima. *Quartum* multitudo mendaciorum. *Quintum* blasphemie et periuriorum. *vi* de excel. pla. inter dilectos condempnatur quidam qui. xj. denarios. p. xij. commutauit in ludo. *Sextum* est scandalum insipientium. *Mat.* xviii. *Qui* scandalizauerunt

Preceptum Octauum

Erit vnū de pusillis istis zc. Septimū est cōceptus phibitionis ecclie qđ est pctm̄ inobedientie. Qđ aut̄ sint phibiti patet in. ca. clerici officia. z de vi. z ho. cle. z in. ca. honestate tali. ī textu z in glo. ff. de aleatoribus p̄ totū. In autem. de sanctissimis ep̄is. §. Interdicimus. ix. coll. Octauū est amissio tēporis. Nonū est homicidiū. Decimū est desperatio. Contigit em̄ in ciuitate mutine in Italia: qđ vnus tm̄ fuit desperat⁹ de perditione denarioꝝ qđ ter seipsum suspendit: sed in primis duabus vicibus per vicinos liberatus. In tertia vice damnatus. Secundus iussit vxorem z filios ire dormitum: z cōgregauit lignoz z straminū multitudinem: z incendit vt se z oia cremaret: sed auxilio vicinorū fuit liberatus. Tertius vero ascendit murū ciuitatis z affuit demō in spē grisonis: subito ducens eū in corpore z aia in baratrū inferni. Euangelium lutorum sint suspiria. Dñs vobiscū. Heu mihi qđ iaz perdidit. Hūc socius proficiat tibi. Offertorium sint oblationes denariorum: z sic de alijs.

ExPLICIT septimum preceptum.
INCIPIT octauum preceptum.

Non falsum te-

Non falsum testimonium dices. In precepto precedenti deus phibuit primo nocumētum esse inferendū in rebus tēporalib⁹ dicendo. Non furtum facies. Hunc in isto octauo precepto prohibet deus primo nocumētū esse inferendū in fama: qđ est maximum bonū hoīs: dicens. Non falsum testimonium dices. Neq; cōtra primū tuū neq; cōtra teipm̄. s̄m qđ dicit Aug. li. i. de ci. dei. c. ij. Sicut falsum inquit testimonium phibet cū vitaret dicendo falsum testimonium nō dices cōtra primū tuū: nec ideo tamen si aduersus seipm̄ qđ falsum testimonium dixerit ab hoc crimine se putauerit alienū. hec Aug. Sed s̄m eundez Aug. hic phibet dñs omne nocumētū oris quo quis per falsitatē oris ledit primū. In secundo autē pcepto prohibet mendacij falsitas respectu dei: put cadit in ipso periurio: dicit san. Tho. se. se. q. vii. q. falsum testimonium

est semp peccatū aut mortale aut veniale. Nam habet triplicem deformitatem. Uno modo ex periurio: qđ testes nō admittunt nisi iurati: z hoc est semp pctm̄ mortale. Secundo est ibi violatio iusticie: z hoc mō est peccatū mortale in suo genere sicut z quelibet iniusticia. Tertio est ibi mendaciū qđ sp̄ est peccatū mortale aut veniale. P̄mo peccant cōtra illud pceptū oēs illi qđ falsitatem cōmittunt in iudicio. s. Iudex falsam sententiam proferēdo. Actor false reum accusando. Testis falsum testimonium proferēdo. Aduocatus falsam sententiam defendēdo. P̄mo iudex falsam sententiam pferendo. Contra qđ Leui. xix. Nolite facere iniquū aliqd in iudicio. Deute. xxvij. Maledictus qui peruertit iudicium aduene pupilli z vidue. Acceperūt munera z puerterūt iudicia. i. Reg. viij. Iudex enim si bñ iudicat tenet locū dei: sed si male iudicat tenet locū diaboli. Iō p̄cipit iudicib⁹ ecclesiasticis. c. cū eter. de se. z re. iudi. li. vj. Laueāt ecclesiastici iudices z prudēter attendant vt in causaz p̄cessibus nūl vendicet odiū vel fauor vsurpet: timor exulet: premiū vel exultatio premij iusticiā non subuertat: sed statera gestat in manibus: lances appendant equo libramine: z in oibus que ī causis agēda fuerint p̄sertim in concipiendis sententijs z ferendis: pre oculis solū deū habeāt. Et infra. Si iudex ecclesiasticus ordinari⁹ vel delegatus cōtra cōsciam suā iustam in grauamen partis alterius in iudicio quicq; fecerit p gratiaz. i. per preces vel sordes id est p precū ab officio suo ē suspēsus. Et si ingerit se diuinis interim efficitur irregularis. A qua non pōt absolui nisi p summum pōtificem. Hec ibi. Si enim iudex ex amore siue odio siue cupiditate siue alia causa iniusta iniquam tulerit sententiam tenetur p̄cesse ad omne interesse illi qui ex tali sententia lesus est: nisi forte posset inducere illum quo tulerit ad plenariā restitutionem faciēdam ei qui fuit lesus. vt patet. L. de pe. iudi. l. vi. z. xj. q. iij. quatuor. Et debet ei imponi grauissima penitentia: tanquaz pro grauissimo crimine. vt. xj. q. iij. quicūq;. ¶ Secundo peccant cōtra hoc actores reuz false inculando exēplo iudeo